

Лилјана Стојановска
Анче Митровска

МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК

ЗА УЧЕНИЦИТЕ ОД ДРУГИТЕ ЗАЕДНИЦИ
ЗА I (ПРВА) ГОДИНА ГИМНАЗИСКО ОБРАЗОВАНИЕ

**МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ЗА УЧЕНИЦИТЕ ОД ДРУГИТЕ ЗАЕДНИЦИ
ЗА I (ПРВА) ГОДИНА ГИМНАЗИСКО ОБРАЗОВАНИЕ**

Автори:

Лилјана Стојановска
Анче Митровска

Рецензенти:

проф. д-р Марина Спасовска
Роска Јовановиќ
м-р Татјана Нанкова

Лектор: Билјана Ивановска

Стручна редакција: Ели Василевска Илиевска

Уредник: Катерина Јованова Кусески

Компјутерска обработка, илустрации, корица и дизајн: Крсто Глигорјадис – APC СТУДИО

Графичко и техничко уредување: Крсто Глигорјадис – APC СТУДИО

Печати: Полиестердеј, ул. Сефедин Нуредини бр. 10, Индустриска зона Визбегово, 1000 Скопје

Тираж: 2 350

Место и година на издавање: Скопје, 2026 година

Издавач: APC СТУДИО, ул. Максим Горки бр. 31а-2, 1000 Скопје

© APC СТУДИО Скопје, 2026

Сите права се задржани. Ниту еден дел од оваа книга не може да биде препечатен или умножен или искористен во каква било форма или на какви било електронски, механички или други начини што сега се познати или ќе бидат во иднина, во кои спаѓаат и фотокопирањето и снимањето, или во кој било систем за зачувување и поврат на информации, без писмена дозвола од издавачите.

Со Одлука за одобрување на учебник по предметот МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ЗА УЧЕНИЦИТЕ ОД ДРУГИТЕ ЗАЕДНИЦИ ЗА I (ПРВА) ГОДИНА ГИМНАЗИСКО ОБРАЗОВАНИЕ бр. 26-1026/3 од 8.10.2025 година донесена од Националната комисија за учебници.

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

811.163.3-054.57(075.3)

СТОЈАНОВСКА, Лилјана

Македонски јазик: за учениците од другите заедници за I (прва) година гимназиско образование
/ Лилјана Стојановска, Анче Митровска. - Скопје : Арс студио, 2026. - 155 стр. : илустр. ; 30 см

Библиографија: стр. 154-[155]

ISBN 978-608-239-523-4

COBISS.MK-ID 69137413

ПРЕДГОВОР

Драги ученици,

Пред вас е учебникот по македонски јазик наменет за гимназиско образование, изработен со цел да ви помогне не само да го совладате јазикот туку и да ги разберете неговото богатство, структура и убавина. Македонскиот јазик е клучот со кој ги отклучуваме мислата, чувството, културата и идентитетот.

Во учебникот ќе најдете внимателно избрани теми и задачи што ќе ве водат низ граматиката, стилот на изразување и јазичната култура. Настојувавме содржините да бидат јасни, современи и приспособени на вашите интереси и потреби. Покрај теоријата, содржината ја збогативме со вежби, текстови и активности што ќе ве поттикнат критички да размислувате, да создавате и да го користите јазикот со сигурност и креативност.

Се надеваме дека овој учебник ќе ви биде верен придружник во учењето и во изразувањето на вашата мисла и личност.

Со почит,
Авторите

СОДРЖИНА

ТЕМА 1: ВО НОВОТО УЧИЛИШТЕ

НА ВЛЕЗОТ НА НОВОТО УЧИЛИШТЕ	10
ЛЕКЦИЈА 1: КАКО САКАМ ДА ИЗГЛЕДА МОЕТО УЧИЛИШТЕ.....	12
ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА: ФОНЕТИКА И ФОНОЛОГИЈА.....	14
ЛЕКЦИЈА 2: МОЕТО СРЕДНО СТРУЧНО УЧИЛИШТЕ	16
ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА: ПОДЕЛБА НА ГЛАСОВИТЕ	17
ЛЕКЦИЈА 3: ЗАЕДНИЧКА ГРИЖА ЗА ОКОЛИНАТА.....	18
ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА: САМОГЛАСКИ	20
ЛЕКЦИЈА 4: ИЗБОР НА НАСОКИ ВО УЧИЛИШТЕТО.....	21
ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА: СОГЛАСКИ.....	23
ЛЕКЦИЈА 5: КЛИМАТСКИ ПРОМЕНИ И РЕЦИКЛИРАЊЕ ВО МОЕТО УЧИЛИШТЕ	25
ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА: ГЛАСОТ Р.....	26
ЛЕКЦИЈА 6: НЕ МЕ РАЗБИРААТ ИЛИ НЕ ИЗГОВАРАМ ПРАВИЛНО	27
ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА: ГЛАСОВНИ ПРОМЕНИ.....	29
ЛЕКЦИЈА 7: ПРВИОТ УЧИЛИШТЕН ДЕН	32
ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА: АКЦЕНТ	34
ЛЕКЦИЈА 8: ДРУШТВОТО И ПРИЈАТЕЛИТЕ СО КОИ УЧАМ СЕКОЈ ДЕН.....	35
ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА: ПРАВИЛА ЗА АКЦЕНТИРАЊЕ	37
ЛЕКЦИЈА 9: ЛЕЈЛА	38
ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА: АКЦЕНТСКИ ЦЕЛОСТИ	40
ЛЕКЦИЈА 10: ПРИЈАТЕЛСТВОТО Е МОТИВАЦИЈА.....	41
ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА: УПОТРЕБА НА СЕГАШНО ВРЕМЕ ВО НЕГОВОТО ОСНОВНО ЗНАЧЕЊЕ И ВО ДРУГИТЕ НЕГОВИ ЗНАЧЕЊА.....	43

ТЕМА 2: МЛАДИТЕ И НИВНИТЕ ПРЕОКУПАЦИИ

ЛЕКЦИЈА 11: НОВО ДРУГАРСТВО	48
ЛЕКЦИЈА 12: МОИТЕ ИНТЕРЕСИ	50
ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА: ИМЕНКИ	52
ЛЕКЦИЈА 13: РАЗЛИЧНИ ПРЕОКУПАЦИИ	54
ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА: ПОДЕЛБА НА ИМЕНКИТЕ	56
ЛЕКЦИЈА 14: АКТИВНОСТ ЗА ПОДОБРА СРЕДИНА	57
ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА: РОД, БРОЈ И ОПРЕДЕЛЕНОСТ (ЧЛЕН) КАЈ ИМЕНКИТЕ	59
ЛЕКЦИЈА 15: МЛАДИНСКИ АКТИВИЗАМ.....	62
ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА: ВИДОВИ МНОЖИНА НА ИМЕНКИТЕ	64

ЛЕКЦИЈА 16: МОЈАТА УЧИЛНИЦА.....	65
ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА: ПРИДАВКИ	67
ЛЕКЦИЈА 17: МЛАДИНСКИ АКТИВНОСТИ.....	69
ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА: МИНАТО ОПРЕДЕЛЕНО НЕСВРШЕНО ВРЕМЕ	71
ЛЕКЦИЈА 18: ПРИЈАТЕЛСКА СРЕДБА.....	72
ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА: МИНАТО ОПРЕДЕЛЕНО СВРШЕНО ВРЕМЕ	74
ЛЕКЦИЈА 19: МЛАДИ ВОЛОНТЕРИ	75
ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА: БРОЕВИ.....	77
ЛЕКЦИЈА 20: ДЕН НА ЕКОЛОГИЈАТА.....	78
ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА: ПРИЛОЗИ.....	79
ЛЕКЦИЈА 21: УЧИМЕ.....	80
ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА: ПРЕДЛОЗИ	81
ЛЕКЦИЈА 22: МОИТЕ ПЛАНОВИ ЗА ПРАЗНИЦИТЕ	83
ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА: ИДНО ВРЕМЕ.....	84
ЛЕКЦИЈА 23: АКЦИЈА ЗА ПОДДРШКА НА ДЕЦАТА БЕЗ РОДИТЕЛИ	85
ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА: ОСНОВИ НА СИНТАКСАТА.....	87
МЛАДИТЕ И СЕМЕЈНИТЕ ОБВРСКИ	88

ТЕМА 3: ЗДРАВО ЖИВЕЕЊЕ

ЛЕКЦИЈА 24: СЕМЕЈСТВОТО АБАЗИ И НИВНИОТ ЗДРАВ ЖИВОТ.....	92
ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА: СВРЗНИЦИ.....	94
ЛЕКЦИЈА 25: ОВОЈ УБАВ ДЕН.....	96
ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА: ЗАМЕНКИ.....	98
ЛЕКЦИЈА 26: СРЕДНОШКОЛЦИ ВО МИСИЈА.....	100
ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА: ГЛАГОЛИ.....	101
ЗДРАВО СЕ ХРАНАМ.....	105
ЛЕКЦИЈА 27: ЗДРАВЈЕТО Е БОГАТСТВО.....	106
ЗДРАВЈЕ И СПОРТ.....	107
ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА: ПРАШАЛНИ ЗБОРОВИ И ИЗРАЗИ	108
ЛЕКЦИЈА 28: СТАТИЈА: ЗДРАВЈЕТО – НАЈГОЛЕМОТО БОГАТСТВО	109
РАСКАЖУВАЊЕ: ЗДРАВО ЖИВЕЕЊЕ	111
ВИСТИНИ И ЗАБЛУДИ.....	113
ДИЈАЛОГ: ПАТОТ ДО ВИСТИНСКОТО ЗДРАВЈЕ.....	115
ТЕКСТ 1 (ИЗВАДОК ОД НАУЧЕН ТРУД)	116
ТЕКСТ 2 (ИЗВАДОК ОД АДМИНИСТРАТИВНА ПРЕПИСКА)	117
ТЕКСТ 3: ХРАНАТА – ТАЈНИОТ ГОВОР НА ТЕЛОТО (ИЗВАДОК ОД ЛИТЕРАТУРНО ДЕЛО)	118

ТЕКСТ 4 (РАЗГОВОР)	119
ТЕКСТ 5: КАКО ХРАНАТА ВЛИЈАЕ НА НАШЕТО ЗДРАВЈЕ (ИЗВАДОК ОД НОВИНАРСКИ НАПИС)	119
ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА: МОДАЛНОСТ	122

ТЕМА 4: УМЕТНОСТА И КУЛТУРАТА ГИ ПОВРЗУВААТ МЛАДИТЕ

ЛЕКЦИЈА 29: УМЕТНОСТА ГИ ПОВРЗУВА МЛАДИТЕ	126
ЛЕКЦИЈА 30: УМЕТНОСТА И СЛОБОДНОТО ИЗРАЗУВАЊЕ – КАКО ЈА РАЗБИРАМ УМЕТНОСТА.....	128
ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА: ПОВРАТНИ ГЛАГОЛИ.....	130
ЛЕКЦИЈА 31: УЧТИВА ФОРМА НА КОМУНИКАЦИЈА – МУЗЕЈ НА СОВРЕМЕНАТА УМЕТНОСТ	131
ПОКАНА	133
МОЈАТА ПРВА ПОСЕТА НА ТЕАТАР	133
ЛЕКЦИЈА 32: БАЛЕТ КАКО КУЛТУРЕН НАСТАН	136
ЛЕКЦИЈА 33: ИНТЕРЕСЕН НАСТАН ВО УЧИЛИШТЕТО	140
ЛЕКЦИЈА 34: ПРОСЛАВА НА СВЕТСКИОТ ДЕН НА УМЕТНОСТА – 15 АПРИЛ	141
ЛЕКЦИЈА 35: БОТАНИЧКА ГРАДИНА.....	144
ЛЕКЦИЈА 36: АРХИТЕКТУРАТА ВО НАШЕТО МЕСТО – МЛАДИ АРХЕОЛОЗИ.....	145
ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА: ЛЕКСИЧКИ ЕДИНИЦИ.....	147
КНИГАТА	151
КРЕАТИВНА ТЕТРАТКА.....	152
КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА.....	154

ARS STUDIO

Во новото училиште

„Добрата комуникација е убавиот збор.“

ARS STUDIO

TEMA 1

ARS STUDIO

НА ВЛЕЗОТ НА НОВОТО УЧИЛИШТЕ

Ова училиште е многу поголемо од она во кое учев до деветто одделение. Многу влезови, огромен двор, убаво искастрени дрвја, зелена и ниско искосена трева. Навистина убави впечатоци од сè што видов во дворот. На едниот сид од преминот наидов на многу интересни графити. Како да беше нацртана цела една приказна од еден училиштен ден. Цртежи со пораки, девојка како плаче покажувајќи ја слабата оцена, момче како се радува, а во рацете држи пехар.

„Ова е само почеток на вашата приказна“ – тоа беше пораката која ми се допадна и ме наведе да размислувам за тоа колку генерации оставиле белег на овој сид.

Лилјана Стојановска

Задача

- Потсети се на своите впечатоци за првиот ден во училиштето. Напиши краток текст и раскажи ја својата приказна за првиот училиштен ден.
- Обиди се да се потсетиш какви беа твоите размислувања во врска со изборот за упис во училиште за средно образование. Направи го тоа низ интересен, мал текст.

Користи ги примерите:

- * Поради струките што ги нуди училиштево...
- * Училишната зграда и условите во неа...
- * Околината во моето место на живеење...
- * Друштвото од мојата поранешна паралелка...
- * Снабдената училишна библиотека...
- * Професорите што предаваат во училиштево...
- * Училишната клима меѓу учениците...
- * Ова е училиштето во кое матурирал татко ми...

„Јазикот е нашата татковина.“ – Блаже Конески

ЧИТАЊЕ, РАЗБИРАЊЕ, ПИШУВАЊЕ

Како сакам да изгледа моето училиште

Еден сончев понеделник, додека одев кон моето училиште, размислував: „Колку би било убаво кога училиштето во кое учам би изгледало онака како што го замислувам.“

Тргнав кон моето училиште од фантазијата... Портата беше украсена со цвеќиња, а по патеката до влезот имаше шарени клупи, насекаде беше чисто, а корпите за отпадоци беа со селектирани отпадоци. Во дворот група ученици седеа и разговараа, а другите играа кошарка или читаа книги под сенка.

На првиот час професорката по Македонски јазик, госпоѓа Јованова, со насмевка ни рече: „Добро утро, деца! Денес ќе одржиме час на отворено, под дрвјата.“

Сите се израдувавме. Јован и Марија веднаш ја понесоа збирката песни „Бели мугри“, а Јас и Ана донесовме столчиња. Заедно ја читавме поезијата на Кочо Рацин.

Во ова мое замислено училиште секој се почитува. Никој не се подбива ако некој направи грешка. Кога Бесир не го знаеше одговорот на едно прашање, професорката го охрабри:

„Не грижи се, Бесир, следниот пат ќе биде подобро. Сите учиме од грешките.“

На големиот одмор, професорката и учениците се дружеа заедно во дворот, разговараа, се слушаа еден со друг, се шегуваа, се смееја.

Професорот по Биологија, господин Љатифи, седна до нас и почна да ни раскажува интересни факти за животните.

„Знаете ли кој е најбрзиот инсект во светот?“ праша тој.

„Мравката?“ се насмеа Ана.

„Не, стршенот“, одговори професорот, и сите се изненадивме.

Попладне имавме работилница за уредување на училишниот двор. Сите учествуваа – едни садеа цвеќиња, други поставуваа нови корпи за отпадоци, трети пишуваа мотивирачки пораки. Јас и Ана бевме задолжени за поставување нови книги во малата библиотека, куќичката во дворот.

Кога заврши денот, сите стоевме и го гледавме уредениот двор. Професорката рече:

„Еве, ова е училиштето што го создадовме заедно – место полно со почит, соработка и радост.“

И додека се враќав дома, помислив дека, иако ова сè уште е моја замисла, ако сите вложиме труд и срце, може да стане реалност.

Лилјана Стојановска

ДА СЕ ПОТСЕТИМЕ

Фонетиката и фонологијата се дел од науката за јазикот и го проучуваат гласовното рамниште на јазикот.

Прочитај го горниот текст со правилен изговор на гласовите, правилно зборовно акцентирање и примени правилна реченична интонација. Во продолжение препиши ги прашањата што следуваат и одговори ги!

Прашања за разбирање

1. Како изгледа училишниот двор во замислата на раскажувачот?
2. Што прави професорката по Македонски јазик на првиот час?
3. Како професорката го охрабрува Бесир кога не го знае одговорот на прашањето?
4. Кој е најбрзиот инсект според професорот по Биологија?
5. Во кои активности се вклучени учениците и професорите во работилницата?
6. Што поставуваат раскажувачот и Ана во малата библиотека?

Прашања за личен став

1. Зошто се важни позитивната атмосфера и здравата клима во училиштето?
2. Како почитувањето меѓу учениците влијае на учењето?
3. Какво е твоето училиште од фантазиите?

Речник на зборови и фрази

- **фантазија** – имагинација, продукт на замисла
- **охрабри** – дава поддршка
- **факти** – стварност, неспорна вистина
- **стршен** – инсект, вид оса

ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА
ФОНЕТИКА И ФОНОЛОГИЈА

Фонетика е наука за гласовите, која го проучува нивниот изговор, нивното образување и поделба.

Најмалите елементи што можеме да ги забележиме и да ги одвоиме во еден изговорен збор се гласовите. Човекот може да создаде и да изговори голем број гласови, но дел од тие гласови можат да создадат зборови. Сите јазици си имаат одреден број основни говорни гласови.

Вежби за подобар изговор

- Кажувај го секој глас со широко отворена уста и јасно движење на усните.
А, В, Г, Ж, Ѓ, Ч, Ш, Ќ, Љ, Њ, К...
- Изговори ги зборовите: беља, блуза, ѓеврек, бргу, мака, кенгур, рог, смог, ѓердан.

Забележуваш дека гласовите не се изговараат подеднакво во различни зборови. Тие нијанси произлегуваат од местото на гласот во зборот. Гласовите не се изговараат изделено и токму затоа врз нив имаат влијание соседните гласови во говорната низа.

Гласовите што создаваат промени, односно разлики во значењето на зборовите се наречени фонемите. Фонемите се најмали јазични елементи што сами по себе немаат значење, но во составот на значенски единици (зборови) тие вршат смислоразликувачка функција.

За секој говорен глас во македонскиот стандарден јазик постои посебен знак – буква. Значи, за сите говорни гласови имаме буква (31 говорен глас – 31 буква).

Вежба 1

- Изговарај ги гласовите по ред и забележи ја промената на усната празнина при создавањето на гласовите.

Вежби за размислување

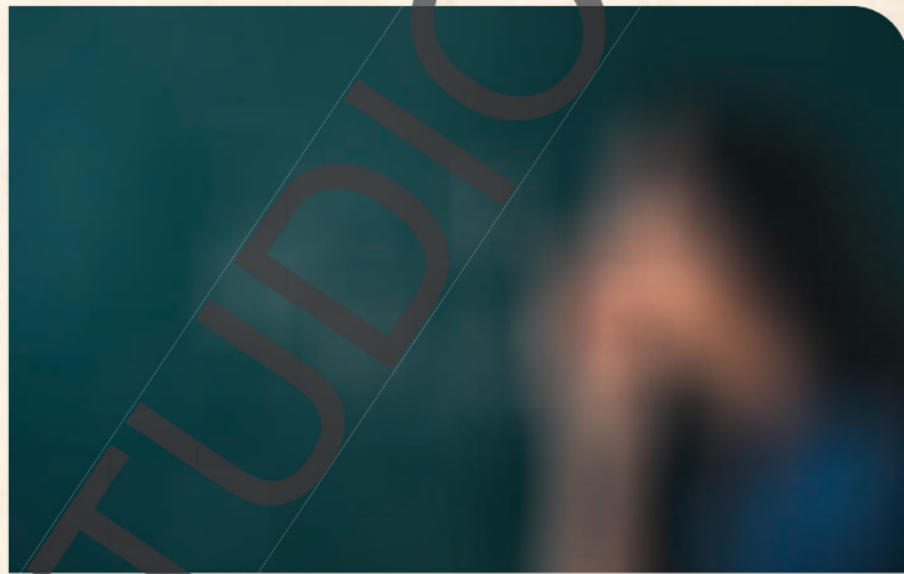
- Изговори ги гласовите З, В, Д, П, Ж, Л, Ѓ, Ч, Ш и утврди кој дел од говорниот апарат учествува во нивното создавање.
- Која е разликата меѓу овие зборови?
дол-вол-бол-сол;
мала-дала-сала;
сака-вака, така-мака.
- Издвој ги гласовите што ја прават разликата меѓу зборовите во примерите!

Фонологијата го проучува гласот како елемент кој има функција во јазикот да прави разлика меѓу две јазични единици. Фонема е најмала јазична единица која врши смислоразличувачка функција на зборот.

Вежба 2

Обиди се да наведеш пример каде што ќе замениш една фонема во дадените примери и со тоа ќе добиеш нова јазична единица.

струка	
тим	
тава	
дава	
колан	
бел	
тест	
важен	
сали	
лесен	

Прашања за размислување

1. Што е фонетика?
2. Колку букви има во македонскиот јазик?
3. Што е фонологија?
4. Наведи неколку збора и потоа замени еден глас за да добиеш нови зборови како во табелата погоре!

Вежба 3

Напиши текст во форма на дијалог во кој ќе ги употребиш следните зборови: дом, храна, облека, друштво, семејство, здравје, забава, рекреација.

„Вистинското богатство е она што глувите можат да го чујат, а слепите можат да го видат.“
– Марк Твен

ЧИТАЊЕ, РАЗБИРАЊЕ, ПИШУВАЊЕ

Моето средно стручно училиште

Јас учам во средно медицинско училиште. Таму се изучуваат Анатомија, Физиологија и други медицински стручни предмети. Наставата е комбинација од теоретски часови и од практични вежби во лаборатории и во специјализирани кабинети. Учиме како да се грижиме за пациентите, да ја заштитиме здравата средина и како правилно да го примениме стекнатото знаење во различни ситуации.

Нашите професори вредно објаснуваат, пријателски нè советуваат и нè мотивираат да учествуваме во активности поврзани со медицината. Исто така, се ангажираме во иницијативи за заштита на здравјето во заедницата, организираме едукативни проекти и соработуваме со здравствени установи. Во кабинетите имаме модерна опрема и простран распоред на работните маси, што го прави учењето пријатно и интересно. Понекогаш учиме и потешки теми, но со добра организација, тие стануваат лесни за совладување.

Ова образование е важно бидејќи ни помага да размислуваме одговорно, да стекнеме корисни вештини и да се подготвиме за идната професија медицински техничар или медицинска сестра. Со нашето знаење ќе придонесуваме за подобра грижа, заштита и за развој на здравјето на луѓето во нашето општество.

Анче Митровска

Прочитај го горниот текст со правилен изговор на гласовите, правилно зборовно акцентирање и примени правилна реченична интонација. Во продолжение препиши ги прашањата што следуваат и одговори ги!

Прашања за разбирање

1. Каде учи авторот на текстот?
2. Кои предмети се изучуваат од областите за медицина?
3. Каква е опремата во кабинетите?
4. Како се опишува распоредот на работните маси?
5. На кој начин потешките теми стануваат лесни?
6. Зошто образованието на оваа област е важно?
7. Кои вештини ги стекнуваат учениците?

Речник на зборови и фрази

- **простран** – голем и со многу место
- **пријатно** – што предизвикува убаво чувство и удобност
- **корисно** – нешто од што се има корист, помага во некоја ситуација
- **тешко** – сложено, бара многу труд за да се совлада
- **изучува** – учи и се запознава со нешто за да стекне знаење и вештини

Вежба 1

- Пополнете ја празнината со соодветните зборови од речникот: изучува, простран, тешко, пријатно, корисно.
1. Кабинетот по хемија е доволно _____ за сите ученици да можат да работат во групи.
 2. Уредениот и чист кабинет е _____ место за работа и учење.
 3. Знаењето од предметот Биологија е многу _____ за идните медицински професии.
 4. Решавањето на оваа математичка задача е премногу _____ без дополнителни објаснувања.
 5. На нашата насока секој ученик _____ различни медицински предмети и практични вештини.

ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА

ПОДЕЛБА НА ГЛАСОВИТЕ

Вежби за размислување

- Изговори ги следните гласови: А, Б, Ќ, Ѓ, Е, Т, Џ, С, У, И.

Која е разликата во изговорот на овие гласови? _____

- Во кои од наведените гласови поминува воздушната струја
 - со препрека: _____
 - без препрека: _____

Според фонетиката, основната поделба на гласовите е на самогласки (вокали) и согласки (консонанти и сонанти).

Одредени гласови се изговараат без пречка во изговорот. Напиши ги тие гласови:

ЕДЕН ГЛАС –
ЕДНА БУКВА
(ФОНЕТСКА АЗБУКА)

„Често ги пропуштаме можностите затоа што ни оддаваат впечаток на премногу работа.“
– Томас А. Едисон

ДА СЕ ПОТСЕТИМЕ

Сите гласови на еден јазик го сочинуваат гласовниот систем, а сите букви азбуката.

ЧИТАЊЕ, РАЗБИРАЊЕ, ПИШУВАЊЕ

Заедничка грижа за околината

Училиштето „Гоце Делчев“ беше скриено меѓу стари липи и шарени саксии со цвеќиња. На прв поглед, би рекле дека изгледа многу убаво. Но ако човек погледнеше малку подобро, ќе забележеше дека многу работи бараат поправка – клупите беа излупени, игралиштето со испукана бетонска подлога, мрежите на кошовите беа искинати, тревата запуштена, а на сидовите во ходниците бојата се лупеше.

Четворицата пријатели, Иван, Шенај, Ирис и Бујар, секое утро се среќаваа пред големата училишна порта. Тој понеделник, воздухот беше свеж, но дворот изгледаше запуштено. Насекаде имаше отпадоци, искорнати грмушки, искривени огради.

„Ех, пак нечистотија околу кошот“, воздивна Ирис, гледајќи празни шишиња и хартија.

„Да, и погледнете – мрежата е скината“, додаде Иван, тапкајќи ја топката.

„Ако вака продолжи, нема да имаме каде да играме“, рече Шенај, навалувајќи се да ја земе хартијата која беше фрлена на земја.

„Па, можеби треба да направиме нешто, а не само да се жалиме“, сериозно изусти Бујар.

Тој предлог им се допадна на сите. По часовите, учениците останаа во училишната библиотека. Извадија тетратка и почнаа да запишуваат сè што сметаа дека треба да се поправи или уреди: клупите во дворот, кошаркарската опрема, бојата на сидовите, прозорците во училниците, па дури и нови саксии со цвеќиња за во ходниците.

Следното утро, со списокот во рака, отидоа кај професорот по Граѓанско образование, професор Поповски.

„Професоре, сите имаме заедничка грижа – сакаме да го подобриме нашето училиште“, почна Иван.

Професорот го зеде списокот, внимателно го прочита, се насмевна и рече:

„Деца, ова е прекрасна иницијатива. Ќе ја претвориме во вистинска акција – сите заедно.“

Веќе наредниот викенд се организираше училишна работна акција. Учениците од сите класови се собраа во дворот, некои со четки и бои, некои со метли и вреќи за отпад. Наставниците донесоа нова мрежа за кошот и неколку кутии со цвеќиња.

Иван и Шенај го бојадисуваа дрвениот дел на клупите, додека Ирис и Бујар садеа цвеќиња покрај патеката.

„Гледај, веќе изгледа поубаво“, рече Ирис со насмевка.

„А замисли како ќе биде кога ќе завршиме целосно“, додаде Бујар.

До крајот на денот дворот заблеска со нови бои, а училишните сидови добија свеж изглед. И што е најважно, сите ученици беа горди на своето дело.

Од тој ден, Иван, Шенај, Ирис и Бујар не само што останаа добри пријатели, туку и станаа инспирација за другите – дека заедничката грижа и малку труд можат да донесат големи промени. Понекогаш малите нешта направени заеднички, значат многу.

Лилјана Стојановска

Прочитај го горниот текст со правилен изговор на гласовите, правилно зборовно акцентирање и примени правилна реченична интонација. Во продолжение препиши ги прашањата што следуваат и одговори ги!

Прашања за разбирање

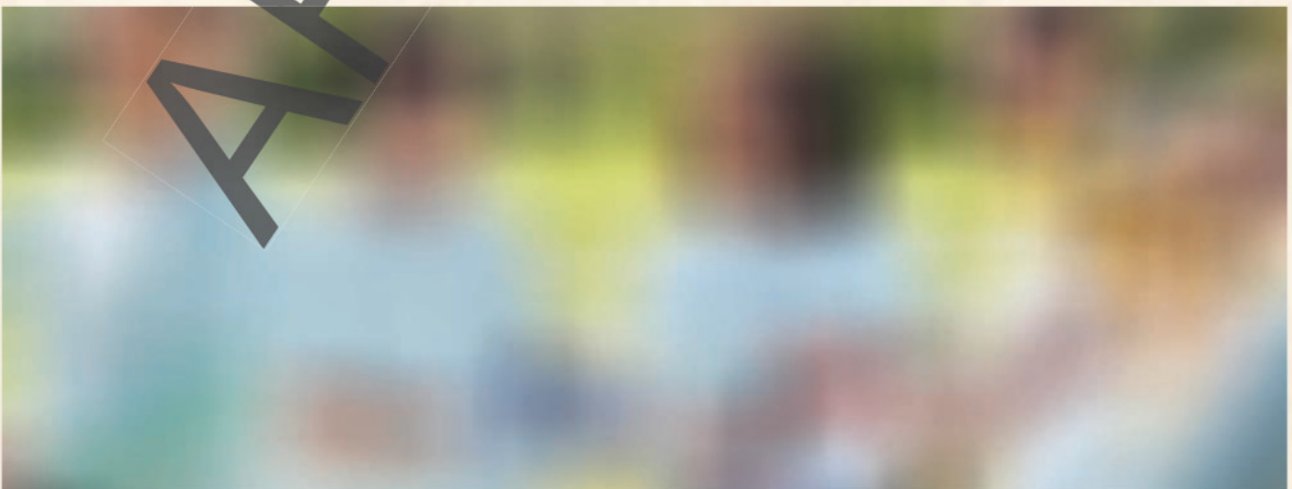
1. Кое е името на училиштето во расказот?
2. Кои се четирите главни ликови во приказната?
3. Што забележува Ирис на почетокот во дворот?
4. Кој предлага да направат список на работите што треба да се поправат?
5. Кај кој професор учениците одат со списокот во рака?
6. Што носат професорите за време на акцијата?
7. Со што се занимаваат Иван и Шенај за време на акцијата?
8. Што садат Ирис и Бујар?
9. Каков е изгледот на училиштето по завршувањето на работната акција?
10. Што ќе научат учениците од ова искуство?

Прашања за личен став

1. Дали некогаш си учествувал/а во слична акција? Опиши ја.
2. Како мислиш дека би изгледало твоето училиште ако никој не се грижи за него?
3. Кое е твоето мислење за идејата на четворицата пријатели?

Речник на зборови и фрази

- **саксија** – сад од глина/пластика што се користи за садење растение
- **запуштеност** – состојба во која некој или нешто е оставен без грижа, одржување или внимание
- **иницијатива** – почетна идеја, побуда, поттик за некоја работа
- **акција** – работа, дејност, дејство
- **инспирација** – ненадејна побуда за творење
- **личен став** – став на поединец во однос на самиот себе или на другите, обележан со лични уверувања и вредности

ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА
САМОГЛАСКИ

А	Е	И	О	У
---	---	---	---	---

Самогласките се изговараат без препреки во изговорот, односно воздушната струја слободно поминува низ усната празнина. Самогласките се слоготворни и нив ги слушаме како тонови.

Поделба на самогласките**Според движењето на јазикот во усната празнина (напред-назад):**

- предни: е, и;
- средни: а;
- задни: о, у.

Според степенот на издигање на јазикот:

- високи: и, у;
- средни: е, о;
- ниски: а.

Според положбата на усните:

- заокружени: о, у;
- незаокружени: а, е, и.

СПОРЕД ВИСИНАТА НА ЈАЗИКОТ		ПРЕДНИ	СРЕДНИ	ЗАДНИ
	ВИСОКИ	И		У
	СРЕДНИ	Е		О
	НИСКИ		А	
		НЕЗАОКРУЖЕНИ		ЗАОКРУЖЕНИ

Вежби

Обиди се да ги кажеш најбргу што можеш следниве брзозборки!

За А:

„Ана јаде ананас, ама не со нас на час.“

За Е:

„Елена енергично елиминира ехо.“

За И:

„Игор има итар изглед и идеја.“

За О:

„Оливер обожава ореви и облаци.“

За У:

„Уна учи ударно, ама е успана.“

„Сите очи зборуваат на ист јазик.“
– Џ. Херберт

ЧИТАЊЕ, РАЗБИРАЊЕ, ПИШУВАЊЕ

Избор на насоки во училиштето

Училиштето „Мустафа Кемал Ататурк“ е голема, светла зграда, опкружена со зелен двор. Секое утро, пред да започне наставата, учениците се собираат во дворот и разговараат за часовите и плановите за денот.

Тој понеделник Петра, Анела, Селма, Ибраим, Селим и Ивана стоеја под сенката на едно дрво.

„Денес имаме практични вежби по медицина“, рече Селма возбудено. „Ќе работиме во новата лабораторија.“

„А јас имам проект по Економија“, додаде Анела. „Ќе анализираме како се води мало семејно претпријатие.“

„Во нашата насока Градежништво правиме макета на мост“, се пофали Ибраим, држејќи лист со планови.

„А ние од Кулинарство ќе готвиме во новата училишна кујна“, се насмевна Селим. „Ќе правиме пите.“

„Јас, пак, одам во кабинетот по Информатика“, рече Ивана. „Ќе учиме нови програми на компјутери.“

Во училиштето има многу различни подрачја и секој ученик може да избере струка што му одговара. Професорите велат дека овој процес на образование е подготвителен за реалниот живот и дека учениците треба да ги искористат сите можности.

По првите часови, сите се упатија кон своите училници. Во големите сали се одржуваа предавања, а во помалите кабинети имаше практична работа. Некои ученици отидоа во канцелариите на професорите за да предадат проектни задачи, други во лабораториите да ги презентираат експериментите, трети да покажат практична работа.

На крајот на денот повторно се сретнаа во дворот. Секој имаше што да раскаже – Петра научила како да мери пулс и крвен притисок, Анела направила табела во Ексел со трошоци за семејно претпријатие, Ибраим ја залепил последната греда на макетата, Селим поделил парчиња пита, а Ивана направила презентација за користење нов софтвер.

„Ова е најубавиот дел од нашето училиште“, рече Петра. „Секој учи нешто различно, но сите сме дел од една заедница.“

И сите се согласија – училиштето не е само зграда, туку место каде што се спојуваат знаењето, трудот и пријателството.

Анче Митровска

ДА СЕ ПОТСЕТИМЕ

Според фонетиката, основната поделба на гласовите е на самогласки и на согласки.

Прочитај го горниот текст со правилен изговор на гласовите, правилно зборовно акцентирање и примени правилна реченична интонација. Во продолжение препиши ги прашањата што следуваат и одговори ги!

Прашања за разбирање

1. Како се вика училиштето во расказот?
2. Кои се шесте главни ликови?
3. Што ќе прави Селма на часовите тој ден?
4. По кој предмет Анела прави проект?
5. Кој прави макета на мост?
6. Што подготвуваат учениците од насоката по Кулинарство?
7. Во кој кабинет оди Ивана и што учи?
8. Наведи две простории во кои се одвивала наставата во училиштето.
9. Што прави Ибраим со макетата на крајот на денот?
10. Што им дели Селим на другарите?

Прашања за личен став

1. Зошто е важно училиштето да има различни насоки и подрачја од образованието?
2. Дали во твоето училиште постојат лаборатории, кабинети и специјализирани сали? Опиши ги!

Речник на зборови и фрази

- **лабораторија** – специјално опремена просторија во која се изведуваат научни експерименти
- **претпријатие** – самостојна деловна организација
- **градежништво** – дејност за градење објекти
- **кулинарство** – вештина за готвење храна
- **експерименти** – научен или школски опит за да се провери нешто
- **макета** – минијатурен модел, верен на оригиналот

ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА

СОГЛАСКИ

Б, В, Г, Д, Ѓ, Ж, З, С, Ј, К, Л, Љ, М, Н, Њ, П, Р, С, Т, Ќ, Ф, Х, Ц, Ч, Џ, Ш

За начинот на образување на согласките карактеристично е тоа што воздушната струја во усната шуплина среќава некаква препрека. Според видот на таа препрека, согласките се делат во групи – по начинот на образување.

Во македонскиот јазик има 26 согласки и тие се делат во неколку групи:

- според местото на образување;
- според начинот на образување и
- според звучноста.

Поделба на согласките

При изговорот на некои согласки воздушната струја се запира за момент на полно, а потоа со олабавување на преградата воздушна струја избувнува надвор, така што со звучниот впечаток се добива еден вид експлозија. Ваквите согласки се викаат **преградни** (експлозивни или избувливи).

Тие се: **п, б, м, т, д, н, њ, к, г.**

Кога при изговорот воздушната струја минува низ теснина образувана меѓу горните заби и предниот дел од јазикот, добиваме **теснински** (струјни).

Тие се: **с, з, ш, ж, в, ф, л, љ, ј, р, х.**

Неколку согласки се изговараат со создавање преграда која преминува во теснина. Таквите гласови се наречени **преградно-теснински**.

Тие се: **ќ, ѓ, ч, џ, с, ц.**

Според местото на образување ја имаме следната поделба:

- уснени: б, п, м, в, ф;
- забновенечни: д, т, л, н, с, з, ц, ѕ;
- венечни: ж, ш, џ, ч, љ, р;
- тврдопечени: ѓ, ќ, ј, њ;
- меконепчени: к, г, х.

	уснени	забновенечни	венечни	тврдопечени	меконепчени
преградни	б п м	д т н		њ	г к
теснински	в ф	з с л	ж ш љ р	ј	х
преградно-теснински		с ц	џ ч	ќ ѓ	

Според тоа дали при образувањето на гласовите треперат гласните жици или не, согласките се делат на звучни, беззвучни и сонанти.

Поделба на согласките според звучноста:

звучни	Б	В	Г	Д	Ѓ	Ж	З	С	Џ	
беззвучни	П	Ф	К	Т	Ќ	Ш	С	Ц	Ч	Х
сонанти	Р	Л	Љ	М	Н	Њ	Ј			

Како што се гледа од табелата, согласката (консонантот) Х нема звучен парник. Гласовите: р, л, љ, м, н, њ, ј се одликуваат со поголема звучност од другите согласки и им се доближуваат на самогласките. Тие гласови создаваат посебна група наречена **сонанти**.

Вежби за размислување

- Македонската азбука има _____ глас (буква).
Основната поделба на гласовите е на _____ и _____.
Според воздушната струја во изговорот, согласките се слушаат како _____, а самогласките како _____.
- Во следните зборови заокружи ги самогласките:
образование, дневник, организација, тимови, успех, перспектива
- Поврзи ги звучните согласки со својот беззвучен парник.
Звучни согласки: Г Б Ѓ Ж В Д Џ З С
Беззвучни согласки: С Ц Ќ П Ч Ш К Ф Т

Вежби за изговор

Обиди се гласно и брзо да ги кажеш брзозборките за да го подобриш изговорот:

- За Л:
„Лиле лови лисици во ладна ливада.“
- За Р:
„Ристо рипа ритмично и рецитира.“
- За Ш:
„Шест шишарки шушкаат шумски шум.“
- За С:
„Сара сече салата со ситно сечило.“
- За Ч:
„Чичко Чедо чека чајче со чоколада.“

„Големите работи се прават со помош на бројни мали поврзани заедно.“
– Винсент ван Гог

ДА СЕ ПОТСЕТИМЕ

Сонантите се најзвучни согласки и им се доближуваат на самогласките според звучноста.

ЧИТАЊЕ, РАЗБИРАЊЕ, ПИШУВАЊЕ

Климатски промени и рециклирање во моето училиште

Во време кога климатските промени и загадувањето стануваат сè поизразени, потребата за едукација и акција е сè поголема. Рециклирањето е еден од најдостапните и најефикасните начини за заштита на животната средина.

Затоа ние организираме кампањи за подигнување на свеста за значењето и придобивките од рециклирањето.

Нашите кампањи имаат за цел да ги информираат граѓаните за тоа што може да се рециклира, како правилно да се сортира отпадот и каде да се однесат материјалите за рециклирање.

Преку едукативни настани, работилници, презентации во училишта, социјални медиуми и волонтерски акции се обидуваме да го приближиме процесот на рециклирање до секој дом и секое семејство.

Веруваме дека и најмал чекор може да донесе промена. Со зголемување на свеста, можеме да ги намалиме количествата отпад, да заштедиме ресурси и да создадеме почиста и поздрава средина за идните генерации.

Придружете ни се и бидете дел од промената! Заедно можеме да направиме рециклирањето да ни стане навика, а животната средина – приоритет!

Анче Митровска

Прочитај го горниот текст со правилен изговор на гласовите, правилно зборовно акцентирање и примени правилна реченична интонација. Во продолжение препиши ги прашањата што следуваат и одговори ги!

Вежба 1

Во следните зборови заокружи ги самогласките: климатските, поизразени, едукација, најефикасните, едукативни, заштедиме, почиста, генерации, рециклирањето, работилници, медиуми.

Прашања за разбирање

1. Во време на климатски промени имаме потреба од _____
2. Што може да направи секој поединец за заштита на животната средина?
3. Што организираат учениците за да придонесат во рециклирањето?

Прашања за личен став

1. Која е пораката што ја испраќаат учениците?
2. Што би направиле вие во вашето училиште за да ја зголемите свеста за зачувување на животната средина?

Вежба за дома

Преведи го горниот текст (Климатски промени и рециклирање во моето училиште) на својот мајчин јазик, применувајќи точна граматика и соодветен стилски израз.

Речник на зборови и фрази

- **едукација** – образование, подучување, учење
- **рециклирање** – повторно да се користи веќе користен материјал
- **волонтерски акции** – доброволни акции - активности
- **приоритет** – предност, првенство

ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА
ГЛАСОТ Р

Вежба за размислување

Изговори ги зборовите: црн, врв, прв, 'ржи, црвен, дрвен, за'рти, 'рѓа и определи кои се самогласките во дадените примери!

Забележуваш дека гласот *Р* може да биде слоготворен и со тоа се приближува до самогласките.

Слоготворно *р* имаме во следните примери:

- Кога *Р* е на почетокот на зборот, пред согласка (се бележи со надреден знак): 'рѓа, 'рѓосан, 'рж, 'ржан, 'ржи.
- Кога *Р* се наоѓа по префикс што завршува на самогласка (се бележи со апостроф): за'рѓа, за'рска, за'ржи;
- Кога *Р* се наоѓа меѓу две согласки: црв, црн, крст, прва, дрво.

Вежби за артикулација на гласот *Р* меѓу две согласки

1. Првиот брат трча бргу.
2. Врвот стрчи врз градот.
3. Грмна гром на трпеза.
4. Го нацртав првиот цртеж.
5. Врне дожд врз црниот покрив.

Вежба 1

Подвлечете ги зборовите во кои има слоготворно *Р*:

вреќа, врба, врата, брат, црква, за'рти, рака, за'ржи, 'рбет, дрво, 'рскавица, 'рчи, берба.

„Да не бидеме еднакви само во зборот еднаквост.“ – Лилјана Стојановска

ЧИТАЊЕ, РАЗБИРАЊЕ, ПИШУВАЊЕ

Не ме разбираат или не изговарам правилно

Многу сакам да читам на глас. Се осамувам во мојата соба, ја земам книгата и започнувам. Секогаш се трудам правилно да ги изговарам сите гласови од зборот за да бидам разбрана. Забележав дека правам грешки во изговорот на некои букви откако почнав да го вклучувам микрофонот од телефонот за да се снимам. Понекогаш го повторувам истиот текст неколкупати и споредувам.

Оваа навика многу ми помага при комуникација со новите познајници, но многу повеќе кога треба да одговарам или да презентирам на часовите. Во мојот клас имав другар кого тешко го разбиравме затоа што бргу ги изговараше гласовите. Го опоменуваа и професорите, му забележувавме и ние. Но тој не е единствениот кого јас тешко го разбираам. Татко ми има баба која, пред да ги стави вештачките заби, ништо не ја разбиравме. Што и да кажеше, ми личеше на шшш... Ме подбуцнува помалиот брат. – Даде, што кажа баба? – Даде, а сега? Се чудиме двајцата, потамина одговараме. Проблемот се потсреди кога ѝ ги наместија новите порцелански заби. Но најзабавен е чичкото од соседството кој неодамна се досели од Струмица. Е, за да го разберам него, баш ми треба толкувач.

– Шо прајш бее, леелеј малее, најмаленкото играе. Се смееме, не ни замерува. Добродушен е човекот, знае да се пошегува со сите нас кога сме собрани и играме на улица.

Поучена од ова, почнав со моето читање и вежбање изговор. Понекогаш имам и публика, се знае, помалата сестра и брат ми. Којзнае, можеби сето ова ќе ми помогне во изборот на мојата идна професија. Презентер на некој од медиумите, водител на емисија, професор...

Анче Митровска

Прочитај го горниот текст со правилен изговор на гласовите, правилно зборовно акцентирање и примени правилна реченична интонација. Во продолжение препиши ги прашањата што следуваат и одговори ги!

ДА СЕ ПОТСЕТИМЕ

Основната поделба на гласовите е: самогласки и согласки.

Слоготворно Р го наоѓаме во примерите: 'ржи, за'ржи, трн.

Согласките можат да бидат звучни, беззвучни и сонанти.

Прашања за разбирање

1. Зошто девојката започнала да се снима додека чита на глас?
2. Како споредува и проверува дали го подобрила изговорот?
3. На кој начин навиката за читање и вежбање на изговор ѝ помага на часовите?
4. Со какви примери од своето опкружување ја опишува тешкотијата во разбирањето на говорот?
5. Како реагира чичкото од соседството на шегите и смеата на децата?
6. Каква врска гледа девојката меѓу својата сегашна навика и изборот на идна професија?

Вежба 1

Поделете се во неколку групи. Секоја група нека измисли од 3 до 5 реченици, употребувајќи зборови што се потешки за изговор. На крајот, гласајте за најсмешната или за најтешката реченица.

ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА

ГЛАСОВНИ ПРОМЕНИ

Во јазикот секој глас е посебен елемент кој нема конкретно значење. Но ако се постават неколку гласа по одреден ред, тие добиваат значење. На пр., гласовите Е, Д, Н, А, К, В, О, С, Т, посебно, претставуваат само гласови, но доколку ги соединиме во еден збор, ја добиваме именката ЕДНАКВОСТ.

Гласовна промена претставува промена на еден глас во друг. Овие промени се случуваат во некои ситуации и според извесни правила во говорот. Тие произлегуваат, пред сè, од тоа што гласовите се изговараат различно кога се во говорната низа, а различно кога ги изговараат како еден глас.

Причини:

- за поудобен изговор, како една од најважните и најчести причини за промените;
- внатрешен развој на јазикот;
- влијание од други јазици;
- генерациски разлики (помал број заби во усната шуплина и сл.);
- брзина на зборување итн.

1. ЕДНАЧЕЊЕ ПО ЗВУЧНОСТ

Вежби за размислување

Изговори ги зборовите: редко, претпоставка, снегче, градче, близки.

- Забележуваш дека имаш тешкотии во изговорот на зборовите.
- Забележуваш дека некои гласови, кога се наоѓаат еден до друг, тешко можат да се изговорат.
- Затоа во македонскиот јазик имаме појава на едначење по звучност.

Едначењето по звучност е гласовна промена која се случува при допир на две согласки што се различни по звучност. Во тој случај и двете стануваат звучни или беззвучни, во зависност од втората согласка во зборот. Ако втората согласка е звучна, и првата преоѓа во својот звучен парник, а ако втората е беззвучна, првата преоѓа во својот беззвучен парник.

На пр., заб-забче. Гласот **б** преминува во својот парник **п** и го добиваме едначењето по звучност и зборот **запче**.

редок – ред + (ок) + ка – редка Д → Т – ретка
жежок – жеж + (ок) + (ка) – жежка Ж → Ш – жешка
робство – роб + (ство) – робство Б → П – ропство
сват+ба → сватба Т → Д – свадба

ОТСТАПКИ

- не се бележи едначењето по звучност на гласот **В**: впери, всели, вторник, овца итн.
- не се бележи едначењето на гласот **Д** пред суфиксите -ски, -ствен, -ство, -ствува: судски, судство, производствен.
- не се бележи едначењето на гласот **Г** во зборовите: бегство и другпат.

Вежби

Напиши ги соодветно зборовите и внимавај на гласовната промена едначење по звучност.

град+че	
под+пис	
под+свест	
брег+че	
човекољуб+ци	
слад+ка	

2. ОБЕЗВУЧУВАЊЕ НА СОГЛАСКИТЕ НА КРАЈОТ НА ЗБОРОТ

Вежби за размислување

- Изговори ги гласовите: џеб, ред, леб, снег, млад, нож, ориз, образ, драг, мраз, воз. Забележуваш дека во изговорот гласовите на крајот на зборот се слушаат како нивниот безвучен парник.

Звучните согласки на крајот на зборот стануваат безвучни, па така, зборовите мраз, нож, град се изговараат како мрас, нош, грат.

3. ЗАМЕНА НА ГЛАСОВИТЕ (РЕДУВАЊЕ)

- Согласките **с**, **з** и **ш** пред суфиксите -че, -ца, -це, најчесто преминуваат во **в**: клас-клавче, коска-ковче, мост-мовче;
- Согласката **г** се менува во согласките **ж**, **з** и **ш**: археолог-археолози-археолошки; белег-белези; брег-бреже; монолог-монологизи-монологизи;
- Промена на согласките **з > ж** и **с > ш**: доказ-докаже, исказ-искаже, отказ-откаже, запис-запише, пропис-пропише;
- Промена на согласките **к > ч**; **г > ж**: пече-пеков, пекол; рече-реков, рекол; струже-стругал

4. ИСПУШТАЊЕ (ЕЛИЗИЈА) НА ГЛАСОВИТЕ

Одделни согласки се испуштаат во изговорот и во пишувањето на некои согласни групи. Најчесто тоа се прави заради полесен изговор.

- здј-зј > грозд-грозје
- стј-сј > лист-лисје, грст-грсје;
- т - возраст-возрасен, корист-корисен.

Вежби

Препознај ги гласовните промени во дадените зборови.

воздух-воздушен	
потомок-потомци	
сопруг-сопрузи	
месо-мевце	
опашка-опавче	
домородец-домородци	
тежок-тешко	
плати-плаќа	
успех-успешен	

Прашања

1. Колку самогласки постојат во македонскиот јазик?
2. Објасни ја гласовната промена едначење по звучност!
3. Која е функцијата на слоготворното Р?
4. Пополни ја табелата со зборовите по правилата за гласовни промени.

гуска	гувче
колбас	
мост	
белег	
возраст	возрасно
пакост	
отпуст	
вредност	

Чекор понатаму

Дефинирај неколку гласовни промени низ примерите: роб-ропство; сведок-сведоци; врабец-врапче; воздух-воздушен; риба-рипче; бубрег-бубрежен.

„Само една мала позитивна мисла наутро може да ви го разубави целиот ден.“

– Далај Лама

ЧИТАЊЕ, РАЗБИРАЊЕ, ПИШУВАЊЕ

Првиот училиштен ден

Ова утро се разбудив од свонењето на алармот кој ме предупреди дека денеска е првиот училиштен ден. Чувствував треперење во stomакот. Бев вознемирена, но истовремено и возбудена, зашто денеска е денот кога запознавам еден нов свет, ново училиште, нови другари и професори. Се облеков, се измив, ги наместив моите работи во собата и тргнав. Зад мене слушнав извик: „Со лесно, бабина“ и плисок од вода. Тоа беше баба ми која веруваше во старите обичаи дека кога некој тргнува некаде, треба да му се истури вода за сè „да му тече како вода“ и во сè да биде успешен.

Одлучив да се запишам на медицина зашто отсекогаш сакав да бидам медицинска сестра. Се секавам, кога бев мала, мајка ми ми купи медицински комплет за деца во кој имаше слушалки, пластичен шприц и пластичен апарат за мерење притисок. Сè уште чувам делови од таа играчка, барем она што останало.

Тетка ми Алмира ме чекаше со автомобилот пред врата. Таа е лекарка и секогаш ми помагаше во учењето по предметите Биологија и Хемија. Имав огромна поддршка од тетка ми кога решив да се запишам на медицина.

Одејќи кон моето училиште, ја сретнав и мојата другарка Семра, која се запиша во средното економско училиште. Двете, под импресија од она што нè очекува, тргнавме кон нашата иднина и кон нашите соништа, во очекување дека ќе стекнеме нови пријателства, знаење и искуства.

Лилјана Стојановска

ДА СЕ ПОТСЕТИМЕ

Со едначење по звучност *градчето* е *гратче*.

Со обезвучувањето - *надеж* како и да го слушаме останува *надеж*; во замената со *доказ* се *докажува*; со елизија *потомокот* создава *потомци*.

Прочитај го горниот текст со правилан изговор на гласовите, правилно зборовно акцентирање и примени правилна реченична интонација. Во продолжение препиши ги прашањата што следуваат и одговори ги!

Прашања за разбирање

1. Како се чувствува девојката кога се буди наутро?
2. Кој обичај го прави бабата пред таа да тргне од дома?
3. Зошто одлучува да се запише на медицина?
4. Каква поддршка добива од тетка ѝ Алмира?
5. Во кое средно училиште се запишува другарка ѝ Семра?

Прашања за личен став

1. Како се чувствуваше на првиот училиштен ден?
2. Дали во твоето семејство има слични обичаи како оној со водата?
3. Кој предмет или насока би ја избрал/а и зошто?
4. Дали мислиш дека поддршката од семејството е важна при избор на образование?
5. Како би се подготвил/а за првиот ден во ново училиште?

Вежба 1

Пополнете ги празните места со соодветниот збор од текстот:

1. Бабата истура _____ пред да тргне за сè да ѝ „тече како вода“.
2. Насоката што ја избрала е _____.
3. Какви предмети има медицинскиот _____ за деца?
4. Тетка ѝ Алмира по професија е _____.
5. Другарката Семра се запишала во средно _____ училиште.

Вежба 2

Во дадениот текст одвој ги еднословните од двословните и трисловните зборови, а потоа акцентирај ги по дадените правила!

ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА
АКЦЕНТ

Акцентот во македонскиот јазик според својот карактер е динамичен, што значи дека него го одликува, главно, силината на гласовниот удар врз даден слог. При изговорот, јасно забележуваме дека сите слогови се изговараат со различна сила. Еден слог во зборот се изговара со поголема сила (појасно и со повисок тон) во однос на другите слогови. Ова изделување на еден слог со помош на одредени фонетски средства (височина на тонот, воздушна струја) од другите слогови во зборот се нарекува акцент.

Во зависност од тоа дали изделената единица е слог или збор, разликуваме два вида акцент:

- зборовен акцент и
- реченичен акцент.

Зборовен акцент имаме кога се акцентира секој збор во реченицата.

Пр.: Ј'ас с'акам да се з'апишам на ек'ономска стр'ука на нас'оката дигит'ален м'аркетинг. Во примерот секој збор има акцент сам за себе. Таквите зборови што имаат свој акцент се наречени **акцентогени зборови**. Забележуваш дека во примерот има и зборови кои не се акцентирани – тие зборови се наречени **клитики** (неакцентогени зборови).

- Во реченичниот акцент се истакнува еден збор во однос на другите зборови што се наоѓаат во реченицата.

Јас сакам да се запишам на економска струка на насоката дигитален маркетинг.

Во примерот е нагласена личната замена „јас“. Во истата реченица можеме да нагласиме и друг збор, на пример, Јас сакам да се запишам на економска струка на насоката **дигитален** маркетинг. (Во првата реченица се нагласува **Јас**, а не друг збор. Во втората реченица се нагласува **дигитален**, а не друг збор.)

Има јазици во кои акцентот има точно определено место во зборот и јазици во кои акцентот не се врзува за определен слог во зборот. Акцентот врзан за еден слог во различни форми од зборот е определен акцент. Македонскиот јазик се одликува со определен акцент, на третиот слог од крајот на зборот кај трисложни и повеќесложни зборови.

„Умот не е сад кој треба да се исполни,
туку оган кој треба да се разгорува“.
– Плутарх

ЧИТАЊЕ, РАЗБИРАЊЕ, ПИШУВАЊЕ

Друштвото и пријателите со кои учам секој ден

Кога започнав да учам средно училиште, сè ми беше ново – нова зграда, нови предмети, нови соученици. На почетокот бев малку вознемирена, но многу бргу се променија сите работи, благодарейќи на друштвото и на пријателите со кои учам.

Запознав другари со различни интереси – некои сакаат математика, некои уметност, а некои се одлични во спортот. Сите ние се поврзавме преку желбата да си помагаме и сите заедно да успееме. На одморите решаваме задачи, си разменуваме белешки, па дури и организираме работилници кога се подготвуваме за тестови и писмени задачи. Секој од нас понекогаш предлага нови начини на учење, а сите заедно се ангажираме за да им помогнеме на оние што имаат тешкотии.

Со Арменд најчесто учам Математика затоа што има одлична шема и знае како да објаснува. Мила ми помага со Физика, јас, пак, најмногу сакам да читам, па на часовите по Македонски јазик често им помагам кога учиме литературни дела. Така се надополнуваме и никој не се чувствува оставен сам со тешкотиите околу учењето.

Средното образование не е лесно, но со вистински пријатели сè е полесно. Не учиме само лекции од учебниците туку и животни лекции – за пријателството, довербата и заедништвото.

Лилјана Стојановска

Прочитај го горниот текст со правилен изговор на гласовите, правилно зборовно акцентирање и примени правилна реченична интонација. Во продолжение препиши ги прашањата што следуваат и одговори ги!

Прашања за разбирање

1. Како се чувствува авторот на почетокот на првата година во средно училиште?
2. На кој начин соучениците си помагаат меѓусебно?
3. Кој предмет најчесто авторот го изучува со Арменд?
4. Со што Мила му помага на авторот?
5. Што, освен училишните лекции, учат пријателите заедно?
6. Како пријателството влијае врз успехот во училиштето?

Речник на зборови и поими

- **организира** – уредува и подготвува нешто со план и ред за да се оствари одредена цел
- **предлага** – дава идеја или мислење за нешто што може да се направи
- **ангажира** – активно се вклучува во работа или активност
- **објаснува** – кажува или опишува нешто на разбирлив начин за да го сфати друг

Вежба 1

Пополнете ја празнината со соодветните зборови од речникот: објаснува, ангажира, организираме, предлага.

1. Нашиот професор секогаш јасно ги _____ новите лекции за да го разберат сите.
2. Кога се подготвуваме за тест, ние _____ заеднички средби за учење.
3. Сара често _____ нови идеи за проекти во училиштето.
4. Секој ученик треба активно да се _____ во групните задачи.

ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА

ПРАВИЛА ЗА АКЦЕНТИРАЊЕ

Акцентот кај еднословните зборови паѓа на единствениот слог: д'ол, в'ел, б'ел, ш'ал, т'оп.

Акцентот кај двословните зборови паѓа на вториот слог од крајот на зборот: м'ајка, т'атко, с'оба, т'ежок, т'ема, д'обар.

Кај трисловните и повеќесловните зборови акцентот паѓа на третиот слог од крајот на зборот: со'обраќај, остр'оумен, стот'емина, пребар'ување, гласног'оворник.

Акцент е гласовно истакнување на определен слог или збор. Акцентот во македонскиот јазик по својата природа е динамичен и определен, односно паѓа на третиот слог од крајот на зборовите.

Акцентот се бележи со знакот (') кој се става пред акцентираната самогласка: м'ајка, р'амнина, б'есмртен, п'одвижен, со'обраќај;

т'атко-т'атковци-татк'овците-татков'ината.

Акцентот кај сложените зборови (сложенки), главно, е на третиот слог од крајот на зборот: слатк'озборен, мер'одавен, чист'окрвен, плитк'оумен, рамн'оправен.

Отстапки

- глаголскиот прилог: вик'ајќи, сед'ејќи, зборув'ајќи, мисл'ејќи;
- деминутивните образувања: малк'уцка, толк'уцка, олк'уцка;
- сложените придавки: темноц'рвен, црвеноц'рн, темноз'елен, синоц'рвен;
- некои странски имиња и презимиња (Дон Жу'ан, Наполе'он, Фердин'анд де Сос'ир, Паст'ер), некои македонски топоними (Трп'ејца) итн.

„Од еден удар со меч, човек може да се излекува, но не и од еден удар со јазикот.“ – Кинеска поговорка

ЧИТАЊЕ, РАЗБИРАЊЕ, ПИШУВАЊЕ

Лејла

Лејла е тивкото девојче од нашиот клас. Кога првпат дојде во нашиот клас, речиси и да не зборуваше. Седеше тивко во клупата, со книгите уредно подредени и со погледот насочен кон таблата. На одморите воопшто не излегуваше, а нејзините родители секој ден ја чекаа во училишниот двор. На почетокот мислевме дека е срамежлива или дека не сака да се дружи, но набргу сфативме дека ѝ треба наша поддршка.

Не ја оставивме сама, решивме да ѝ пријдеме. Ја поканивме да седне со нас за време на одморот, ѝ помагавме кога не можеше да запише некои задачи и ја вклучувавме во работата во тимови со мали и едноставни делови. Не зборуваше многу, но секогаш беше внимателна и љубезна.

Со време Лејла почна да нè погледнува и да ни се насмевнува. Ї требаше само малку охрабрување. Не мораше да зборува многу за да разбереме дека многу ѝ значи тоа што сме покрај неа. Сега, иако зборува тивко, сите ја слушаме.

Научивме дека понекогаш тишината кажува повеќе од зборовите, а вистинското пријателство се гледа токму тогаш кога некој не зборува, но ти си секогаш подготвен да му помогнеш.

Лилјана Стојановска

Прочитај го горниот текст со правилен изговор на гласовите, правилно зборовно акцентирање и примени правилна реченична интонација. Во продолжение препиши ги прашањата што следуваат и одговори ги!

Прашања за разбирање

1. Какво е однесувањето на Лејла кога првпат доаѓа во паралелката?
2. Кои активности ги преземаат учениците за да ѝ помогнат на Лејла?
3. Како се менува однесувањето на Лејла со текот на времето?
4. Што учат учениците од пријателството со Лејла?
5. Кој е најважниот знак дека Лејла ја прифаќа нивната поддршка?

ДА СЕ ПОТСЕТИМЕ

Акцент е гласовно истакнување на определен слог или збор. Акцентот во македонскиот јазик по својата природа е динамичен и определен.

Акцентот паѓа на третиот слог од крајот на зборот кај трисложните и повеќесложните зборови.

Прашања за личен став

1. Дали некогаш си запознал ученик кој бил срамежлив или тивок? Како му помогна?
2. Зошто мислиш дека е важно да му се помогне на некој нов во класот?
3. Како се чувствуваш кога некој те охрабрува во нова средина?
4. Дали мислиш дека тишината понекогаш може да каже повеќе од зборовите? Зошто?
5. Како би реагирал/а ако видиш дека некој е изолиран од групата?

Вежба 1

Пополнете ги празнините со соодветните зборови: тимови, дружи, тивко, пријателство, охрабрување.

1. На почетокот мислевме дека Лејла не сака да се _____ со нас.
2. Ја вклучувавме во работа во _____ со мали и едноставни делови.
3. Со време Лејла почна да ни се насмевнува – ѝ требаше само малку _____.
4. Иако зборува _____, сите ја слушаме.
5. Вистинското _____ се гледа токму тогаш кога некој не зборува, но ти си секогаш подготвен да му помогнеш.

ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА
АКЦЕНТСКИ ЦЕЛОСТИ

Подведувањето на два или повеќе збора под еден акцент е наречено акцентска целост. Акцентираните зборови се наречени акцентогени зборови, а неакцентираните зборови се наречени клитики. Имаме три вида акцентски целисти:

1. Акцентски целисти со два полнозначни збора: б'ел_ден, ц'рн_пипер, кисел'о_млеко, втор'а_вечер.

2. Акцентски целисти со енклитика се кога кратките заменски форми одат по полнозначниот збор: м'ајка_ми, брат'учед_ми, ж'ена_му, с'естра_му, гл'едај_го, зем'ајќи_ја, донес'и_ми_ја, качув'ајќи_се.

3. Акцентски целисти со проклитика се кога клитичките изрази се пред полнозначниот збор: не_м'у_рече, не_г'о_виде, н'е_знае, кој_м'у_рече?

Вежби

Напиши по 3 примери каде што ќе употребиш акцентски целисти!

Со два полнозначни збора:

- 1.
- 2.
- 3.

Со енклитика:

- 1.
- 2.
- 3.

Со проклитика:

- 1.
- 2.
- 3.

„Јазиците се различни со причина – не можеш да преместуваш идеи во нив без да изгубиш нешто.“ – Г. Вилсон

ЧИТАЊЕ, РАЗБИРАЊЕ, ПИШУВАЊЕ

Пријателството е мотивација

Енвер и Дора се од ист клас и често седат заедно во училишната клупа. Дора е позната како една од најсилните ученички во класот – секогаш подготвена за спортски активности. Енвер, пак, е послаб, често бавен и безволен, и на часовите по спорт постојано избегнува физичка активност.

„Енвер, зошто секогаш седиш кога имаме час по спорт?“, прашува Дора.

„А ти зошто секогаш трчаш?“, прашува тој со насмевка.

„Каде сакаш да одиме денес по часовите – на игралиштето или во библиотеката?“

„Во библиотеката, секако. Таму е мирно.“

На часот по спорт професорот најавува натпревар во трчање. Дора веднаш се пријавува.

„Кој уште сака да учествува?“, прашува професорот.

„Ако трчам, што ќе добијам?“ се шегува Енвер.

„Ќе добиеш добра оценка и повеќе сила“, му одговара професорот.

На натпреварот Дора трча бргу и освојува прво место. Енвер доаѓа последен, но сите му аплаудираат затоа што се обиде.

„Како успеваш секогаш да бидеш толку брза?“, ја прашува Енвер.

„Вежбам секој ден. А ти зошто не почнеш да вежбаш со мене?“

Од тој ден, Дора постојано го мотивираше Енвер да стане физички активен, да трча, да вежба и да ги слуша правилата на професорот по спорт. Заедно вежбаат, трчаат и играат, а Енвер чувствува дека има многу повеќе енергија и неговото тело добива многу подобра форма.

„Кога ќе те стигнам во брзината?“, ја прашува Енвер.

„Кога ќе веруваш во себе и ќе вежбаш без да се откажеш“, одговара Дора.

Пријателството умее да ни биде мотивација за да бидеме многу подобри.

Анче Митровска

Прочитај го горниот текст со правилен изговор на гласовите, правилно зборовно акцентирање и примени правилна реченична интонација. Во продолжение препиши ги прашањата што следуваат и одговори ги:

Прашања за разбирање

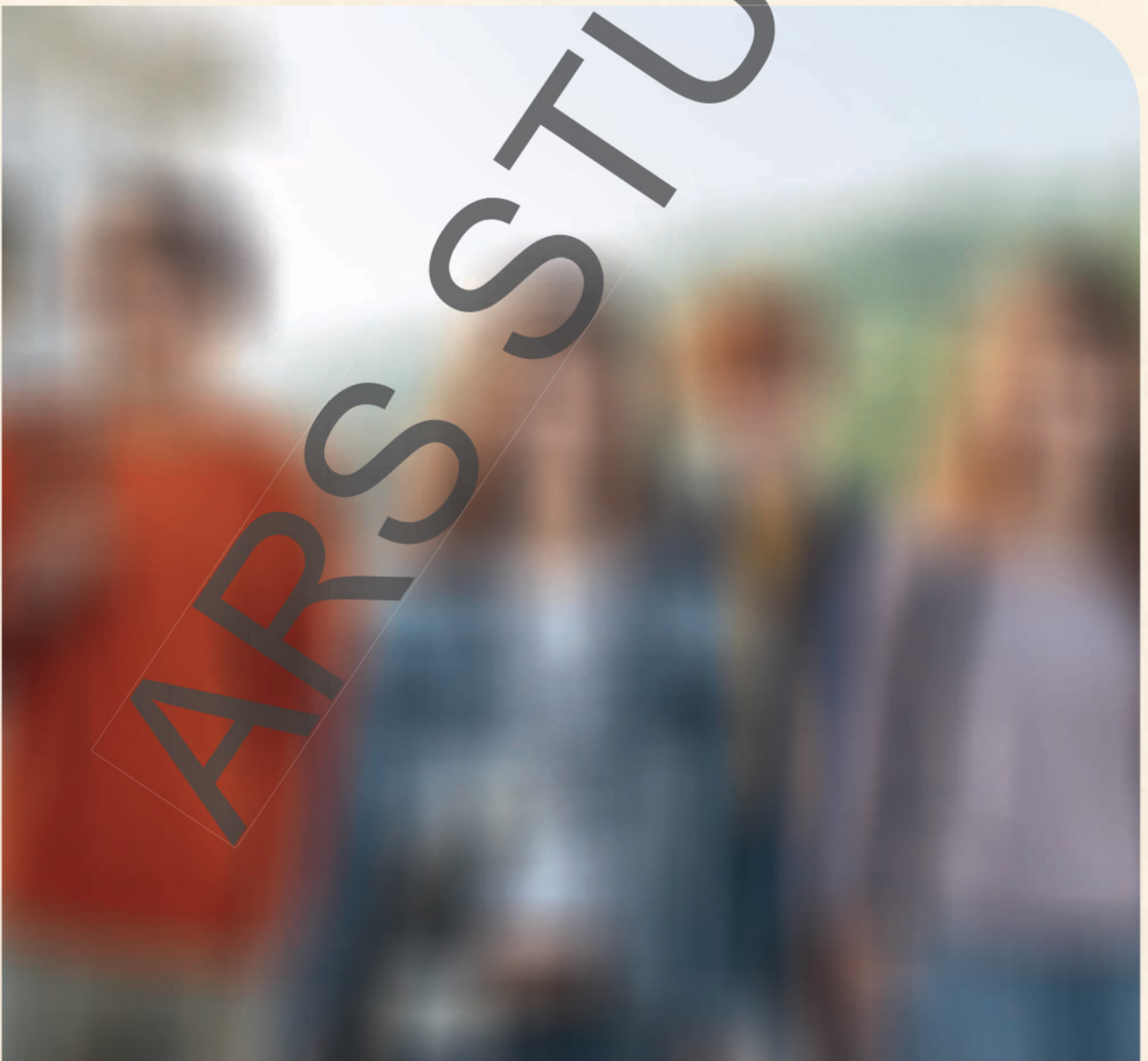
1. Зошто Дора е позната како еден од најсилните ученици?
2. Зошто Енвер не сака многу физичка активност?
3. Каде сака да оди Енвер по часовите?
4. Кој го најавува натпреварот во трчање?
5. Што добива Енвер ако трча, според професорот?
6. Како успева Дора секогаш да биде брза?
7. Зошто Дора му предлага на Енвер да вежба со неа?
8. Кога, според Дора, Енвер ќе ја стигне во брзината?

Прашања за личен став

1. Кој е најважниот момент во расказот и зошто?
2. Каква порака ни дава оваа приказна за пријателството и поддршката?

Речник на зборови и фрази

- **мотивација** – причини кои нè поттикнуваат на некое дејствување
- **безволен** – без желба, рамнодушен
- **аплаудира** – поздравува со ракоплескање

ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА

УПОТРЕБА НА СЕГАШНОТО ВРЕМЕ ВО НЕГОВОТО ОСНОВНО ЗНАЧЕЊЕ И ВО ДРУГИТЕ НЕГОВИ ЗНАЧЕЊА

Основното значење на сегашно време (презент) во македонскиот јазик е означување дејство што се случува во моментот на зборувањето (учам, пишувам, седам).

еднина	множина
1 л. уча-м	1 л. учи-ме
2 л. учи-ш	2 л. учи-те
3 л. учи	3 л. уч-ат

Освен во своето основно значење, сегашно време може да се пројави и во други значења, односно да означува: минатост, идност, севременост и повторливост.

Сегашно време со значење на минатост (историски презент)

Често се користи во раскажување за минати настани за да се добие драматичност и живост.

Примери:

Тој напаѓа и веднаш го зазема градот.

Таа влегува во собата, го гледа и ништо не вели.

Сегашно време со значење на идност

Се користи кога се зборува за нешто што сигурно ќе се случи или е веќе одредено.

Примери:

Утре одам во Скопје.

Следната недела имаме тест.

Севременост (време без ограничување)

Сегашно време се користи за изразување дејства што важат во секое време – универзални вистини, научни факти и слично.

Примери:

Сонцето изгрева на исток.

Водата врие на 100 Целзиусови степени.

Луѓето живеат во заедници.

Повторливост или навика

Сегашно време означува дејства што се повторуваат редовно – секојдневие, навики, обичаи.

Примери:

Секое утро пијам кафе.

Во недела одиме кај баба.

Вежба 1

- Со какво значење е употребено сегашното време во речениците?

Таа секогаш доцни.

Анализирам една книга.

Тие играат фудбал во дворот.

Горан чита секоја вечер.

Миа пишува есеј во библиотека.

Одеднаш, влегува професорот и сите замолчуваат.

Утре патувам за Скопје.

Летово патуваме на одмор.

Железото 'рѓосува ако стои во вода.

Секој ден одам во училиште.

За викендите сме во парк.

Проект

- Класот се дели во групи по 3 – 4 ученика. Секоја група изработува плакат за претставување нов проект, внимавајќи на стилот и формулацијата на пораките. Во текот на изработката тие применуваат правилни граматички конструкции, кратки и јасни реченици, привлечни наслови и соодветна терминологија поврзана со темата. Особено се внимава на правилната употреба на именки, придавки и глаголи во соодветно време како и вештината на концизно и прецизно изразување. Во завршната фаза секоја група го презентира својот плакат или леток пред паралелката, ги објаснува клучните елементи и аргументира зошто нивниот дизајн е ефективен.

ARS STUDIO

Младите и нивните преокупации

*„Мора да очекувате големи работи од
себеси, пред да ги направите.“*

– Мајкл Џордан

ARS STUDIO

TEMA 2

ARGO STUDIO

ЛЕКЦИЈА 11

„Дајте му шанса на овој ден да биде најубавиот ден во вашиот живот.“ – Марк Твен

ЧИТАЊЕ, РАЗБИРАЊЕ, ПИШУВАЊЕ

Ново другарство

Така потпрен на сидот, замислен и збунет, се сверев на сите страни и се прашував како ли ќе се снајдам во ова огромно училиште. Само што сакав да тргнам кон вратата, некој ме потапка по рамото. Се свртив и гледам едно дете на моја возраст, уште позбунето од мене, ама се чинеше дека е похрабро.

„Здраво!“

„Здраво!“, му одговорив.

„Јас сум Џевад.“

„Јас сум Свонко“, му одговорив.

„Никого не познавам, а те видов дека и ти си сам, па си помислив да бидеме барем еден на друг друштво“, ми се насмевна.

Тогаш ја видов протезата на неговите бели заби. Се насмеав зашто и јас носев протеза, а имавме и исти гумички. Кога ме забележа, двајцата прснавме од смеа.

„Летово се доселивме од Њујорк и речиси се плашев дека нема да стекнам пријатели. Привремено живееме кај баба ми, додека мајка ми го среди станот. Ти каде живееш?“

„Овде, близу, во Тафталице. Еее супер, нашиот стан е во Козле.“

„Би сакал да бидеме пријатели, запишани сме во иста паралелка и мислам дека слушаеме иста музика“, покажа кон мојата майца на која пишуваше Буреј.

„Супер!“

Spprrrrr, се огласи своното, истрчавме заедно кон училницата за првиот час.

Лилјана Стојановска

Прочитај го горниот текст со правилен изговор на гласовите, правилно зборовно акцентирање и примени правилна реченична интонација. Во продолжение препиши ги прашањата што следуваат и одговори ги!

Прашања за разбирање

1. Каде се наоѓа Свонко?
2. Кој му се обраќа?
3. Зошто Џевад одлучува да му пријде на Свонко?
4. Што е заедничко за нив?
5. Од каде е доселен Џевад и каде живеат привремено?
6. Каде живее Свонко?
7. Дали се запишани во ист клас?
8. Кој го прекинува нивниот разговор и каде заминуваат двајцата?

Речник на зборови и фрази

- **збунет** – некој што не знае што да направи или не разбира што се случува; во состојба на конфузија
- **возраст** – број на години што ги има некој човек или создавање на нешто до определен момент
- **храброст** – способност да се соочиш со страв или опасност без да се откажеш; смелост
- **да стекнам пријатели** – да запознаеш нови луѓе и да изградиш пријателства со нив
- **привремено** – нешто што не е трајно, важи или трае само за одреден период

Вежби за размислување

1. Прочитај го текстот и обиди се правилно да ги изговориш сите зборови.
2. Напиши реченици во кои ќе ги употребиш гласовите: ф, в, ѓ, ќ, с, ц, љ, њ.
3. Еве неколку збора што ќе ти помогнат во вежбата: сфаќа, филм, фудбал, внатре, вчера, спанаќ, туѓина, билка, лулка, клуч, љубов, леб, Истанбул, шампињони, њоки, камења, молња.

Сакаш да научиш повеќе?

Заменувањето на гласот В со гласот Ф е карактеристично за некои македонски дијалекти. беф, бефме, одеф-одефме.

Слушај - повтори

ВА ВО ВУ ВЕ ВИ

ФА ФО ФУ ФЕ ФИ

ВА-ФА; ВО-ФО; ВИ-ФИ; ВЕ-ФЕ; ВУ-ФУ

ВА-АВ; ВО-ОВ; ВИ-ИФ; ВЕ-ЕФ; ВУ-УФ

Како се слуша гласот В пред самогласка, а како по самогласка?

Како го изговараме гласот Ф пред самогласка, а како по самогласка?

Каде е потешок изговорот? Стави ги овие гласовни групи во зборовна низа.

На пр.: вади, вода, вујко, верба, висок

фарба, фокус, фурна, фес, филм

градев, видов, седев, бев, правев

Како се слуша гласот В на крајот на зборот ако пред него има самогласка?

Изговори ги зборовите со гласот S, а потоа изговори ги истите зборови со гласот З. Размисли за сличностите и разликите и во однос на посебноста на гласот S како единствен глас кој го има само во македонскиот јазик.

севгар, сирка, сидар, свер, суница

ЛЕКЦИЈА 12

„Културниот човек секогаш молчи поради неговото воспитување, додека некултурниот мисли дека тој го замолчил.“ – Раде Шербеџија.

ЧИТАЊЕ, РАЗБИРАЊЕ, ПИШУВАЊЕ

Моите интереси

Јас сум Зуал, учам во средното техничко училиште и сум прва година. Сакам да сум оригинална – да бидам своја, да размислувам на свој начин и да го изразам тоа преку моите интереси и активности. Ме привлекуваат нови знаења, култури и луѓе, а секоја нова желба што ќе се роди во мене ме поттикнува на ново истражување. Затоа многу сакам да патувам, да сум во друштво што ќе ме мотивира и ќе ми даде доволно енергија за учење на некоја нова вештина. Сакам да учествувам и во нови заеднички проекти со мои врсници од земјава, но и надвор од неа.

Сметам дека е вистинска привилегија да се има можност да создаваш и да соработуваш со луѓе што ја делат истата страст. Но со оваа привилегија доаѓа и одговорност – да се биде чесен, трудољубив и подготвен за помош.

Нема ништо повредно од вистинско пријателство, кое се гради врз меѓусебна доверба и самодоверба, која ја градам низ искуства и предизвици. Не заборавам и на рекреацијата, која секогаш ми помага да ја одржам рамнотежата и да го негувам духот.

Анче Митровска

Прочитај го горниот текст со **правилан изговор на гласовите, правилно зборовно акцентирање и примени правилна реченична интонација. Во продолжение препиши ги прашањата што следуваат и одговори ги!**

ДА СЕ ПОТСЕТИМЕ

Делот од науката за јазикот кој се занимава со проучување на формите на зборовите се нарекува морфологија.

Прашања за разбирање

1. Каде учи и која година е Зуал?
2. Каква сака да биде таа?
3. За што се интересира таа?
4. Зошто сака да патува?
5. Со кого сака да учествува во нови проекти?
6. Како се гради вистинското пријателство?
7. За што ѝ служи рекреацијата на Зуал?

Речник на зборови и поими

- **оригинален** – нешто што е ново, уникатно, необично, не е копија
- **интерес** – љубопитност или внимание кон нешто што ти е важно или привлечно
- **активност** – дејност: физичка, ментална или социјална
- **желба** – внатрешна потреба или стремеж нешто да постигнеш или да добиеш
- **поттикнува** – ги охрабрува или ги мотивира луѓето да направат нешто
- **истражување** – процес на откривање нови информации преку анализа, прашалници, експерименти и слично
- **мотивира** – дава причина или енергија некој да започне или да продолжи со нешто
- **вештина** – способност што некој ја има и ја користи вешто – практична или ментална
- **проект** – организирана работа со одредена цел, често групна, која се реализира во одреден период
- **привилегија** – посебно право или предност што ја нема секој
- **страст** – силна емоционална поврзаност со нешто што многу го сакаш или во што веруваш
- **одговорност** – обврска да се грижиш за некој или за нешто и да ги прифатиш последиците од своите постапки
- **самодоверба** – верба во сопствените способности и вредности
- **предизвик** – ситуации што се тешки или нови и бараат напор и труд
- **рекреација** – активност за одмор, опуштање или разонода, најчесто физичка
- **рамнотежа** – состојба на баланс: физички, емоционален или во животот (работа/слободно време)

ЛЕКЦИЈА 12

ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА

ИМЕНКИ

Именките се делат на општи и сопствени.

Општи

Општите именки именуваат суштества, предмети и појави со заеднички (општи) карактеристики – некаков родов поим (на пр.: молив, таблет, тетратка, книга, училиште, град, стол, дрво итн.)

Општите именки можат да бидат **материјални** и **збирни**.

– **материјалните именки** го именуваат материјалот или составот од кој се направени. На пр.: челик, злато, дрво.

– **збирните именки** именуваат множество еднородни предмети што претставуваат целина. Иако именуваат множина, тие се во единска форма (народ, членство, мебел).

Сопствени

– означуваат имиња на луѓе и животни (Борјан, Рамадан, Осман, Белма);

– географски имиња (Вруток, Тетово, Преспанско Езеро);

– имиња на празници (Ѓурѓовден, Божиќ, Бајрам);

– имиња на институции (Министерство за правда, Градско собрание, претпријатие „Алкалоид“);

– имиња на уметнички дела, весници, емисии итн. („Нова Македонија“, романот „Црно семе“);

– имиња на објекти (Камен мост, Кале, Соравија, ресторан „Три бисери“).

Сопствените именки се пишуваат со голема буква.

Според можноста за допир, разликуваме:

Конкретни именки – именуваат материјални предмети и суштества. На пр.: птица, човек, езеро, стол, врата, сол итн.

Апстрактни именки именуваат нематеријални поими. На пр.: љубов, среќа, радост, тага, ден, среда, лето, мај итн.

Вежба 1

Од текстот погоре, „Моите интереси“, формирај правилни прашални реченици со соодветни прашални зборови (дали, каков, како, каде, кој, што).

Вежба 2

Пронајди ги именките во горенаведениот текст! Направи табела во која ќе ги одвоиш апстрактните од конкретните именки!

Вежба 3

Подреди ги именките од текстот „Моите интереси“ во соодветната колона

Суштества	Предмети	Појави	Апстрактни поими

Чекор понатаму

Формирај правилни искази за своите училишни обврски!

Наброј ги своите омилен активности за учење и опиши ги!

Состави точен распоред на активности за еден ден и презентирај го со јасни и граматички точни искази!

Задача за дома

Како би се опишал/опишала?

- Мои главни интереси се: _____
- Мои главни вредности се: _____
- Мои главни потреби се: _____
- Најзначајни настани во мојот живот се: _____
- Најважни особини што сум ги стекнал/стекнала од моето семејство се: _____
- Најзначајно искуство од училиштето за мене е: _____
- Мои најдобри пријатели се: _____
- Мое омилено хоби е: _____

ЛЕКЦИЈА 13

„Секогаш држете го лицето кон сонцето и сенките ќе паѓаат зад вас.“ – Волт Витман

ЧИТАЊЕ, РАЗБИРАЊЕ, ПИШУВАЊЕ

Различни преокупации

Елмедина: Најмногу сакам да се занимавам со спорт. Секое утро кога се будам, се мијам, се облекувам и веднаш заминувам во сала. Во салата имаме соодветни справи што ми служат за да се подготвам **психички** и **физички** за претстојниот ден. Ваквото утро ме прави задоволна и среќна. Најмногу го сакам пливањето. Во слободно време си играм со мојот помал брат.

Горјан: Секое утро одвај станувам, оти многу ми се спие. Кога веќе морам да станам, седнувам на компјутер и почнувам со правење **програми**. Некако ми лежат информатиката и **програмирањето**, а најмногу од сè го сакам **дизајнот**. Имам направено безброј летоци што веќе се продаваат. Во слободно време ја изучувам **знаковната азбука** за да го изненадам мојот другар Фарук.

Белма: Ретко некој ме разбира, но јас најмногу ја сакам физиката. Сите тие мали **експерименти** ме воодушевуваат. Најинтересна ми е **астрофизиката** зашто ги проучуваме природата на небесните тела, движењето во **вселената**, Месечината, свездите, Сонцето и сите **галаксии**. Во слободно време, заедно со децата **волонтери** од Црвениот крст, организираме театарски претстави за децата со **ретки болести**.

Анче Митровска

ДА СЕ ПОТОСЕТИМЕ

Именките се менливи зборови што именуваат суштества, предмети, поими и појави.

Прочитај го горниот текст со правилен изговор на гласовите, правилно зборовно акцентирање и примени правилна реченична интонација. Во продолжение препиши ги прашањата што следуваат и одговори ги!

Вежба за размислување

Од дадениот текст одговори на прашањата, а потоа обиди се самиот/самата да составиш прашања што се однесуваат на ликовите што ни ги раскажуваат своите преокупации!

- Физиката е главна преокупација на _____.
- Утрата се за спиење, вели _____.
- Активен/на во Црвениот крст е _____.
- _____ си играм со мојот помал брат.
- Кој/а прави изненадување _____?
- Спортот го/ја прави среќен/на _____.
- Програмирањето го владее _____.

Речник на зборови и поими

- **справи** – уреди или алатки што се користат за вежбање (на пр.: тегови, справи за трчање, вежбање стомачни и др.)
- **психички** – поврзано со умот, мислите и емоциите
- **физички** – поврзано со телото и неговата подготвеност или активност
- **програма** – збир инструкции што ги извршува компјутерот; софтвер што го создаваат програмерите
- **програмирање** – процес на пишување инструкции (код) за компјутери, односно создавање софтвер
- **дизајн** – креативен процес на осмислување изглед и распоред на нешто (на пр.: постери, летоци, веб-страници)
- **леток** – парче хартија на кое се печати пропаганден материјал
- **знаковна азбука** – систем на гестикации (знаци) со рацете што се користи за комуникација, најчесто од страна на лица со оштетен слух
- **експеримент** – практични проби или тестирања за да се докаже или открие нешто научно
- **астрофизика** – подгранка на физиката што ја проучува физиката на небесните тела и универзумот (свезди, планети, галаксии и сл.)
- **галаксија** – огромен систем од свезди, гасови и прашина поврзани со гравитација
- **волонтер** – лице што доброволно работи без паричен надомест, најчесто за општествено корисни цели
- **Црвен крст** – хуманитарна, невладина, национална и непартиска организација што помага во вонредни состојби и на лица на кои им е потребна помош
- **театарска претстава** – изведба на драмско дело пред публика, со актери на сцена
- **ретки болести** – болести што се јавуваат многу ретко кај луѓето и најчесто бараат посебна нега и третман

ЛЕКЦИЈА 13

ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА

ПОДЕЛБА НА ИМЕНКИТЕ

Категорија	Опис	Примери
Општи именки	Именуваат суштества, предмети и појави со заеднички (родови) карактеристики	молив, тетратка, табла, книга, училиште, град, стол, дрво
Сопствени именки	Именуваат одредени предмети или суштества	Борјан, Арита, Преспанско Езеро, Вардар, Гурѓовден, романот „Црно семе“
Конкретни именки	Именуваат материјални предмети и суштества	птица, човек, езеро, стол, врата, сол
Апстрактни именки	Именуваат нематеријални поими и предмети	мир, радост, слобода, љубов, среќа, јануари, недела, пролет

Вежба 1

Опиши ја твојата училница, именувај ги предметите и помагалата во неа!

Опиши го твоето расположение во класот, потсети се на емоциите што ги чувствувааш додека се дружиш со твоите соученици и именувај ги нив!

Вежба 2

Кој што работи? Дополни ги речениците.

- _____ крои костум.
- _____ вози.
- _____ пее.
- _____ свири.
- _____ чисти оџаци.
- _____ лекува животни.
- _____ лекува луѓе.
- _____ носи пошта.

„Не стремете се да бидете успешни, туку да бидете вредни.“ – А. Ајнштајн

ЧИТАЊЕ, РАЗБИРАЊЕ, ПИШУВАЊЕ

Активност за подобра средина

Во нашето училиште неодамна се формира тим од ученици што сакаат да придонесат за заштита на животната средина. Нивната цел е преку различни активности да ја подигнат еколошката свест во училиштето и пошироко. Јас сум член на тој тим и многу сум горда што сум дел од оваа иницијатива. Нашето друштво редовно организира чистење на училишниот двор, садење дрвја и креативни работилници. Една од нив беше изработка на плакати со пораки за грижа кон природата, кои ги закачивме на видно место.

За да ја подобриме состојбата во училиштето, предложивме да се постави плакар за собирање стара хартија и пластика, кои подоцна ќе се рециклираат. Оваа иницијатива беше поддржана и од професорите.

Професорката по предметот Биологија ни помогна да подготвиме кратки вежби и тест со кои ќе ги провериме знаењата на другите ученици на тема екологија. Резултатите ќе се земат како оценка, но и како поттик за понатамошна едукација.

Нашата акција е доказ дека и со мали чекори, но со заедничка волја, може да се направи голема промена.

Анче Митровска

Прочитај го горниот текст со правилен изговор на гласовите, правилно зборовно акцентирање и примени правилна реченична интонација. Во продолжение препиши ги прашањата што следуваат и одговори ги!

Прашања за разбирање

1. Каде се одвива дејството во текстот?
2. Зошто е формиран тимот од ученици?
3. Која е целта на активностите на учениците?
4. Кои активности ги спроведува ученичката група?
5. Каква улога има професорката по Биологија?
6. Како учениците ги проверуваат знаењата на другите ученици?
7. Каква е пораката на текстот?

ЛЕКЦИЈА 14

Речник на зборови и поими

- **тим** – група луѓе што работат заедно со иста цел
- **заштита** – чување, грижа и спречување на штета
- **средина** – околина во која живееме: природа, воздух, вода, земја
- **активност** – дејност што ја правиме со одредена цел
- **иницијатива** – почетна идеја или акција што води кон позитивна промена
- **друштво** – група луѓе што се дружат или работат заедно
- **плакат** – голем лист со текст и слики, поставен за да пренесе порака
- **тест** – средство за проверка на знаење
- **еколошка свест** – разбирање и грижа за природата и животната средина. Тоа значи дека сме свесни како нашите постапки влијаат врз околината
- **рециклирање** – повторна преработка на отпадни материјали (како пластика, хартија, стакло) за повторна употреба
- **екологија** – наука што ги проучува односите помеѓу живите суштества и нивната околина
- **едукација** – процес на учење и стекнување знаење, особено преку образовни активности
- **волја** – внатрешна сила или желба да се направи нешто, дури и ако е тешко
- **промена** – преобразба, премин од едно во друго, подобрување или менување на состојба

ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА

РОД, БРОЈ И ОПРЕДЕЛЕНОСТ (ЧЛЕН)
КАЈ ИМЕНКИТЕ

Род кај именките

Секоја именка во македонскиот јазик му припаѓа на еден од трите рода: машки, женски и среден. Треба да се прави разлика меѓу природниот и граматичкиот род.

Родот доаѓа до израз во единските форми. Спореди: рака, нос, око, наспрема: раце, носови, очи.

- Именките од м. р. во еднина, главно, завршуваат на согласка: маж, стол, леб, професор итн.

- Именките од ж. р. во еднина, главно, завршуваат на самогласката **-а**: мајка, чанта, врата, професорка итн.

- Именките од ср. р. во еднина, главно, завршуваат на самогласката **-е** и самогласката **-о**: дете, јагне, тело, дело итн.

Вежба 1

Опреди во кој род се именките:

тим, заштита, средина, друштво, заедница, активност, член, грижа, услов, вежби, тест, оценка, иницијатива, плакат, плакар.

Вежба 2

Пополни ги соодветно празните полиња со зборовите тој, таа, тоа.

- _____ пес;
- _____ табла;
- _____ пенкало;
- _____ постер;
- _____ карта;
- _____ книга;
- _____ ранец;
- _____ чадор;
- _____ утро;
- _____ смена;
- _____ чувар;
- _____ подрачје;
- _____ друштво.

ЛЕКЦИЈА 14

Вежба 3

Преведи го горниот текст „Активност за подобра средина“ на својот мајчин јазик, применувајќи точна граматика и соодветен стилски израз.

Број кај именките

Именките во македонскиот јазик разликуваат два броја: еднина и множина.

На пр.: молив-моливи; клупа-клупи; жена-жени; дрво-дрва итн.

По правило, во еднина се јавуваат:

- сопствените именки (Сара, Пчиња, Полог)
- збирните именки (народ, мебел)
- материјалните именки (сол, песок, злато)
- дел од апстрактните именки (образование, капитализам)

Вежба за размислување 1

Опиши го распоредот на обврски во домот и притоа примени соодветна и правилна лексика (дом, храна, облека, друштво, можност за образование, здравствена заштита, роднински и пријателски врски, емоционална поддршка, финансиска поддршка/џепарлак, можност за забава и рекреација, грижа за личната хигиена и здравје, извршување училишни и домашни обврски, помагање во домаќинството, почитување на правилата во семејството и училиштето, грижа за сопствените и туѓите работи, одговорно трошење на финансиски средства, почитување на другите луѓе и нивните права, развивање на работни навики и самодисциплина)!

Определеност (член) кај именките

Најкарактеристичен белег на македонскиот јазик е определеноста или членот кај именките. Со членот се укажува на определеност, а со нечленувањето се изразува неопределеност.

- Членот: **-от, -та, -то, -те** (човекот, жената, детето, граѓаните) се употребува за означување на предмети што се блиску до лицето со кое се зборува. На пр.: Детето изгледа сериозно. (Детето е во близина на соговорникот).

- Членот: **-ов, -ва, -во, -ве** (човеков, женава, детево, граѓаниве) се употребува за предмети што се блиску до лицето што зборува. На пр.: Земи го учебников. (Учебникот е во близина на говорителот).

- Членот: **-он, -на, -но, -не** (човекон, женана, детено, граѓанине) се употребува за предмет оддалечен од оној што зборува, но, сепак, во неговиот видокруг. На пр.: Дај ми го **моливон**. (Моливот е оддалечен и од говорителот).

Употребата на членските наставки зависи од завршокот, односно, од родот и од бројот на именката.

Еднина			Множина	
за м. р.	за ж. р.	за ср. р.	за м. р. и за ж. р.	за ср. р.
-от	-та	-то	-те	-та
-ов	-ва	-во	-ве	-ва
-он	-на	-но	-не	-на

Вежби

Членувај ги следниве зборови:

- другар _____
- потреба _____
- планирање _____
- време _____
- приоритет _____
- пријатели _____
- мирен _____
- способен _____
- одлучен _____
- самоуверен _____
- почитуван _____
- интересен _____

Вежба за размислување 2

Поделете се во групи по двајца и од горенаведените зборови направете дијалог! Нив може да ги употребите во членувана и во нечленувана форма!

ЛЕКЦИЈА 15

„Загриженоста не ги отстранува утрешните проблеми, ами го одзема денешниот мир.“
– Непознат автор

ЧИТАЊЕ, РАЗБИРАЊЕ, ПИШУВАЊЕ**Младински активизам**

Во нашето современо живеење младите играат клучна улога во градењето поздрава, почиста и поубава околина. Тие се силата што ја гради иднината и ја претвора во свет каде што секој би сакал да живее. Младите сè повеќе се вклучуваат во активности. Младинскиот активизам претставува ангажирање на младите во различни еколошки, културни или слични иницијативи, со цел да направат промена во нивниот живот. Овој активизам го претставува гласот на младите со кој покажуваат дека не се само набљудувачи туку дека можат да направат трансформација во општеството. Младите имаат многу идеи, енергија, мотивација и силна желба да го подобрат светот околу себе.

Кога младите ја комбинираат својата креативност со решителност, создаваат промени што инспирираат. Најновиот успех на моите соученици беше тоа што, соочени со загадувањето, се организираа да направат проект за подобра животна средина. Успеаја да патентираат органско ѓубриво безбедно за животната средина.

Младинскиот активизам го развива чувството на одговорност кај младите. Тие учат да соработуваат, да се организираат и да усвојуваат разни вештини за личниот развој. Сè повеќе млади се вклучуваат во иницијативи поврзани со човекови права, заштита на природата, борба против дискриминација и промоција на културните вредности. Тие покажуваат дека е доволна само една искра за да почне голема промена. Учесството во вакви активности им дава сила и верба дека нивниот глас навистина допира до луѓето. Така стануваат двигатели на нови идеи и пример за иднината.

Анче Митровска

Прочитај го горниот текст со правилен изговор на гласовите, правилно зборовно акцентирање и примени правилна реченична интонација. Во продолжение препиши ги прашањата што следуваат и одговори ги!

Прашања за разбирање

1. Каква улога имаат младите во современото живеење?
2. Што претставува младинскиот активизам?
3. Во кои иницијативи можат да се вклучат младите?
4. Кои квалитети и способности ги покажуваат младите кога се активни во заедницата?
5. Што ќе направат соучениците на авторот за подобра животна средина?
6. Како младинскиот активизам влијае врз чувството на одговорност кај младите?
7. Според текстот, што значи „да бидеш двигател на нови идеи“?

Речник на зборови и фрази

- **креативност** – способност да се создаваат нови и оригинални идеи или решенија
- **одговорност** – чувство на обврска да се заврши нешто правилно и навремено
- **соработува** – работи заедно со други за да се постигне заедничка цел
- **вештина** – способност стекната со учење и вежбање за да се изврши нешто успешно
- **промоција** – претставување или поддршка на некоја идеја, проект или вредност пред јавноста
- **вредности** – важни принципи или идеали според кои се раководи човекот или заедницата

Вежба 1

Пополнете ја празнината со соодветните зборови од речникот: вештина, промоција, одговорност, креативност, вредности, активност, соработува.

1. Организирањето еколошка кампања е пример за _____.
2. Кога младите смислуваат нови идеи за подобрување на средината, ја покажуваат својата _____.
3. Завршувањето на проектот на време бара голема _____.
4. Тимот успешно _____ за да го реализира заедничкиот план.
5. Способноста да се зборува пред публика е корисна _____ за иднината.
6. Настанот вклучуваше _____ на културните традиции на нашата заедница.
7. Почитувањето на човековите права е една од основните _____ во демократското општество.

Вежби

- Пронајди ги именките во текстот погоре, а потоа определи ги по род, број и определеност.
- Каква улога играат младите во современото живеење?
- _____ се вклучуваат во активности.
- Наброј ги иницијативите на младите за да направат подобро место за живеење.
- Што успеваат да патентираат учениците?
- Обиди се да ги раскажеш своите обиди за личен развој и младинскиот активизам во твоето училиште.

ЛЕКЦИЈА 15

ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА

ВИДОВИ МНОЖИНА НА ИМЕНКИТЕ

Именките во македонскиот јазик разликуваат три вида множина:

- обична множина – упатува на повеќе од еден предмет или лица (лаборатории, сали, кабинети, лекари);
- избројана множина – упатува на именки во определено, избројано количество (два дена, три клуча, пет збора, три воза, два члена, пет тима);
- збирна множина – упатува на целина (множество) од нешто (снопје, камења, корења).

Вежби

- Определи во кој род и број се следните именки: проекти, апликации, тим, заштита, средина, друштво, заедница, активност, член, членови, грижа, услов, вежби, тест, оценка, иницијатива.
- Напиши 10 реченици во кои ќе употребиш именки во множина (обиди се да употребиш различни видови множина).

Чекор понатаму

Напиши краток состав на тема „Младите и нивните интереси“ и притоа примени именки во соодветна множина!

„Ниеден човек не стапнал во иста река двапати, бидејќи тоа не е истата река и не е истиот човек.“ – Хераклит

ЧИТАЊЕ, РАЗБИРАЊЕ, ПИШУВАЊЕ

Мојата училница

Еден ден во нашата училница влезе педагогот. Нè повика сите и ни соопшти: „Сите класови треба да си ја украсите училницата, а оние што ќе ја украсат најдобро, ќе добијат црвено знаменце – кое означува награда. Наградата е посета на театарска претстава во Драмскиот театар.“

Веднаш се фативме за работа. Марија и Елмира пишуваа мотивирачки пораки. Енвер, Бојана и Сафет цртаа на жолт хамер, обидувајќи се да ја доловат бојата на виножитото. Третата група го менуваше распоредот на дрвените клупи и ги обложуваше со прозирна лента со портокалови линии. На стаклените прозорци се лепеа црвени лампиони, зелени елки, жолти пилиња, розови срциња и уште многу други необични играчки. Училницата засвети во најубав сјај. Украсните ленти висеа по сидовите и даваа потопла средина. Нашата училишна табла беше целата исцртана со прекрасни цртежи. Работевме во убава клима, сложни и сите заедно – сите како еден.

П.С. Ја гледавме драмата „Чудна случка со кучето во ноќта“.

Лилјана Стојановска

Прочитај го горниот текст со правилен изговор на гласовите, правилно зборовно акцентирање и примени правилна реченична интонација. Во продолжение препиши ги прашањата што следуваат и одговори ги!

Прашања за разбирање

1. Кој влегува во училницата?
2. Што им соопштува педагогот на учениците?
3. Што претставува црвеното знаменце?
4. Која е наградата за најубаво украсена училница?
5. Како реагираат учениците кога го слушаат предизвикот?
6. Што работат Марија и Елмира?
7. Кој црта на жолт хамер и што се обидува да претстави?
8. Што прави третата група со клупите?
9. Какви украси се залепени на сидовите?

ЛЕКЦИЈА 16

Речник на зборови и фрази

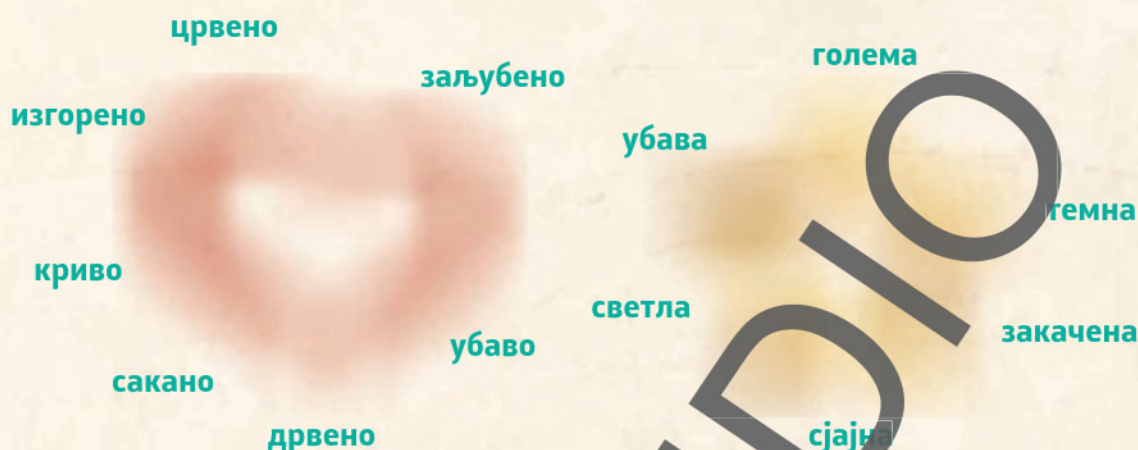
- **педагог** – лице што работи во училиштето и им помага на учениците во воспитувањето, учењето и развојот. Често ги организира и воннаставните активности
- **мотивиращка порака** – охрабрувачка реченица или мисла која поттикнува неког да се труди, да биде подобар или да не се откажува
- **хамер** – голем и дебел лист хартија, кој се користи за цртање, пишување или правење постери и украси
- **доловува** – претставува или прикажува нешто на убав и точен начин
- **обложува** – покрива или обвиткува нешто со материјал
- **лампион** – светликов украс за новогодишна елка

Вежба 1

Преведи го горниот текст „Мојата училница“ на својот мајчин јазик, применувајќи точна граматика и соодветен стилски израз.

ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА

ПРИДАВКИ

Вежби за размислување

Обиди се да претставиш именка (како во примерите погоре), а потоа да ја определиш, односно да ја опишеш!

Придавката означува некаква карактеристика на предметите, суштествата и појавите.

На пр.: **голема** книга, **златна** душа, **силен** човек, **синоока** девојка, **шарена** училница итн.

Основната служба на придавката е да ја определува именката или заменката. Во зависност од неа, придавката ги добива своите граматички обележја на род, број и определеност.

Според значењето и граматичките карактеристики, придавките се делат на четири основни групи: описни, односни, бројни и заменски придавки.

1. **Описни придавки** се оние со кои се опишуваат предметите, суштествата или појавите.

На пр.: тажна песна, висока елка, убава книга, шарена слика итн.

2. **Односни придавки** се оние што означуваат припадност или потекло. Во оваа група придавки најбројни се:

- **материјалните** (на пр., **стаклена** чаша, **дрвена** клупа, **пластично** шише);

- **присвојните придавки** (на пр., **татковата** градина, **мајкината** прегратка, **училишниот** двор).

3. **Бројни придавки** се оние придавки што се образуваат од броеви (на пр., **прва** вечер, **втора** награда, **трета** среќа).

4. **Заменски придавки** се образувани од заменките (на пр., **моја** тетратка, **наша** училница, **секаков** отпад, **никаква** желба).

ЛЕКЦИЈА 16

Вежба 1

Од дадениот текст погоре пронајди ги придавките и подреди ги според значењето!

Описни придавки	Односни придавки	Бројни придавки	Заменски придавки

Описните придавки имаат три форми за степен: позитив, компаратив и суперлатив. Компаративот се образува на тој начин што на основната форма на придавката ѝ се додава претставката **по-**, а суперлативот се образува на тој начин што на основната форма на придавката ѝ се додава претставката **нај-**.

Пример: убав - поубав - најубав; добар - подобар - најдобар

Вежба 2

Степенувај ги следните придавки: интересен, љубезен, млад, скап, добар.

Позитив	Компаратив	Суперлатив

Чекор понатаму

Посочи на која група ѝ припаѓаат придавките: здрав, домашен, семеен, модерен, втор, некаков, полугодишен, животен, силен, болен, напорен, лековит, умерен.

„Грешките се доказ дека сте се обиделе. Не откажувајте се.“ – Непознат автор

ЧИТАЊЕ, РАЗБИРАЊЕ, ПИШУВАЊЕ

Младински активности

Секогаш кога стануваше збор за младински активности, Хана реагираше со интерес и помагаше во организацијата. Таа редовно учествуваше во акциите. Таму толерираше различни мислења и слушаше секого со внимание.

Иако секоја акција бараше време и енергија, таа ги сакаше тие еколошки акции. Често коментираше дека младите треба да имаат повеќе акции за заштита на средината. Кога наидуваа на проблеми, Хана не се повлекуваше – таа преземаше иницијатива и ги решаваше ситуациите, но секогаш имајќи го на ум и интересот на другите. Нејзината осетливост кон потребите на другите ја правеше омилена во групата.

Хана беше пример за одговорна и посветена млада личност. Секое утро стануваше, правеше лесни вежби, го пиеше својот омилен чај и одеше на училиште со насмевка – тоа беше нејзина рутина која ретко ја менуваше.

Сепак, имаше моменти кога резултатите не беа онакви какви што ги очекуваше. Ако вежбаше повеќе, сигурно ќе освоеше награда на спортскиот настан во училиште – но немаше доволно време поради обврските.

По една средба, професорката ѝ се обрати: „Хана, да ми раскажеш нешто повеќе во врска со проектот, ќе можевме подобро да го оцениме трудот на твојата група.“ Хана ја слушаше со внимание и кимаше со глава. „Тоа во следната прилика“, си помисли.

Анче Митровска

Прочитај го горниот текст со правилен изговор на гласовите, правилно зборовно акцентирање и примени правилна реченична интонација. Во продолжение препиши ги прашањата што следуваат и одговори ги!

Прашања за размислување

1. Како реагира Хана кога станува збор за младински активности?
2. Во какви акции редовно учествува Хана?
3. Како се однесува Хана кога наидува на проблеми?
4. Што ја прави Хана омилена во групата?
5. Како изгледа нејзината утринска рутина?
6. Зошто Хана не може да освои награда на спортскиот настан?

Вежба 1

Преведи го горниот текст, „Младински активности“, на својот мајчин јазик применувајќи точна граматика и соодветен стилски израз.

ЛЕКЦИЈА 17

Речник на зборови и фрази

- **младинска активност** – акции или настани во кои учествуваат млади лица (ученици, тинејџери), со цел да придонесат за заедницата, училиштето или околината
- **организација** – подготвување и уредување активности, со цел тие да се изведат успешно и по план
- **толерира** – прифаќа и почитува различни мислења и однесувања, без кавга или осуда
- **еколошка акција** – акција поврзана со заштита на животната средина (природа, воздух, вода, растенија, животни)
- **иницијатива** – прв чекор во преземање акција или решение, без чекање наредба од друг
- **интересот на другите** – грижа за тоа што им е важно или потребно на другите луѓе
- **осетливост** – способност да се разберат и почувствуваат туѓите потреби, емоции или проблеми
- **одговорен** – личност што има и што носи одговорност за извршувањето на нешто
- **посветен** – личност која вложува труд, време и внимание во нешто што го прави
- **рутина** – секојдневни навики или редослед на активности што се повторуваат
- **обврска** – работа што мора да се заврши (должност), како училишни задачи, проекти или домашни задолженија

ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА

МИНАТО ОПРЕДЕЛЕНО НЕСВРШЕНО ВРЕМЕ

Минато определено несвршено време се употребува за искажување дејство што се случува во минатото. Тоа е прикажано во неговото одвивање. Ова дејство е и засведочено (Таа помагаше многу често кога беше слободна).

Се користи за изразување дејства што се случувале во минатото и имале одреден континуитет или повторување, без да се нагласува нивниот крај.

Се образува од несвршени глаголи со наставките **-в, -ше, -ше** (за еднина) и **-вме, -вте, -а/-ја** (за множина).

Наставките се додаваат на основниот вокал **а** (кај глаголите од а-група) и на основниот вокал **е** (кај глаголите од е и од и-група).

помага	знае	брои
Јас помагав	Јас знаев	Јас броев
Ти помагаше	Ти знаеше	Ти броеше
Тој/Таа/Тоа помагаше	Тој/Таа/Тоа знаеше	Тој/Таа/Тоа броеше
Ние помагавме	Ние знаевме	Ние броевме
Вие помагавте	Вие знаевте	Вие броевте
Тие помагаа	Тие знаеја	Тие броеја

Како што може да се забележи, глаголите од **-е** и од **-и група** на кои општиот глаголски дел им завршува на самогласка добиваат наставка **-ја** за трето лице множина (знаеја, броеја, миеја, стоеја...).

Формите на минатото определено несвршено време може да се образуваат и од свршени глаголи, но тие се т.н. блокирани форми, односно несамостојни, бидејќи секогаш одат со честички и сврзници: да дојдев, ако дојдев и сл.

Освен основното значење, ова време има и други, вторични значења:

- Услов – Ако вежбаше повеќе, ќе освоеше награда.
- Блага заповед – Да ми раскажеше нешто во врска со настанот.
- Повторливост (вообичаеност) – Секое утро стануваше, правеше вежби и одеше на работа.
- Готовност – Сигурно постапував веднаш, да не беше забраната.

Чекор понатаму

- Креирај искази со точен вокабулар, користејќи правилни личноглаголски форми во сегашно и во минато определено несвршено време.
- Јазично правилно образложи како треба да изгледа твојата дневна рутина врз основа на шема, цртеж или компјутерска анимација.
- Преведи го текстот „Младински активности“ на мајчиниот јазик. Издвој ги јазично правилно главните пораки од текстот при преведување од македонски на мајчин јазик и обратно.

ЛЕКЦИЈА 18

„Немам сè што сакам, но сакам сè што имам.“
– Толстој.

ЧИТАЊЕ, РАЗБИРАЊЕ, ПИШУВАЊЕ

Пријателска средба

По часовите Јана се сретна со Дамир, дете од нејзината населба. Тие поминаа интересно попладне во паркот меѓу нивните згради разговарајќи за нивните **преокупации**. „Дамире! Си размислувал ли некогаш колку се важни **почитта** и **довербата** во пријателствата?“

„Да, дефинитивно“, ѝ одговори тој. „Без почит и доверба тешко може да се изгради вистинска љубов, било да е пријателска или романтична.“

„Последниве месеци многу размислувам на таа тема“, рече Јана. „Почнав да споредувам како се однесував порано и сега. Направив споредба и сфатив дека станав посвесна за своите **приоритети**.“

„И јас, исто така!“ се насмевна Дамир загледувајќи се во далечина. „Секој вистински другар треба да те поддржи во размислувањата на важни теми. Мислам дека кај сите нас постои потреба да се развиваме, особено кога станува збор за нашиот однос со другите и со природата. Сега многу повеќе време посветувам на планирање на моите активности. Времето ни е ограничено, а толку многу работи треба да се направат.“

„Да, времето навистина е скапоцено“, се согласи Јана. „Затоа мора да знаеме што ни е приоритет – дали тоа е семејството, пријателите, учењето или активностите во заедницата.“ Дамир се согласи со нејзиното мислење. „Научив дека добрата **комуникација** може да реши многу проблеми, особено кога се менуваат **околносите**.“

„Баш така!“ му одговори Јана. „Дуѓето често живеат според навика, без да се запрашаат дали тоа што го прават е навистина нивен избор или само **рутина**. А освен тоа, важно е да се најде **баланс** меѓу **индивидуалниот** и **колективниот** интерес. Ако се грижиме само за себе, го забораваме **заедништвото**.“

Дамир подразмисли: „И обратно – ако секогаш се жртвуваме за другите, ќе изгубиме дел од себе. Секој има свој пат. Некои се поотворени и се осетливи на тоа што се случува околу нив, па сакаат да помогнат.“

„Јас, на пример, станав многу поактивна во **еколошки иницијативи**. Се приклучив на еден младински клуб каде што волонтираме за зачувување на природата“, додаде Јана.

Дамир се насмевна и се заинтересира: „Сериозно? Браво! Тоа е супер! Јас сè уште се интересирам, но не сум почнал активно да волонтирам. Сепак, верувам дека малите постапки носат големи промени! Се гледа дека си активна, одговорна и свесна личност. Се надевам дека ќе ме вклучиш во некоја од вашите активности.“

„Секако, Дамире! Пријатели сме и вистинските пријатели се поддржуваат еден со друг!“ низ насмевка додаде Јана.

Анче Митровска

Прочитај го горниот текст со правилен изговор на гласовите, правилно зборовно акцентирање и примени правилна реченична интонација. Во продолжение препиши ги прашањата што следуваат и одговори ги!

Прашања за разбирање

1. Кога се среќаваат Јана и Дамир?
2. Кој е Дамир?
3. Зошто треба да се почитуваат пријателите?
4. Каде се среќаваат Јана и Дамир?
5. За што разговараат Јана и Дамир во паркот?
6. Зошто Јана размислува за важноста на почитта и довербата?
7. Што сфаќа Јана откако ги споредува своите постапки од порано и сега?
8. Што, според Дамир, треба да прави секој вистински другар?
9. Зошто времето е важно според Јана и Дамир?
10. Што научува Дамир за комуникацијата?
11. Кои навики ги практикува Јана?
13. Во кои активности се има вклучено Јана за зачувување на природата?

Речник на зборови и поими

- **преокупации** – работи што некого многу го интересираат или за кои често размислува – на пример: хоби, грижи, интереси
- **почит** – чувство на уважување и ценење кон некого – кога ги почитуваме другите, ги третираме со внимание и достоинство
- **доверба** – верба дека некој ќе постапи искрено и чесно – кога му веруваме на пријател или личност
- **скапоценост** – многу вредно, не мора само во пари, туку нешто што е важно (на пр.: времето, здравјето)
- **комуникација** – начин на којшто луѓето се разбираат, преку зборување, слушање, пишување, гестови и др
- **околинност** – услови или ситуации што нè опкружуваат, кога нешто се менува во животот или околината
- **рутина** – навика, нешто што редовно се повторува
- **баланс** – рамнотежа, состојба кога нештата се усогласени, не премногу во една или друга насока
- **индивидуален интерес** – интерес што се однесува само на една личност – што е важно за тебе лично
- **колективен интерес** – интерес што е важен за поголема група – семејство, заедница, општество
- **заедништво** – чувство на припадност и соработка меѓу луѓето – кога сите се дел од една целина
- **волонтира** – работиме нешто доброволно, без надомест – најчесто за помош на други или за некоја општествена цел
- **постапка** – дело, однесување или начин на кој некој реагира во одредена ситуација

ЛЕКЦИЈА 18

ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА

МИНАТО ОПРЕДЕЛЕНО СВРШЕНО ВРЕМЕ

Минатото определено свршено време се употребува за искажување минато, завршено и заокружено дејство во присуство на лицето кое зборува.

За образување на ова време се употребуваат глаголи од свршен вид. Во некои случаи може да се употребуваат и несвршени глаголи (обично во народниот говор, на пр. Една ноќ спав надвор.).

Образување

Минато определено свршено време се образува од општиот дел на глаголот, основниот вокал и наставките:

еднина

1 л. -в

2 л. /

3 л. /

множина

1 л. -вме

2 л. -вте

3 л. -а / -ја

Примери

напиша

Јас напишав

Ти напиша

Тој/Таа/Тоа напиша

Ние напишавме

Вие напишавте

Тие напишаа

дојде

Јас дојдов

Ти дојде

Тој/Таа/Тоа дојде

Ние дојдовме

Вие дојдовте

Тие дојдоа

научи

Јас научив

Ти научи

Тој/Таа/Тоа научи

Ние научивме

Вие научивте

Тие научија

Освен основното значење, ова време има и други, вторични значења:

- Идност: Дајте да каснеме нешто, оти умревме од глад.
- Услов: Те сретнав ли со него, тешко тебе!
- Современост: Многу виде, ама малку научи. Таман сиромавиот се фати на орото, се дупна тапанот.

Вежба 1

Аднан тргна рано наутро. Патот беше долг, но тој одлучи да стигне до селото пред зајдисонце. Зеде малку леб и вода и излезе од дома без да каже збор. По патот сретна стар пријател, но само му кимна и продолжи понатаму.

Кога стигна до реката, седна да одмори. Погледна во небото, вдиша длабоко и се сети на зборовите на дедо му: „Човекот што чекори сам, добро мора да знае каде оди.“ Аднан се насмеа, стана и без двоумење го премина мостот...

Продолжи го текстот самостојно, така што ќе употребуваш глаголи во минато определено свршено време.

Вежба 2

Обиди се да составиш реченици од зборовите:

чита, спие, готви, плаче, зборува, пее, трча, јаде, вози, меси, пие, игра.

„Најмалку се среќни луѓето што ги имаат сите причини да бидат среќни.“ – Јован Дучиќ

ЧИТАЊЕ, РАЗБИРАЊЕ, ПИШУВАЊЕ

Млади волонтери

Во нашето училиште има околу четиристотини ученици. Сè повеќе од нив сакаат да се вклучат во различни акции. Оваа година 35 ученици од нашето училиште се пријавија како волонтери во различни акции и настани. Тие, со својата желба, посветеност, организација и добрина покажаа дека младите можат да направат големи промени во начинот на живеење!

Минатиот викенд се одржа акција за чистење на градскиот парк. Во неа учествуваа околу сто млади волонтери од неколку училишта во нашиот град. Некои делеа вреќи и ракавици, други собираа отпад, поправаа скршени и запустени огради, а неколку ученика беа задолжени да ги информираат граѓаните за одржувањето на чистата животна средина и да делат флаери кои ги изработија сами.

Благодарение на нивниот труд сега паркот изгледа средено, чисто и пријатно место за прошетки.

Покрај еколошки акции, младите, како волонтери, учествуваат и во хуманитарни настани.

На последната акција за собирање храна беа собрани приближно двесте и педесет пакети со прехранбени продукти кои беа спакувани со голема љубов и внимание.

Секој млад волонтер, без разлика дали е еден од десетина, педесет или стотина, придонесува за подобро утре.

Лилјана Стојановска

Прочитај го горниот текст со правилен изговор на гласовите, правилно зборовно акцентирање и примени правилна реченична интонација. Во продолжение препиши ги прашањата што следуваат и одговори ги!

Прашања за размислување

1. Колку ученици има во училиштето од текстот?
2. Колку ученици се пријавиле како волонтери таа година?
3. Кој вид акција се одржал минатиот викенд?
4. Колку млади волонтери учествуваат во акцијата за чистење на паркот?
5. Какви активности извршуваат волонтерите во паркот?
6. Што прават учениците што се задолжени за информирање на граѓаните?
7. Каков е паркот по акцијата?
8. Во какви други настани, освен еколошки, учествуваат младите волонтери?
9. Колку пакети со храна биле собрани на последната хуманитарна акција?
10. Што покажуваат младите со своето волонтерство?

Вежба 1

Напиши краток состав во кој ќе опишеш во какви волонтерски акции си учествувал/а.

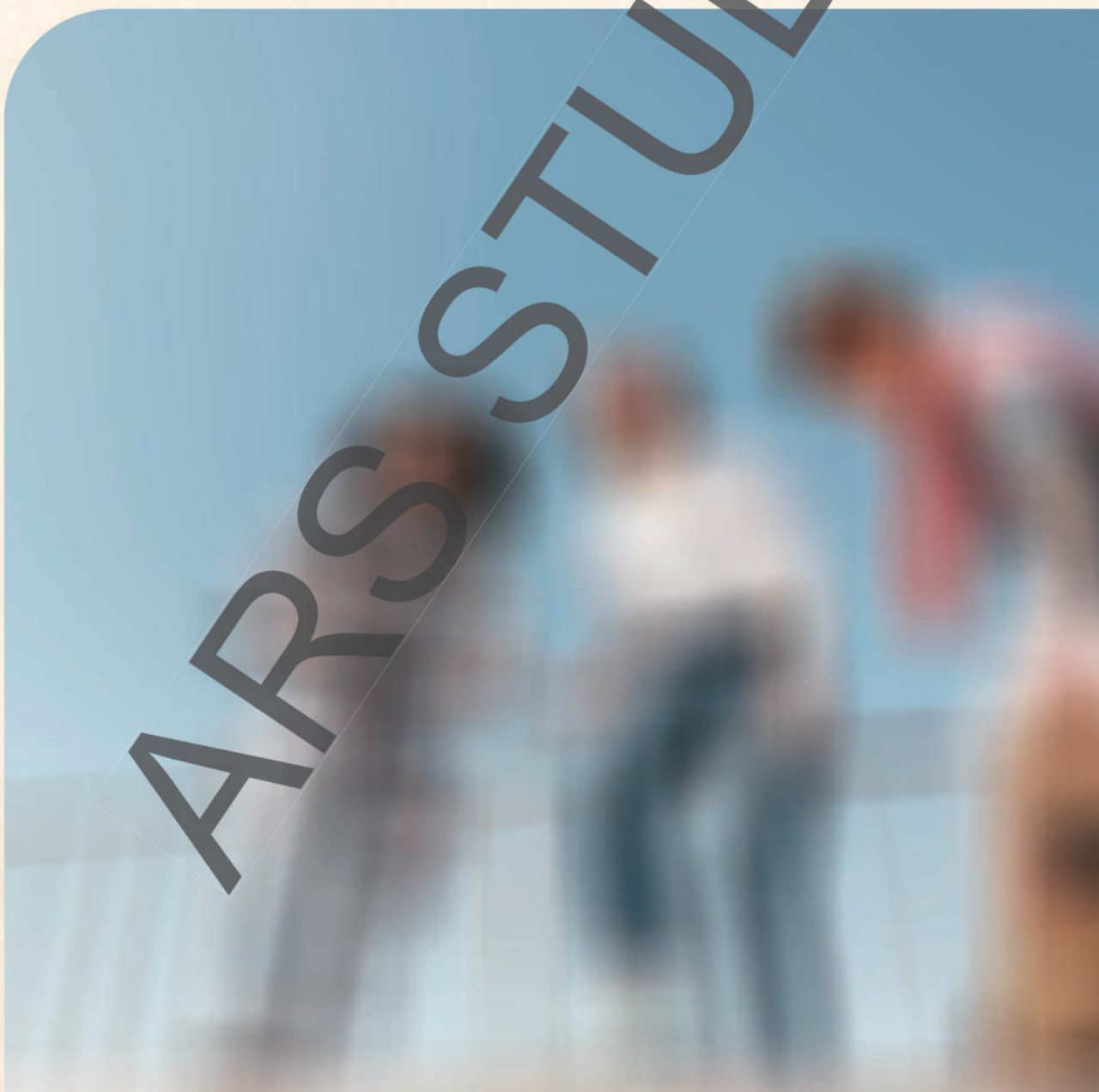
ЛЕКЦИЈА 19

Вежба 2

Преведи го горниот текст „Млади волонтери“ на својот мајчин јазик применувајќи точна граматика и соодветен стилски израз.

Вежби за размислување

- Прочитај го внимателно текстот и забележи ги броевите. Во табела запиши ги броевите според тоа дали изразуваат точна (определена) или приближна бројност.
- Дополни ги речениците!
 1. Во нашето училиште има околу _____ ученици.
 2. Има _____ пријавени волонтери од нашето училиште.
 3. На акцијата во градот учествуваа _____ волонтери.
 4. _____ се спакуваа со голема љубов.

ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА

БРОЕВИ

Вежби за размислување

- Кои од наведените зборови се броеви?

Петти, добар, првенствено, шеесет, константа, седум-осумнаесет, 50-60, седум-осум, број, подоцна, двајца, триесетмина, трети, некаков, весел.

- Воочи ја разликата меѓу шест и седум-осум (6 наспроти 7-8).
- Размисли која е разликата помеѓу точната бројност и приближната бројност!

Со броевите се означува количество на предмети кое може да биде точно избројано или приближно определено. Според овие значења, разликуваме два вида бројност: точна (определена) бројност и приближна бројност.

1. Точна (определена) бројност

- Броевите еден и два имаат форми за род:
еден, една, едно; еден молив, една клупа, едно пенкало;
два, две, две; два молива, две клупи, две пенкала.
Другите броеви немаат форми за род (пет молива, шест клупи, седумнаесет пенкала, дваесет и пет ученици).

Броевите од десет до деветнаесет се образуваат со додавање на предлогот **на** меѓу единицата и десетката (единаесет, тринаесет, петнаесет, деветнаесет).

Броевите од дваесет натаму се образуваат со сврзникот **и**, со кој се поврзуваат десетките и единиците (дваесет и два, триесет и пет, шеесет и осум).

Десетиците и стотиците се образуваат со директно додавање на единицата на десетката (седумдесет, деведесет, дваесет, триста, петстотини).

2. Приближната бројност се искажува на два начина:

- со црточка (се поврзуваат два последователни броја). На пр.: Два-тринаесет, два-три, три-четириесет, седум-осумнаесет, три-четири стотини итн.
- со суфиксот **-ина**: десетина, дванаесетина, педесетина, стотина итн.

Вежби

Пополни ги празнините со соодветните зборови според дадениот пример (користи приближна бројност).

1. Во салата имаше (15-16) пет-шеснаесет луѓе.
2. Изедов само (3-4) _____ коцки од чоколадото.
3. На екскурзијата отидоа (30-40) _____ ученици.
4. Децата ја поделија тортата на (10) _____ дела
5. Имаше само (17-18) _____ празни столчиња.
6. Во паркот имаше (30) _____ велосипеди.
7. Во музејот дојдоа (100) _____ туристи.

Запомни!

Сто, двесте, триста, но четиристотини, петстотини, шестотини, седумстотини, осумстотини, деветстотини.

ЛЕКЦИЈА 20

„Спознавањето на себеси е почетокот на сета мудрост.“ – Аристотел

ЧИТАЊЕ, РАЗБИРАЊЕ, ПИШУВАЊЕ

Ден на екологијата

Денес е 21 март, Ден на екологијата. Класната нè предупреди дека наставните часови ќе ги замениме со активности што ќе ѝ бидат посветени на еколошката свест. Сите ученици ги кажавме своите идеи на кои би сакале да се посветиме овој ден. Се поделивме во 5 групи од по неколку ученика. Сите момчиња сакаа да го уредуваат дворот и да засадуваат дрвја и цвеќиња, освен Ален, кој имаше извонреден талент за цртање. Тој влезе во групата со Семра, Арита, Петар и Аркан и се посветија на цртање и украсување на училишните ходници. Јас влегов во групата која изработува флаери за печатење. Седнавме во кабинетот по информатика и почнавме темелно да работиме. Едни ученици весело го оформуваа дизајнот, другите составувавме пораки што ќе ја подигнат свеста кај луѓето. Во ходникот разиграни ученици лепеа хамери на кои беа испишани стиховите што освоија награда на конкурсот посветен на екологијата.

Анче Митровска

Прочитај го горниот текст со правилен изговор на гласовите, правилно зборовно акцентирање и примени правилна реченична интонација. Во продолжение препиши ги прашањата што следуваат и одговори ги!

Прашања за размислување

1. На кој датум се слави Денот на екологијата?
2. Што најавува класната на почетокот на денот?
3. Во колку групи се делат учениците за еколошки активности?
4. Кои активности сакаат да ги прават момчињата?
5. Зошто Ален не ѝ се приклучува на групата што го уредува дворот?
6. Што прави групата која е составена од Семра, Арита, Петар и Аркан?
7. Што работи групата што е задолжена за флаери?
8. Кои пораки ги составуваат учениците на флаерите?
9. Што лепат учениците во ходникот?
10. Каква награда освојуваат стиховите што беа испишани на хамерите?

Вежба 1

Пронајди ги прилозите во текстот „Ден на екологијата“, а потоа групирај ги според значењето.

Проект

Напиши текст каде што ќе го опишеш твојот Ден на екологијата, а потоа преведи го на својот мајчин јазик.

ДА СЕ ПОТСЕТИМЕ

Прилозите се неменливи зборови што ги дополнуваат првенствено глаголите по место, време, начин и количество.

ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА

ПРИЛОЗИ

Вежби за размислување

Утре ќе одиме на екскурзија? (Кога ќе одите на екскурзија?) ВРЕМЕ

Енвер пешачи **на планина**. (Каде пешачи Енвер?) МЕСТО

Берк трча **бргу**. (Како трча Берк?) НАЧИН

Ние двајца **малку** се познаваме. (Колку се познаваме ние?) (КОЛИЧЕСТВО/СТЕПЕН)

Воочи ја разликата меѓу: време, место, начин, количество.

Прилозите се неменливи зборови што најчесто ги дополнуваат глаголите по место, време, начин, количество и степен. Прилозите во реченицата го определуваат прирокот според некој признак.

Според значењето, прилозите се делат на:

1. Прилози за **место**: каде, близу, далеку, овде, таму, онде, горе, долу, натаму, наваму, напред, назад, лево, десно, налево, тука, некаде, никаде, дома, озгора, оздола итн.

2. Прилози за **време**: кога, утре, денес, доцна, рано, некогаш, никогаш, сега, одамна, некои, после, потоа, летово, зимава, понекогаш, оттогаш, бргу, дење, ноќе итн.

3. Прилози за **начин**: како, добро, убаво, лошо, силно, слабо, вака, инаку, онака, полека, машки, пријателски, тешко, смешно, тажно, никако, секако, јасно, чисто, високо итн.

4. Прилози за **количество** и **степен**: колку, малку, многу, толку, доста, неколку, николку, онолку, двојно, тројно, премногу итн.

Вежби

■ Поврзи ги прашалните форми со зборовите што мислиш дека се соодветни!

■ Поврзи ги прилозите со соодветните примери!

Кога

малку

горе

весело

Како

одговорно

смешно

многу

Каде

славно

силно

Колку

утре

лани

Време

како

лошо

утре

Место

вчера

олку

добро

Начин

многу

озгора

онаму

Количество и степен

зимава

стрпливо

■ Дополни ја табелата со прилози на кои ќе се сетиш!

Прилози за време	Прилози за место	Прилози за начин	Прилози за количество и степен
денес, ноќе....	никаде, далеку, овде, надвор, ваму...	бавно, тешко, храбро, плашливо, лошо...	неколку, малку, третпат...

ЛЕКЦИЈА 21

„Или напишете нешто вредно за читање или направете нешто вредно за пишување.“

– Бенџамин Франклин

ЧИТАЊЕ, РАЗБИРАЊЕ, ПИШУВАЊЕ

Учиме

Деновите наполнив 16 години. Живеам со моите родители во кука, во населбата Лисиче. Во неа моето семејство живее многу долго време. Мојата најдобра другарка од класот, Едита, не е од овој град, доаѓа од Свети Николе. Таа живее во **интернатот** близу училиштето, заедно со уште две **соученички** од класот. Сите заедно учиме во Средното електротехничко училиште.

Омилен предмет во основно ми беше Мајчин јазик, но сега тоа е предметот Програмирање.

Заедно научуваме многу, одиме на **регионални** и на **државни** натпревари и притоа освојуваме вредни награди.

Во слободното време слушам музика, но и спортувам. Порано тренирав одбојка, а сега се вклучив во кошаркарскиот тим на училиштето.

Анче Митровска

Прочитај го горниот текст со правилен изговор на гласовите, правилно зборовно акцентирање и примени правилна реченична интонација. Во продолжение препиши ги прашањата што следуваат и одговори ги!

Прашања за разбирање

1. Колку години ќе наполни ученикот/ученичката што го раскажува текстот?
2. Со кого живее раскажувачот?
3. Во која населба живее семејството?
4. Од каде доаѓа најдобрата другарка Едита?
5. Каде живее Едита додека учи?
6. Во кое училиште учат раскажувачот и неговите соученици?
7. Кој му е омилен предмет на раскажувачот во основно училиште?
8. Кој предмет му е омилен на раскажувачот во средно?
9. На какви натпревари учествуваат учениците?
10. Што прави раскажувачот во слободното време?

Прашања за личен став

1. Зошто мислиш дека предметот Програмирање му станува омилен предмет на раскажувачот?
2. Како би изгледал еден твој идеален училиштен ден?
3. Што мислиш, какви вештини се потребни за да се учествува и да се победува на натпревари?
4. Дали ти би живеел/а во интернат ако мораш да учиш во друг град? Зошто?
5. Дали и ти си член на спортски тим или училишна активност? Што те мотивира да се вклучиш?

Речник на зборови и поими

- **интернат** – зграда или друг објект каде што се сместени ученици; тоа е како привремен дом за ученици од други места

ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА

ПРЕДЛОЗИ

Вежби за размислување

Разгледај ја сликата!

- Напиши реченици употребувајќи ги зборовите: во, до, пред, зад, над, кон, меѓу, на, за, низ, под, со...!
- Што забележуваш во речениците, какви односи меѓу зборовите искажуваат посочените зборови?

Предлозите немаат свое сопствено значење, затоа одат со полнозначните зборови и при- тоа добиваат најразлични значенски нијанси. Тие се посебно значајни во јазиците без падежи, каков што е нашиот.

Вежби

Разгледај ги примерите: до клупа, на клупа, врз клупа, пред клупа, зад клупа, покрај клупа, зад клупа!

Какво значење се искажува со помош на предлозите во претходните примери?

Како што забележуваш, најчесто предлозите се употребуваат со просторно значење, но можат да се употребуваат и со временско (Ќе планинарам на пролет), начинско (Го опомена на шега), целно (Дојде на капење), присвојно (Тоа е фустанот на Мелита), споредбено (Нај- многу потсетува на мајка ѝ) значење.

Според составот, предлозите може да бидат прости и сложени.

Обиди се да ги групираш следниве предлози: заради, во, на, поради, откај, низ, со, пред, накај, меѓу, помеѓу, до, зад, наспроти, крај, покрај, пред, отаде...!

Прости	Сложени

ЛЕКЦИЈА 21

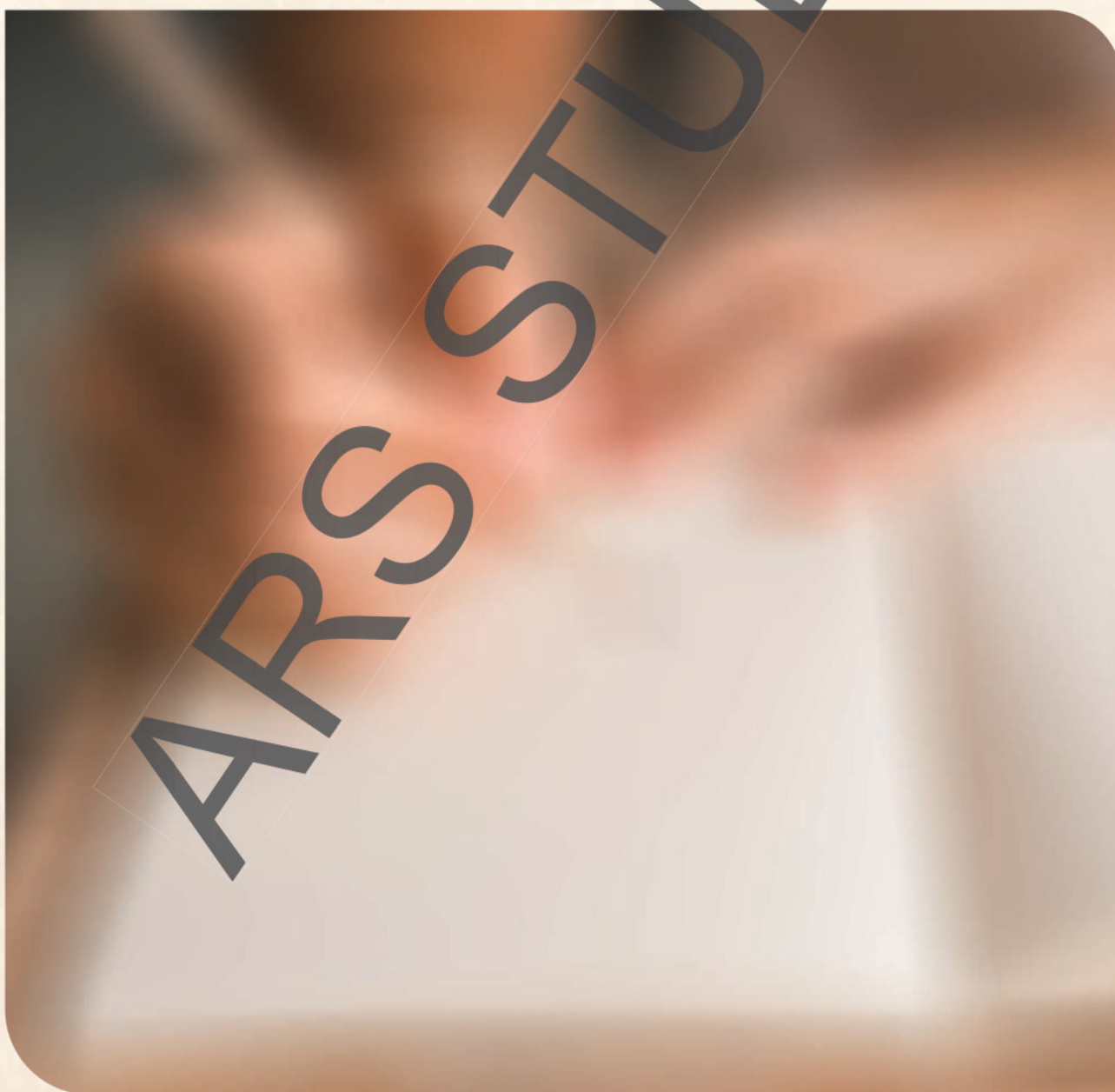
Вежба 1

Во дадениот текст погоре обиди се да ги препознаеш предлозите и прилозите и групирај ги во табели!

Прилози	Предлози

Вежба 2

Напиши мал текст каде што ќе ги употребиш сите видови зборови што досега сме ги работеле и класифицирај ги!

„Сè додека имаш доверба во себе,
ќе знаеш како да живееш.“ – Јохан
Волфганг Гете

ЧИТАЊЕ, РАЗБИРАЊЕ, ПИШУВАЊЕ

Моите планови за празниците

За време на празниците ќе имам
многу интересни активности.

Ќе се одморам од училишните обвр-
ски и ќе го поминувам времето со семејството и со пријателите.

Прво ќе помогнам во чистењето на домот, а потоа ќе поставуваме лампиони, свеќи и
други украси.

Вечерта ќе подготвувам вкусна храна заедно со мојата мајка.

Ќе готвиме традиционални јадења и ќе ги поканиме роднините на заедничка вечера.

Ќе слушаме музика и ќе уживаме во празничната атмосфера.

Анче Митровска

Прочитај го горниот текст со правилен изговор на гласовите, правилно зборовно акцен-
тирање и примени правилна реченична интонација. Во продолжение препиши ги прашањата
што следуваат и одговори ги!

Прашања за разбирање

1. Што ќе прави авторот за време на празниците?
2. Со кого ќе го поминува времето за празниците?
3. Какви подготовки ќе се прават во домот пред празниците?
4. Што ќе поставуваат како украси?
5. Кој ќе подготвува храна за празничната вечер?
6. Какви јадења ќе се готват за празничната трпеза?
7. Кого ќе поканат на заедничка вечера?

ЛЕКЦИЈА 22

ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА

ИДНО ВРЕМЕ

Идно време се образува со честичката **ќе** и формите од глаголот во сегашно време.

	чита	
	еднина	множина
прво лице	ќе читам	ќе читаме
второ лице	ќе читаш	ќе читате
трето лице	ќе чита	ќе читаат

	оди	
	еднина	множина
прво лице	ќе одам	ќе одиме
второ лице	ќе одиш	ќе одите
трето лице	ќе оди	ќе одат

Со идното време се искажува дејство што ќе се случи по моментот на зборувањето.

На пр.: Дојди, те молам, ќе ми треба твоја помош.

Освен основното значење, ова време има и други, вторични значења.

- Претпоставка

На пр.: Тој ќе да има околу дваесет години.

- Нијанса на заповед.

На пр.: Слушај вamu, ќе дојдеш веднаш!

- Последователност

На пр.: Ќе му текне ќе седне, момент-два ете го станал.

- Повторливост

На пр.: Секоја недела ќе дојде, ќе руча, па ќе замине.

Задача

Обиди се да напишеш план за утрешниот ден, употребувајќи идно време.

Вежби

- Стави ги глаголите во идно време.

Патува _____; трча _____; спортува _____; помага _____; работи _____; се труди _____; готви _____; пишува _____.

- Напиши ги речениците така што глаголите ќе ги ставиш во идно време:

1. Секое утро станувам во 8:00 часот.
2. Учам македонски јазик со моите другари.
3. Се дружам со пријателите во паркот попладнево.
4. Собираме отпад кој може да се рециклира.

„Никогаш не е доцна да бидеш она што си можел да бидеш.“ – Џорџ Елиот

ЧИТАЊЕ, РАЗБИРАЊЕ, ПИШУВАЊЕ

Акција за поддршка на децата без родители

Сите луѓе имаат потреба од **поддршка**, љубов и грижа. Многу е лесно кога имаме семејство и сите овие потреби ги добиваме од него. Сепак, постои и **ранлива група** на деца без родители. Тие, покрај тоа што се соочуваат со **емоционална празнина**, честопати имаат потреба од **финансиска** и **материјална помош**. Токму затоа е важно да се организираат акции на кои ќе се покажат нашата **хуманост** и **солидарност**. По повод верските празници, во нашето училиште се организираше акција за поддршка на децата без родители. Учениците, професорите и родителите заеднички собраа облека, училиштен прибор, играчки и книги. Организиравме **хуманитарен базар** каде што се продаваа нашите **ракотворби**, колачи, цртежи и сето она што го изработија учениците за оваа намена.

Оваа акција не беше само помош за децата туку и важна лекција за сите нас – како да се подобриме како луѓе. Научивме дека малите **гестови** што ние ги правиме за некогаш значително многу.

Научивме дека секое дете заслужува топлина, внимание и поддршка. Би сакала во иднина да има повеќе вакви акции во кои би посетиле деца од домовите за да им покажеме дека не се сами. Секое дете заслужува да биде среќно, а ние, со мали гестови, можеме да **придонесеме** за таа среќа.

Анче Митровска

Прочитај го горниот текст со правилен изговор на гласовите, правилно зборовно акцентирање и примени правилна реченична интонација. Во продолжение препиши ги прашањата што следуваат и одговори ги!

Прашања за размислување

1. Колку младите се ангажираат во општеството?
2. Дали младите луѓе можат да направат повеќе за некои ранливи групи?
3. Имаш ли идеја како би им помогнале вие од вашето училиште на овие деца?
4. По кој повод учениците од текстот организираат акција?
5. Која лекција ја научиле учениците?

ЛЕКЦИЈА 23

Речник на зборови и поими

- **акција** – организирана активност или настан со одредена цел – во овој случај, за да им се помогне на децата без родители
- **поддршка** – помош, охрабрување или внимание што му се дава на неког кога му е потребно – емоционална, материјална или морална
- **ранлива група** – група луѓе (во овој случај, деца) што се во посебно тешка ситуација и лесно можат да бидат повредени или запоставени – немаат родители и се соочуваат со тешкотии
- **емоционална празнина** – состојба кога некое лице се чувствува осамено, несакано или без љубов и грижа – често поради губење на блиски луѓе
- **финансиска помош** – пари што му се даваат на неког што има потреба
- **материјална помош** – физички работи – како облека, храна, книги и сл.
- **хуманост** – човечност, добрина и сочувство кон другите, особено кон оние што се во неволја
- **солидарност** – чувство на единство и заедничка поддршка меѓу луѓето, особено кога некој има проблем – заедно помагаме
- **хуманитарен базар** – настан на кој се продаваат рачно направени или донирани производи, а парите од продажбата се даваат за добротворна цел
- **ракотворби** – рачно изработени предмети – на пример: накит, украси, везови, фигури и сл.
- **гест** – мали дела или постапки со кои покажуваме внимание, љубезност или добрина кон неког – на пример: подарок, прегратка, насмевка или помош

ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА

ОСНОВИ НА СИНТАКСАТА

Мирис – **именка**

Убавиот мирис – **именска група**

Туристите уживаа во убавиот мирис на пролетта. – **реченица**

Воочи ги разликите меѓу именката, именската група и реченицата.

Малите сиви уморни птици

Забележуваме различни групи зборови:

Малите птици

Малите сиви птици

Малите сиви уморни птици

Центарот на групата зборови е именката **птици** и таа може да стои самостојно, а сите други зборови само ја надополнуваат.

Сè додека нема прирок, немаме комплетна реченица. Имаме само именска група.

Ајде да формираме реченица: Малите сиви уморни птици одлетаа.

Ајде да ја продолжиме реченицата и да формираме сложена реченица:

Малите сиви уморни птици одлетаа и повторно долетаа.

Вежба 1

Обиди се да создадеш именска група и реченица од следните зборови:
клуба, градина, училиница, интерес, активност.

Реченицата, било да е проста или проширена, е синтаксичка единица што содржи глагол во лична форма, како и останати елементи од кои најчести се именските делови.

Именската група или синтагмата се среќава во рамките на сите членови на реченицата, освен во прирокот. Основен белег е тоа што мора да има именка во самата структура по која и го носи името оваа синтаксичка категорија.

Сложената реченица е еден вид резултат на поврзување на најмалку две одделни реченици, односно најмалку два прирока.

Врзаниот текст е надреченична целина која содржи повеќе реченици и ги опфаќа сите претходно наведени елементи.

Проект

Напиши текст кој се однесува на младите и нивното ангажирање. Размисли, како и каде сè би можеле да се вклучат младите за да придонесат за подобрување на општеството.

ЛЕКЦИЈА 23

Младите и семејните обврски

Семејството игра важна улога во развојот на младите. Истовремено и младите имаат своја улога во семејната атмосфера и семејното живеење. Младите не се само ученици без одговорност кон домот. Тие, како членови на семејството, мораат да се чувствуваат и одговорни за некои потреби што ги бара семејството. Одговорниот млад човек помага во домашните обврски, се грижи за помалите браќа или сестри и покажува почит кон родителите. Секоја мала помош како што се средување на собата, подредување на масата, фрлање на губрето, пазарење, грижа за домашното милениче – покажува зрелост и одговорност. Овие активности во домот ја градат самодовербата и ја зајакнуваат семејната врска. Семејната одговорност не е само обврска, туку и можност за растење, созревање и учење. Младите луѓе што постојано се вклучуваат во домашните задолженија учат да станат добри родители и граѓани во иднина.

Анче Митровска

Преведи го горниот текст (Младите и семејните обврски) на својот мајчин јазик применувајќи правилна синтакса во речениците.

Здраво живеење

*„Среќен е мудриот човек, бидејќи во него се
соединуваат доброто здравје, доброто срце и
средениот образуван дух.“*

– Мантегаца

ARS STUDIO

TEMA 3

ARS STUDIO

„Ако се држиш до минатото, ќе го пропуштиш она што е пред тебе.“ – Ф. Кафка

ЧИТАЊЕ, РАЗБИРАЊЕ, ПИШУВАЊЕ

Семејството Абази и нивниот здрав живот

Во нашето семејство владее необичен ритуал – сите ние секојдневно внимаваме на исхраната. Уште од рано наутро, мајка ми, Мелиса, подготвува појадок со свежо овошје, јогурт и интегрално лепче. Никој не смее да излезе од дома гладен, не смееме ниту да помислиме да го оставиме појадокот и да земеме чипс или чоколада. „Доброто утро започнува со добар појадок“, вели таа секој ден.

Навистина сите се трудиме да водиме здрав живот. Физички сме активни – татко ми е првиот што ќе предложи прошетка до реката или возење велосипед низ градскиот парк. Брат ми, Африм, не сака да застане ниту минута. Постојано предлага нови игри на отворено, а најчесто завршуваме сите заедно на спортското игралиште, со шутирање топка. Пешачиме и спортуваме, и кога е ладно и кога врне – само тогаш носиме топла облека, капа, шал и зимски обувки.

Нашето семејство е познато и по тоа што е социјално активно. Често организираме мали собири со пријателите и со соседите. Ние, децата, играме фризби или мал фудбал, а возрасните играат друштвени игри за да не се заморат. „Тоа го одржува умот позитивен“, вели дедо Газменд, додека се смее и раскажува стари анегдоти.

Моето семејството не заборава и на здравствената превенција – во семејството практикуваме редовни прегледи на лекар. Дури и кога се чувствуваме одлично, одиме на контрола. „Подобро е да спречиме, отколку да лечиме“, е омилената изрека на татко ми.

Така, со здрава храна, физичка и социјална активност и со редовни лекарски прегледи, живееме среќно и без грижи. А најубаво од сè е што тоа го правиме заедно, како тим.

Лилјана Стојановска

Прочитај го горниот текст со правилен изговор на гласовите, правилно зборовно акцентирање и примени правилна реченична интонација. Во продолжение препиши ги прашањата што следуваат и одговори ги!

Прашања за разбирање

1. Каков појадок подготвува мајката Мелиса секое утро?
2. Кој член од семејството најчесто предлага физички активности?
3. Кои спортови и активности ги практикува семејството Абази?
4. Зошто организираат собири со пријателите и соседите?
5. Кој раскажува стари анегдоти?
6. Зошто семејството редовно оди на лекарски прегледи?
7. Кој е нивниот омилен семеен принцип за здравјето?

ДА СЕ ПОТСЕТИМЕ

Сврзници се неменливи зборови со кои поврзуваме зборови или реченици во една сложена реченица. Според составот имаме прости и сложени сврзници.

Прашања за личен став

1. Што мислиш за мотивација на своето семејство за здраво живеење?

Речник на зборови и фрази

- **интегрално лепче** – интегрално пченично, малку бело, од костени, мелени семки од тиква, лен и црно семе
- **фризби** – летечки дискови
- **анегдоти** – кратка забавна сторија (обично) за познати личности
- **изрека** – изречена мудра мисла, морална поука

Месечно планирање

ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА

СВРЗНИЦИ

Службените зборови што ги употребуваме за поврзување одделни зборови во рамките на една реченица или на повеќе реченици во една сложена реченица се нарекуваат **сврзници**. Тие се неменливи зборови. При поврзувањето ги изразуваат односите меѓу зборовите или меѓу речениците, па така, спротивен однос се искажува со **ама** или **но**, а условен однос со **ако** итн.

Вежба за размислување

Разгледај ги следните реченици и размисли кои сврзници недостигаат за да бидат логички точни. Пополни ги празните места!

Никос _____ Онур играат фудбал.

Берта _____ Дерија разговараат.

Јилдиз отиде во продавница _____ купи јогурт _____ леб.

Етем ќе јаде _____ има време.

_____ седни _____ оди.

- Какви се зборовите кои недостигаат, за што служат тие?

Бисера **и** Белма влегоа во продавница.

збор врска збор

Размисли во каква функција се зборовите.

Бисера **и** Белма влегоа во продавница **и** купија овошје.

врска 1

врска 2

- Размисли во каква функција се зборовите и речениците!

- Размисли која е разликата во примерот врска 1 и врска 2!

Видови сврзници

Според составот, сврзниците се делат на прости (составени од еден збор: и, а, но, ама, или, туку, па, да итн.) и на сложени (составени од два или повеќе збора: за да, макар што, поради тоа што, така што итн.)

Вежба 1

Вметни ги соодветните сврзници! Ни-ни, ама, но, или, па.

Алена ми порача домати, _____ немаше свежи _____ не купив.

_____ вчера, _____ денеска не дојде на час.

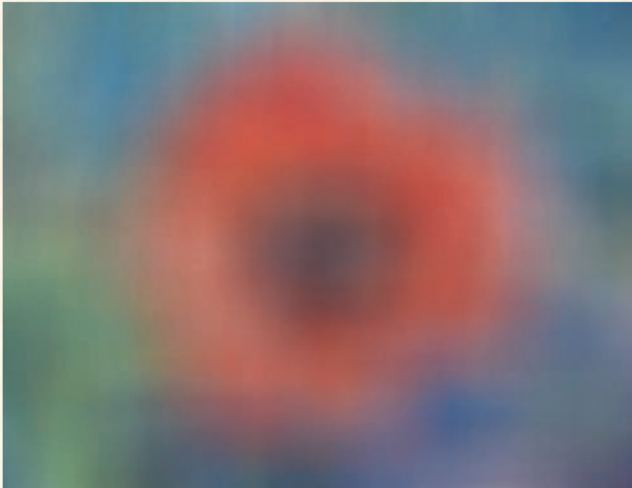
Мила реши да спортува _____ ја скрши ногата.

Сакавме да одиме на концерт _____ се откажа.

Вежба 2

Напиши три реченици во коишто ќе употребиш прости сврзници и три реченици во коишто ќе употребиш сложени сврзници.

- Разгледај ги двете слики и напиши две реченици, а потоа од нив напиши сложена реченица! Притоа употреби соодветни зборови за врска меѓу двете реченици!

Чекор понатаму

1. Според составот, сврзниците се делат на:
 - а) прости – составени од еден збор: и, а, но, ама, или, да итн.
 - б) сложени – составени од два или повеќе збора: за да, макар што, поради тоа што итн.
2. Според тоа **какви реченици поврзуваат**, се делат на:
 - А. Координациски (приредувачки) сврзници:**
 - а) Составни: и, ни, ниту, па, та, не само што - туку и;
 - б) Спротивни: а, но, ама, ами, туку, меѓутоа;
 - в) Разделни: или, или-или, де-де, и-и, ем-ем, ни-ни, час-час;
 - г) Заклучни: значи, сигурно, веројатно;
 - д) Исклучни: само, само што, единствено, освен што;
 - Б. Субординациски (подредувачки) сврзници:**
 - а) Временски: кога, штотуку, тукушто, откако, пред да, дури, додека;
 - б) Причински: затоа што, зашто, бидејќи, дека, оти;
 - в) Последични: така што, толку што, такви што;
 - г) Целни: да, за да;
 - д) Условни: ако, да, без да, ли;
 - ѓ) Допусни: иако, макар што, и покрај тоа што, и да;
 - е) Начински: така како што, како да;
 - ж) Односни: што, кој, којшто, чиј, чијшто, каков што;
 - з) Исказни: дека, оти, како, што, да, дали, кој, чиј;

ЛЕКЦИЈА 25

„Ниту еден чин на добрина, без разлика колку е мал, никогаш не е залуден.“ – Езоп

ЧИТАЊЕ, РАЗБИРАЊЕ, ПИШУВАЊЕ

Овој убав ден

И овој ден го започнав со вежби за да ми биде исполнет со енергија. Ова утро беше сончево, а тоа ми даде дополнителна мотивација да излезам на утринско пешачење. Оваа физичка активност не само што ја подобрува мојата кондиција туку го забрзува и метаболизмот.

Овој начин на живот ми помага да го зајакнам имунитетот. Секогаш внимавам во исхраната да има свежо овошје и зеленчук кои се богати со витамини и минерали. Ова е најдобрата превенција од болести. Хидратацијата, исто така, е многу важна, така што секојдневно пијам доволно вода за да го одржам телото во рамнотежа.

Навиката да практикувам добра хигиена ја научив од моите родители. Тој совет од нив ми помогна да избегнам многу инфекции. Сепак, кога некој од семејството ќе се разболи, се практикува токму таа терапија што ја препишал лекарот. Лекови земаме само кога е навистина потребно.

Во медиумите често гледам реклами за разни препарати и суплементи. Онаа реклама за витамини и протеини, кога момчето од слабо и ненахрането станува јако и со стројно тело изгледа примамливо, но знам дека вистинската здравствена поддршка доаѓа од балансирана исхрана и од активен живот, а не од некоја аптека.

На крајот на денот оваа релаксација, со книга и со чај, е мојот начин да го одржам мирот во умот и во моето тело. Тоа чувство на виталност и добро здравје е најголемата награда за сите овие мали, но значајни навики.

Анче Митровска

Прочитај го горниот текст со правилен изговор на гласовите, правилно зборовно акцентирање и примени правилна реченична интонација. Во продолжение препиши ги прашањата што следуваат и одговори ги!

Прашања за разбирање

1. Со што го започнува денот раскажувачот?
2. Какво е утрото и како тоа влијае на мотивацијата?
3. Кои придобивки ги спомнува од пешачењето?
4. Што е вклучено во исхраната на раскажувачот?
5. Зошто е важна хидратацијата?
6. Од кого ја научил/а навиката за добра хигиена?

ДА СЕ ПОТСЕТИМЕ

Лични заменки: за еднина (јас, ти, тој, таа, тоа); множина (ние, вие, тие).

Показни заменки: овој, оваа, ова, овие; оној, онаа, она, оние; тој, таа, тоа, тие.

7. Кога семејството зема лекови?
8. Што мисли раскажувачот за рекламите за витамини и протеини?
9. Кој е неговиот начин на релаксација на крајот на денот?
10. Што претставува за него најголема награда за здрав живот?

Прашања на личен став (разговарајте во парови)

1. Дали ти го започнуваш денот со физичка активност? Објасни зошто.
2. Какво утро најмногу ти се допаѓа – сончево, дождливо или облачно? Зошто?
3. Кои физички активности најмногу те опуштаат или ти даваат енергија?
4. Дали секојдневно јадеш овошје и зеленчук? Ако не, што би можел да промениш?
5. Дали се грижиш да пиеш доволно вода во текот на денот?

Речник на зборови и фрази

- **кондиција** – психофизичка состојба на организмот
- **метаболизам** – размена на материи во организмот
- **витамини** – органско соединение неопходно за нормално функционирање на организмот.
- **превенција** – навремена заштита
- **хидратација** – процес на соединување на супстанција и вода, но да не се раствори
- **балансирана исхрана** – храна од сите 4 групи на храна, овошје и зеленчук, житни производи, млеко и алтернативи, и месо и алтернативи

ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА

ЗАМЕНКИ

еднина	множина
1. л. јас,	1. л. ние,
2. л. ти,	2. л. вие,
3. л. тој, таа, тоа	3. л. тие

Вежби за размислување

- Дополни ги речениците со соодветните **лични заменки**.
 - _____ секогаш ли трчаш наутро?
 - _____ секогаш се храни здраво.
 - _____ сум вегетаријанец.
 - _____ постојано работите како волонтери.
 - _____ се дојдени на време, ама вратата е заклучена.
 - _____ сме хуманитарна организација која донира за старите лица.

Вежба 1

- Состави 6 реченици во кои ќе ги употребиш личните заменки!

Вежба 2

Истите реченици преведи ги на својот мајчин јазик и притоа внимавај на употребата на заменките.

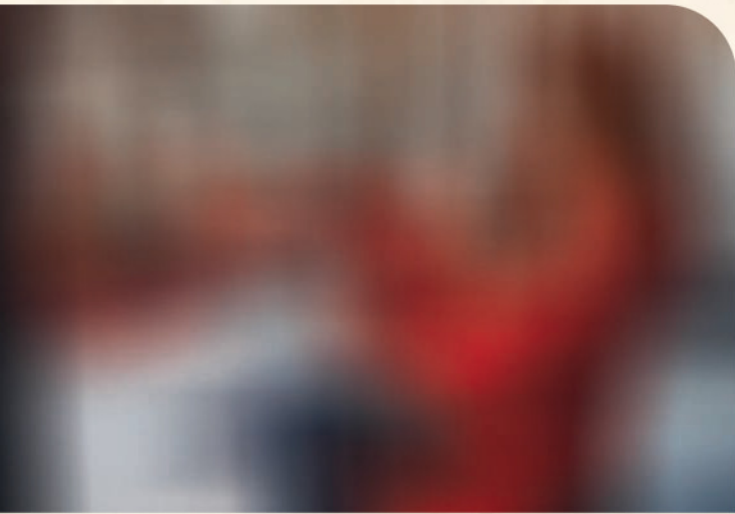
Показни заменки

Показните заменки служат за посочување лица или предмети во однос на лицето што зборува.

Посочуваат предмети или лица што се блиску до говорителот.

Овој, оваа, ова, овие.

На пр.: Ова девојче е мојата сестра.

Посочуваат предмети или лица што се малку пооддалечени од говорителот, но се во неговиот видокруг.

Оној, онаа, она, оние.

На пр.: Она цвеќе надвор шири прекрасен мирис.

Посочуваат предмети или лица што се блиску до соговорникот или се без просторно определување.

Тој, таа, тоа, тие.

На пр.: Тоа дете е најбрзото во одделението.

Проект

Напиши реченици со показни заменки.

Задача за дома

Напиши состав во кој ќе употребиш лични и показни заменки.

ЛЕКЦИЈА 26

„Секое утро ви нуди две можности: да продолжите со спиење и сонување или да станете и да почнете со остварување на вашите сни. Изборот е ваш!“

– Непознат автор

ЧИТАЊЕ, РАЗБИРАЊЕ, ПИШУВАЊЕ

Средношколци во мисија

Пред некој ден училишната заедница во моето средно училиште одлучи да се активираме во една интересна младинска иницијатива. Таа иницијатива треба да биде поддршка во образовниот процес на учениците од основните училишта. Ние треба да избереме, според нашите афинитети, во кој дел од тој процес ќе партиципираме. Јас, заедно со Јани и Афродита, избрав да помогнам во подготовката на учениците по предметот Математика. Ние треба да го планираме времето кога и колку...

Анче Митровска

Прочитај го горниот текст со правилен изговор на гласовите, правилно зборовно акцентирање и примени правилна реченична интонација. Во продолжение препиши ги прашањата што следуваат и одговори ги!

Прашања за разбирање

1. Кој ја донел одлуката средношколците да се вклучат во младинската иницијатива?
2. Кој треба да одлучи во кој дел од образовниот процес ќе учествува секој ученик?
3. Во кој предмет одлучиле да помагаат авторот на текстот, Јани и Афродита?
4. Што треба да испланираат учениците кои ќе подготвуваат основци по предметот Математика?

Прашања за личен став

1. Дали би сакал да учествуваш во ваква младинска иницијатива? Зошто?
2. Според тебе, колку е важно средношколците да им помагаат на учениците од основните училишта?
3. Кој предмет би го избрал за да им помагаш на помалите ученици и зошто?
4. Како мислиш дека оваа активност може да влијае врз заедништвото меѓу учениците?

ДА СЕ ПОТСЕТИМЕ

Глаголите се зборови со кои се означува дејство или состојба. Секогаш се поврзани со некој вршител или носител и со определено време.

ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА

ГЛАГОЛИ

Глаголите во македонскиот јазик имаат неколку граматички категории: лице, вид, број, преодност, начин, залог, време и др.

- Со категоријата лице кај глаголите се искажува однос меѓу учесниците во говорот.
- Се разликуваат три лица: прво, второ и трето лице во еднина и во множина.
- Со глаголите се искажува дејство кое може да биде од свршен и несвршен вид.

На пр.: одлучувам; одлучуваш; одлучува.

одлучуваме; одлучувате; одлучуваат.

Вежба 1

Продолжи го расказот погоре „Средношколци во мисија“ употребувајќи ги следните зборови:

Именки: соработка, пријателство, доверба, самодоверба, вредност, искуство, рекреација.

Придавки: толерантен, иницијативен, одговорен, емоционален, социјален, индивидуален, колективен, осетлив, еколошки.

Глаголи: коментира, решава, се однесува, знае, се интересира, верува, се изразува, постапува, волонтира, се подготвува.

Вежба 2

Воочи ги разликите. Слично, а различно!

веруваш	верувате
промовирам	промовираат
реагира	реагираме

Кој е вршителот на дејството? _____

Кој е бројот на лицата што го вршат дејството? _____

Вежба 3

Допиши ги другите вршители на дејства во двата броја од претходната вежба!

На пр.:

1. Јас верувам

1. Ние...

2. Ти ...

2.

3.

3.

Вежби за дома

Напиши текст со помош на следните посочени зборови и притоа внимавај да ги употребиш во соодветно лице, род, број...

чувам (го чувам своето здравје); водам (водам здрав начин на живот); грижам (се грижам за своето тело); се движам (се движам секој ден); вежбам (вежбам редовно); се одморам (се одморам доволно); спијам (спијам квалитетно); посетувам (посетувам лекар редовно); следам (следам насоки за здрав живот); се лекувам (се лекувам од настинка навреме).

Категорија вид кај глаголите – свршени и несвршени

Вежба за размислување 1

Разгледај ги речениците:

- Митхад **пишува** домашна задача.
- Сара **напиша** писмо до редакцијата.
- Асиба **седи** до Ајнура.
- Милјаим **седна** да одмори.
- Ученикот **учи** да чита.
- Баба ми **научи** да го користи мобилниот телефон.

Каква е разликата во дејствата? Какво дејство се искажува со глаголите пишува, седи, учи (дали е завршено или сè уште трае)? Какво е, пак, дејството искажано со другите глаголи?

Од претходните примери може да се заклучи дека во македонскиот јазик има разлики во траењето на глаголското дејство или состојба и тие разлики се изразуваат со категоријата вид. Според тоа, глаголите се делат на несвршени глаголи каде што дејството е процес во одвивање, не е завршено (учи, пее, седи) и свршени чие дејство е завршено, заокружено (седна, викна, кажа).

Вежба за размислување 2

Опреди какви се глаголите: информира, вечера, телефонира, руча!

Обиди се да ги употребиш во реченица и да определиш.

Примери:

- Етем седи и ги информира за состојбата на училницата.
- Штом телефонирам, одам на претставата.

Што забележуваш? Има ли разлика во заокруженоста на дејството?

Горенаведените глаголи може да ги определиме само во реченица од контекстот, тоа се т.н. двовидски глаголи.

Кај несвршените глаголи се појавува подгрупа на глаголи со кои се искажува трајно дејство, со прекини во одвивањето. Тие се нарекуваат повторливи глаголи (тропнува, потскокнува, подрипува).

Вежба 1

Во горните реченици, подвлечи ги глаголите во минато определено време и одреди дали се свршени или несвршени.

Пример: За тинејџерството и неговите предизвици ми зборуваше професорката по Психологија.

Пример: глагол: зборуваше = несвршено дејство

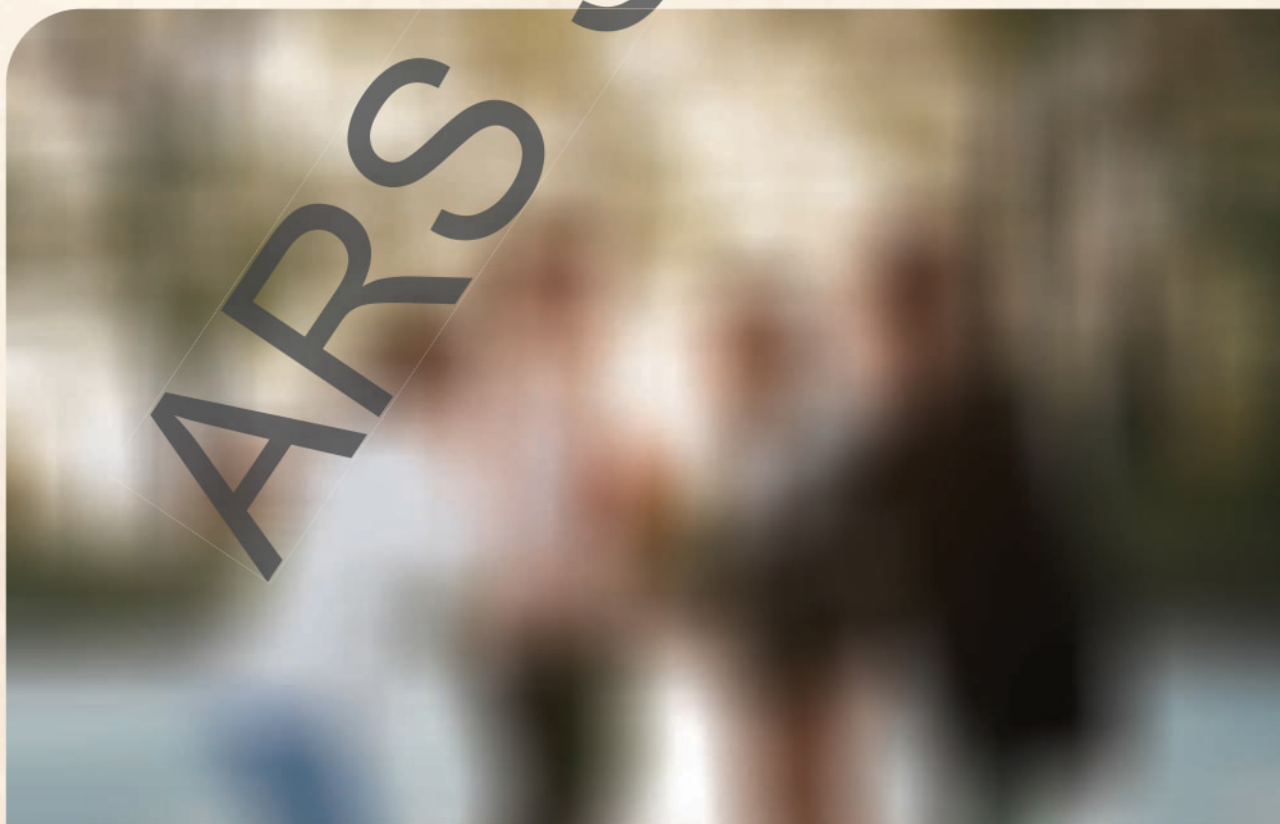
Реченици за вежбање

1. Таа веруваше дека креативноста е клучна за личен развој.
2. Јас читав еден текст за образованието.
3. Читав од прирачникот што ми го испрати професорот.
4. Прирачникот го прочитав до крај.
5. Тој се интересираше за многу области.
6. Желбата за напредок го направи одлучен и самоуверен.
7. Тој постапуваше внимателно.
8. Често волонтираше во библиотеката.
9. Се подготвуваше за натпревар.
10. Проектот што го направи беше интересен.
11. На крајот беше задоволен.

Вежба 2

Замени ги глаголите од свршено во несвршено дејство и обратно.

1. Тој направи проект. На пр.: Тој правеше проект.
2. Тој се подготвуваше за натпревар. _____
3. Таа верува во креативноста. _____
4. Тој пишува есеј за домашна работа. _____

Проект

Напиши мал текст каде што ќе употребиш глаголи од двата вида, темата може да е:

- Каква клима владее во моето училиште...
- Во училиштето најмногу сакам...

Пример:

Училиштето има пријатна и позитивна атмосфера. Сите се почитуваат и соработуваат заедно. Професорите се подготвени да помогнат и да ги мотивираат учениците...

Здраво се хранам

Марија: Валбона, јас сум гладна, а ти?

Валбона: Уфф, ми кркорат цревата и веќе го чувствувам мирисот на пржените компирчиња. Јас ќе си порачам сендвич и енергетски пијалак. За тебе да нарачам?

Марија: Валбона, па тоа не е здрава храна! Јас си носам од дома овошна салата со овесни снегулки и чиа пудинг. Јадам разновидна и богата храна и внесувам протеини и зеленчук.

Валбона: Хммм, а дали е вкусно?

Марија: Ајде да одиме кај мене дома и да ти подготвам вкусно јадење со домашни и природни производи од нашата градина.

Валбона: Одиме, ама потоа ќе спортуваме. Јас редовно играм тенис. Мораме да се грижиме за нашата кондиција и да имаме енергија за часовите по спорт.

Марија: Одлично, и јас сакам да спортувам, но прво да одиме да се истушираме зашто „Хигиената е половина здравје!“

Лилјана Стојановска

Вежба 3

– Пронајди ги глаголите во текстот, а потоа определи го времето во кое се употребени (минатост, сегашност или во иднина)!

– Одговори на прашањата!

_____ сака брза храна.

Марија ќе ѝ подготви вкусно јадење на Валбона од _____.

Валбона редовно _____ и се грижи за _____.

ЛЕКЦИЈА 27

„Образованието на умот без образование на срцето не е никакво образование.“

– Аристотел

ЧИТАЊЕ, РАЗБИРАЊЕ, ПИШУВАЊЕ

Здравјето е богатство

Во утрата рани, росни
животот блеска, сјае во коси.
Со здрава мисла и срца чисти,
се живее денот со слободни мисли.

Свежа храна и вода чиста,
Се движиме лесно со глава бистра.
Секој ден храна права,
Зашто телото здравје бара.

Со ведре насмевка
и цврст чекор,
пркосиме на болести,
ќе го живееме векот.

Лилјана Стојановска

Прашања за размислување

1. Кои се предностите од здраво живеење?
2. Што треба да консумираме за да бидеме здрави?
3. Како влијае здравата храна на нашето тело?

ДА СЕ ПОТСЕТИМЕ

Граматички категории кај глаголите: лице, вид, број, време и др.

Глаголи од несвршен вид – јаде;
свршен вид – изеде; повторливи глаголи – тропнува.

Минато, сегашно, идно време

Здравје и спорт

Здравјето е многу важно во животот. Ако не сме здрави, ниту можеме да учиме, ниту да уживаме во секојдневните активности. Многу е важно да се грижиме за себе преку здрав начин на живот и редовна физичка активност.

Спортот е еден од најдобрите начини за зачувување на здравјето. Со вежбање, нашето тело станува посилно, а умот е појасен. Можеме да вежбаме во сала, на игралиште, покрај река или во парк. Мојот другар Исмаил секој ден трча по 20 минути покрај кејот. Вели дека по трчањето се чувствува посреќно и има повеќе енергија за учење.

Јас одам на пливање трипати неделно. Во базенот учам нови техники и се ослободувам од стресот. Пред секој тренинг правам вежби за загревање, а потоа се истегнувам за да не добијам болки во мускулите. Со помош на спортот не само што се грижиме за своето тело туку и учиме да бидеме дисциплинирани и одговорни. Да се биде здрав значи да се чувствуваш добро, да имаш сила и волја за сè што сакаш да постигнеш.

Анче Митровска

Прочитај го текстот со правилен изговор на гласовите, правилно зборовно акцентирање и примени правилна реченична интонација. Во продолжение препиши ги прашањата што следуваат и одговори ги!

Прашања за разбирање

1. Што е многу важно во животот според текстот?
2. Каде може да се вежба?
3. Колку време трча Исмаил секој ден?
4. Колку пати неделно авторот оди на пливање?
5. Зошто се прават вежби за загревање?

Прашања за личен став

1. Кој спорт ти е најинтересен и зошто?
2. Зошто со спортот учиме да бидеме дисциплинирани?

ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА

ПРАШАЛНИ ЗБОРОВИ И ИЗРАЗИ

Прашалните реченици ги употребуваме кога сакаме да дознаеме нешто и очекуваме одговор.

Ваквите реченици ги обележуваме со прашалник (?).

Вежба 1

1. Која е најдобрата и најздравата природна храна што ја консумираш секојдневно?
2. Ја следиш ли едноставната, но ефикасна утринска рутина за активен и балансиран ден?
3. Кои се свежите и органските производи што најчесто ги користиш во исхраната?
4. Како влијае редовната физичка активност врз твоето ментално и физичко здравје?
5. Дали пиеш доволно од чистата и освежувачката вода секој ден?
6. Која е лесната и хранливата закуска што најчесто ја консумираш попладне?
7. Како се справуваш со секојдневниот психички и емоционален стрес?
8. Кои се природните, домашните и безбедните средства што ги користиш за неа на телото?

Задача

- Пронајди ги прашалните зборови во горните прашални реченици и препиши ги!
- Пронајди ги придавките во речениците и препиши ги!
- Внимавај на примената на правилото за членување на две или повеќе придавки употребени пред именката и забележи дали се тие правилно членувани.
- Придавките кои не се правилно членувани, членувај ги во соодветната форма.

Чекор понатаму

Во дадениот текст „Здравје и спорт“ пронајди ги прилозите, издели ги и состави прашања по дадениот пример!

Колку? – Многу

Колку е важно здравјето за животот? – Многу.

„Бајките се повеќе од вистинити: не затоа што ни кажуваат дека змејовите постојат, туку затоа што ни кажуваат дека змејовите можат да бидат победени.“ – Нил Гејман

ЧИТАЊЕ, РАЗБИРАЊЕ, ПИШУВАЊЕ

Статија

Здравјето – најголемото богатство

Со денешниот брз начин на живот сè повеќе луѓе сфаќаат дека вистинското богатство не се наоѓа во материјалните работи, туку во нешто многу повредно – здравјето. Без здравје, секојдневните обврски стануваат потешки, расположението се влошува, а квалитетот на животот значително опаѓа.

Грижата за здравјето започнува со основни навики. Балансирана исхрана, доволно сон, чист воздух и физичка активност се клучните фактори за одржување добро здравје. Наместо да се хранат со брза храна, луѓето треба да вклучат повеќе овошје, зеленчук и вода во својата исхрана. Спиенето од најмалку 7 – 8 часа секоја ноќ му дава можност на телото да се обнови и да се подготви за нови предизвици.

Физичката активност има огромно значење за здравјето. Движењето – било да е тоа пешачење до училиште, возење велосипед низ парк или тренирање спорт – ги зајакнува срцето, ги подобрува белите дробови и го намалува стресот. Дури и кратки прошетки по 30 минути дневно можат значително да ја подобрат здравствената состојба на една личност.

Покрај физичкото здравје, важно е да се негува и менталното. Премногу стрес, лоши навики и недостиг на одмор можат да доведат до болест, замор и психички проблеми. Одмор во природа, разговор со блиски лица, како и одвојување време за себе се едноставни, но ефикасни начини да се зачува душевниот мир.

Со мали и редовни навики можеме да си обезбедиме подолг, поквалитетен и посрекен живот. Затоа вложувањето во здравјето е најпаметна инвестиција што секој човек може да ја направи.

Анче Митровска

ДА СЕ ПОТСЕТИМЕ

Начинот на изразување се приспособува во зависност од тоа каде, со кого и за што зборуваме и пишуваме.

Прочитајте горниот текст со правилен изговор на гласовите, правилно зборовно акцентирање и примени правилна реченична интонација. Во продолжение препиши ги прашањата што следуваат и одговори ги!

ЛЕКЦИЈА 28

Прашања за размислување

1. Која е главната тема на статијата?
2. Кои совети се даваат во статијата за подобро здравје?
3. Дали има примери во статијата? Кои се тие? Зошто се користат?
4. Дали авторот користи реченици кои нè поттикнуваат на размислување?

Вежба 1

Направи анкета во твојата средина (семејство, другари, соученици...) на тема „Влијанието на медиумите при изборот на храна“, потоа напиши извештај, врз основа на резултатите од анкетата, а притоа користи соодветни зборови и изрази.

Раскажување

Здраво живеење

Јас сум Дарија и имам 16 години, а брат ми минатиот месец наполни 14 години.

Во моето семејство секојдневно се внимава на исхраната. Консумираме здрава храна затоа што ја зголемува виталноста, но и имунитетот на организмот. Таа му дава енергија на телото. Мајка ми се грижи на списокот за купување да се застапени колку што е можно повеќе природните производи затоа што се подобри за здравјето. Внесуваме доволно витамини и минерали.

Физички сме активни, пешачиме и спортуваме. Татко ми е тој што одвојува најмногу време за вежбање. Често ја посетува салата за вежбање во соседството или трча на кејот на Вардар. Јас и брат ми тренираме кошарка, а мајка ми пешачи до работа. По тренинзите вечераме умерено, а пред спиење се релаксираме со чај од камилица. Активниот животен стил го подобрува здравјето и го прави спиењето квалитетно.

Анче Митровска

Прочитај го горниот текст со правилен изговор на гласовите, правилно зборовно акцентирање и примени правилна реченична интонација. Во продолжение препиши ги прашањата што следуваат и одговори ги!

Прашања за размислување

1. Колку години има Дарија?
2. Дали во нејзиното семејство се внимава на исхраната?
3. Зошто секојдневно консумираат здрава храна?
4. Кој се грижи за списокот со здрави производи?
5. Дали семејството на Дарија е физички активно?
6. Кој тренира кошарка?
7. Кој одвојува најмногу време за вежбање?
8. Каква е вечерата?
9. Со што се релаксираат?
10. Што ги подобрува здравјето и спиењето?

Прочитај го горенаведениот текст:

- Пронајди ги именките и притоа соодветно класифицирај ги во трите рода!
- За дома: напиши како ти и твоето семејство се посветувате на здравиот начин на живот и каде правите грешки во однос на изборот на храна!

Вежби

Паралелката се дели во три групи.

- Првата група треба да изработи постер за здрава храна (исхрана, витамини, минерали, хидратација, физичка активност, метаболизам, кондиција, релаксација, мотивација).
- Втората група треба да изработи постер за нездрава храна и пијалаци (кондиција, релаксација, мотивација, терапија, лекови, реклами, медиуми).
- Третата група игра улога на новинари кои истражуваат, спроведуваат анкета со граѓани и подготвуваат медиумски прилог.

Во продолжение секоја група го презентира својот постер, а групата новинари презентира до какви сознанија дошле во текот на истражувањето.

При изложувањето на своите проекти, учениците внимаваат на акцентот, употребата на соодветни граматички структури (именки, глаголи, предлози, сврзници).

Вистини и заблуди

Отвори дискусија за сите подолу наведени точки и заземаи свој став во однос на тоа кои од нив се вистини, а кои заблуди.

- Често се рекламираат производи со висока калориска вредност, богати со шеќери, масти и сол.
- Рекламите користат атрактивни слики, познати личности, анимации и слогани за да ги направат производите пожелни.
- Рекламите често го поврзуваат производот со чувства како среќа, пријателство, успех, што ги поттикнува потрошувачите да го изберат.
- Преку социјалните платформи како Инстаграм, Тик-Ток, Јутуб, инфлуенсерите промовираат одредени производи или диети, што директно влијае врз навиките за исхрана на нивните следбеници.
- „Фуд предизвици“ и трендови (како кето, веган, брза храна) се шират брзо и мотивираат луѓе да ги испробаат тие избори.
- Популарноста на емисии за готвење го зголемува интересот за одредени јадења, техники и култури на исхрана.
- Прикажување храна во филмови/серији – Често храната е претставена како дел од начин на живеење (луксуз, удобност, традиција), што создава асоцијации кај гледачот.

Анче Митровска

Прочитај го горниот текст со правилен изговор на гласовите, правилно зборовно акцентирање и примени правилна реченична интонација. Во продолжение препиши ги прашањата што следуваат и одговори ги!

Прашања за разбирање

1. Какви производи најчесто се рекламираат според текстот?
2. Кои техники ги користат рекламите за да ги направат производите пожелни?
3. Какви чувства обично се поврзуваат со производите во рекламите?
4. На кои социјални платформи инфлуенсерите промовираат производи или диети?
5. Што се „фуд предизвици“ и како влијаат на луѓето?
6. Како телевизиските емисии за готвење влијаат врз интересот за храна?
7. На кој начин храната е прикажана во филмови и серии?

Прашања за личен став

1. Дали мислиш дека рекламите премногу влијаат на изборот на храна кај младите? Зошто?
2. Дали некогаш си пробал/а некоја диета или производ поради реклама или инфлуенсер?
3. Што мислиш – треба ли да има ограничувања за рекламирање нездрава храна?

Да заклучиме

Медиумите играат клучна улога во формирањето на ставовите и однесувањето поврзано со храна. Поради тоа е важно да се развие критичко размислување кај потрошувачите, особено кај младата популација, за да можат да направат здрав избор.

ЛЕКЦИЈА 28

Вежби

Поврзи ги прашањата со соодветните одговори:

1. Кој ти го мери крвниот притисок?	а. Најмалку осум.
2. Кога одиш на преглед кај лекарот?	б. Сестрата во амбулантата.
3. Зошто пиеш витамин Ц?	в. Кога се чувствувам лошо.
4. Што јадеш за појадок кога си болен?	г. Многу подобро од вчера.
5. Како се чувствувааш денеска?	д. За да ми се зајакне имунитетот.
6. Колку чаши вода пиеш дневно?	ѓ. Јадам топла супа со лимон.

Чекор понатаму

Продолжи ја низата на поставување прашања, а потоа одговори ги поставените прашања по свое размислување!

Дали/Што/Кој/Каде/Кога/Колку/Зошто/Како/Каков/На кој начин...?

Кога треба да одиме на лекар? Кога сме болни, но треба да правиме и редовни контроли.
Зошто е потребно да се храниме здраво? _____

Дијалог**Патот до вистинското здравје**

Хари: „Јас мислам дека нема потреба да се вежба секојдневно, доволно е да се јаде добро.“

Елиза: „Разбирам што мислиш, но ти мораш да знаеш дека редовната физичка активност е важна за да се одржат виталноста и имунитетот. Исто така, телото треба да се движи за да може метаболизмот правилно да функционира.“

Хари: „Не сум сигурен дека тоа е така. Мислам дека со добра исхрана може да се биде здрав.“

Елиза: „Да, исхраната е многу важна и ти можеш да јадеш здраво, но за вистинско здравје, ти мораш да комбинираш исхрана со физичка активност. Исто така, по напорен ден, може да си дозволиш релаксација за подобра кондиција.“

Хари: „Па, можеби имаш право, но не ми е лесно да почнам со вежбање.“

Елиза: „Секој почеток е тежок, но ако сакаш да се чувствуваш подобро, мораш да се обидеш. Можам да ти помогнам да најдеш активности што ти одговараат.“

Лилјана Стојановска

Прочитај го горниот дијалог со правилен изговор на гласовите, правилно зборовно акцентирање и примени правилна реченична интонација. Во продолжение препиши ги прашањата што следуваат и одговори ги!

Вежби за размислување

1. Дали мислиш дека физичката активност е подеднакво важна како и исхраната? Објасни!
2. Кој став во разговорот ти е поблизок – на Хари или на Елиза? Зошто?
3. Како би убедил некој пријател што не сака да вежба дека физичката активност е важна?
4. Дали ти би почнал/а да вежбаш ако знаеш дека тоа значително ќе ти ги подобри здравјето и расположението?
5. Кои физички активности најмногу би ти одговарале и зошто?
6. Што мислиш – дали релаксацијата е доволно корисна за кондицијата или е потребно и активно вежбање?

Спореди ги следните текстови!

Текст 1

Храната е основен фактор за одржување на здравјето и виталноста кај луѓето. Со внесување хранливи материи – како што се јаглехидрати, протеини, масти, витамини и минерали – организмот добива енергија и супстанции неопходни за нормална работа на сите функционални системи.

Современите научници укажуваат на тесната врска помеѓу квалитетот на исхраната и превенцијата. Несоодветната исхрана, богата со заситени масти, шеќери и соли, е идентификувана како ризичен фактор за појава на кардиоваскуларни болести, дијабет тип 2, дебелина и некои форми на рак. Од друга страна, урамнотежената исхрана, базирана на овошје, зеленчук, интегрални житарки и здрави масти (како омега-3 масните киселини), се поврзува со зголемен имунитет и помалку воспалителни состојби.

Покрај физичкото здравје, исхраната има влијание и врз менталното здравје. Научните докази покажуваат дека одредени нутриенти, како витамини од Б-комплексот, магнезиум и омега-3 киселини, играат голема улога во регулирањето на размена на материите и можат да помогнат во намалување на симптомите на анксиозност и депресија.

(Извадок од научен труд)

Анче Митровска

Текст 2

Во согласност со член 12 од Законот за јавно здравје и во согласност со Програмата за превенција на хронични незаразни болести, се подготвува следниот информативен извештај во врска со значењето на здравата исхрана како фактор за зачувување и унапредување на здравјето на населението.

Во насока на унапредување на здравјето, потребно е да се засилат активностите за промоција на правилна исхрана преку образовни институции, јавни здравствени установи и локални самоуправи. Се препорачува донесување подзаконски акти кои ќе обезбедат задолжителни нутритивни стандарди во институционалната исхрана (градинки, училишта, болници и др.).

Со цел ефективно спроведување на политиките за здрава исхрана, се предлага редовно следење и евалуација на нутритивниот статус на населението, како и координација со релевантни сектори, меѓу кои Министерството за здравство, Министерството за образование и Министерството за земјоделство.

Со почит,
[Име и презиме]
Раководител на Одделение за јавно здравје
Министерство за здравство
Датум: [внеси датум]

(Извадок од административна преписка)

Анче Митровска

Текст 3

Храната – тајниот говор на телото

Во мирисот на топол леб, свежо изваден од рерна, се крие нешто повеќе од вкус – се крие спомен, топлина, живот. Храната не е само гориво што го одржува телото во движење туку и мост што ги поврзува телото и душата, минатото и сегашноста, љубовта и грижата.

Кога мајката ќе му подаде чинија со супа на своето дете, таа не нуди само хранливи материји, туку нежност, заштита и љубов. Кога телото боледува, храната станува лек; кога душата тагува, таа станува утеха. Во секое зрно ориз, во секоја капка маслиново масло има мудрост собрана од векови – знаење за тоа што му треба на човекот за да остане цврст, здрав и жив.

Здравата исхрана е како добро напишана песна – балансирана, хармонична, со вкус кој се памети. Природата великодушно ни ги подари плодовите што не само што нè хранат туку и нè лекуваат – црвеното јаболко, зелената салата, морковот боен од Сонце. А ние, во брзината на модерниот живот, често забораваме да ѝ се поклониме на таа дарежливост.

Вистинската грижа за себе не е во скапи препарати, туку во тоа што го ставаме на трпезата секој ден. Здравјето не се купува – се гради со секој залак. И кога ќе научиме да јадеме со љубов, со почит и со свест, тогаш храната ќе стане не само телесна потреба туку и поезија за животот.

(Извадок од литературно дело)

Анче Митровска

Текст 4

Знаеш што? Храната е навистина важна за нашето здравје. Ако јадеме здраво – овошје, зеленчук, малку месо или риба и не претеруваме со слатки и брза храна – ќе се чувствуваме подобро, ќе имаме повеќе енергија и ќе избегнеме многу болести.

Ако, пак, постојано сме на брза храна и пржени работи, телото ќе ни покаже дека не му се допаѓа – можеме да се разболиме, да ни падне имунитетот или да добиеме проблеми со срцето.

Па затоа, едноставно, обидувај се да јадеш нешто што е природно и свежо. И не заборави да уживаш во храната, нека ти биде задоволство, не само обврска.

Што мислиш, дали е тешко да се промени навиката?

(Разговор)

Анче Митровска

Текст 5**Како храната влијае на нашето здравје?**

Во денешно време сè повеќе луѓе се свесни за важноста на здравата исхрана, но, сепак, изборот на храна често се одвива под влијание на брзината и удобноста. Според експертите, храната што ја внесуваме има директно влијание врз нашето здравје и квалитетот на животот.

Здравата и урамнотежена исхрана, богата со овошје, зеленчук и интегрални житарки, помага во превенцијата на многубројни хронични заболувања, меѓу кои срцеви заболувања, дијабетес и дебелина. Од друга страна, прекумерното внесување преработена храна, заситени масти и шеќери го зголемува ризикот за развој на овие болести.

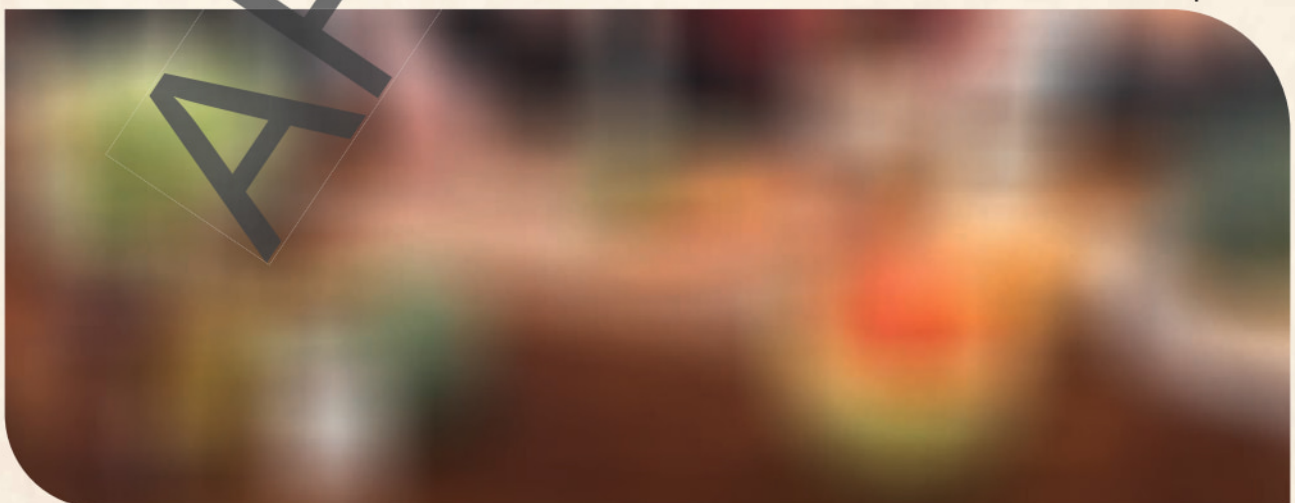
„Многу е важно луѓето да разберат дека храната е лек и дека со правилен избор можеме да го подобриме здравјето и да го продолжиме животниот век“, вели д-р Мартина Петрова, нутриционист.

Сепак, експертите предупредуваат дека е потребно да се работи на едукација на населението и создавање услови за полесен пристап до здрави намирници. Промоцијата на правилна исхрана е задача што бара соработка помеѓу здравствените институции, образовниот систем и локалната самоуправа.

На крајот, секој од нас може да направи мал, но важен чекор кон подобро здравје – преку свесен избор на храната која ја јаде.

(Извадок од новинарски напис)

Анче Митровска

ЛЕКЦИЈА 28

Направи разлика меѓу понудените текстови. Дали тие имаат ист пристап во обработката на една тема од секојдневието на човекот?

Дебатирајте на час за разликите во начинот на изразување во различни околности.

Што заклучуваш?

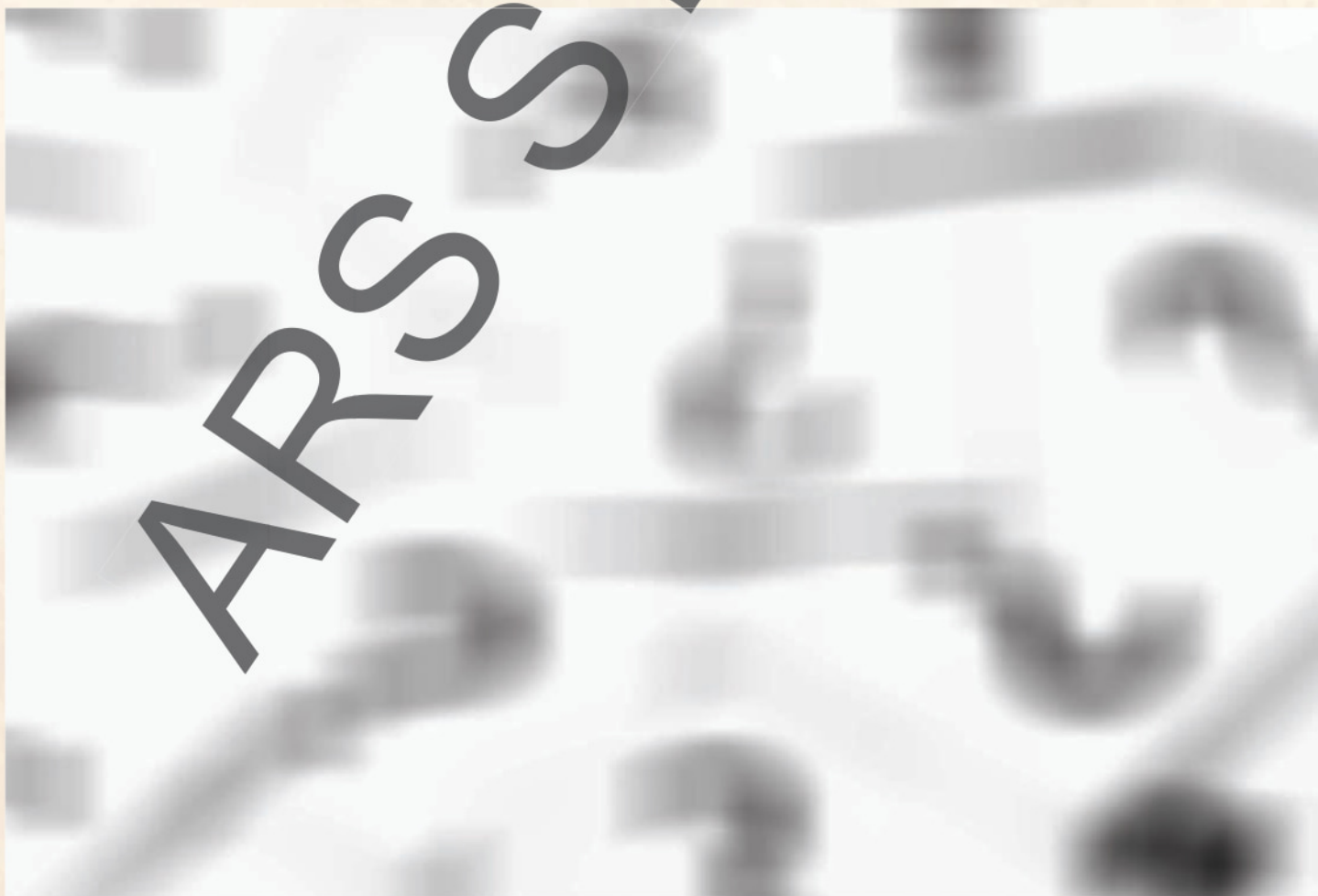
Разликите произлегуваат од тоа со кого разговараме или пишуваме, за која намена е текстот, од кој аспект се анализира дадената тема. Секако, научникот, пишувајќи научен текст, треба да навлезе подлабоко во темата, тој треба да употребува научна терминологија.

Доколку, пак, новинарот ја елаборира темата, тој треба да пријде кон темата на еден поинаков начин, разбирлив, но и да има и интересен пристап познат за пошироката публика. Неговата читачка публика би била од сите слоеви на општеството и затоа тој треба да обрне внимание и на изборот на лексиката.

Разговорот би бил поинаков кога би разговарале двајца другари или кога тој разговор би бил воден во кругот на семејството.

Вежба 1

Ги воочуваш разликите во стилот кај секој од текстовите. Напиши кој стил треба да се избере доколку изработувате плакат, презентација, дебатирате на час или кога разговарате со своите соученици на одмор.

Речник на зборови и фрази

- **евалуација** – стручна проценка
- **експерти** – специјалисти
- **промоција** – претставување на нешто во јавноста
- **хронични заболувања** – долго присуство на болеста
- **дијабетес** – шеќерна болест
- **толерантен** – трпелив

ARCS STUDIO

ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА

МОДАЛНОСТ

Модалноста е важна граматичка категорија која му помага на говорителот да го изрази ставот кон содржината – дали нешто е возможно, задолжително, дозволено или посакувано. Таа игра значајна улога во комуникацијата меѓу луѓето. Преку модалните глаголи и други изразни средства зборуваме не само за факти туку и за:

намера, желба, обврска, дозвола, веројатност и слично.

Сакаш да научиш повеќе?

Замисли ситуација во која со соговорникот немаш исти ставови во врска со некоја тема. Тој упорно стои на својот став, а ти се обидуваш да го увериш дека вистината се разликува од неговиот став.

Обиди се да составиш реченици или дијалог со кој ќе го разувериш!

Примери:

Треба да учам

Можам да учам

Сакам да учам

Морам да учам

Смеам да учам

Означените зборови се модални глаголи.

Забележувате дека овој тип глаголи секогаш се употребуваат со да-конструкција!

Вежба 1

Пополни ги празните места во речениците со соодветен модален глагол, така што ќе бидат граматички точни.

1. Кога гледам реклама за брза храна, мислам дека _____ да размислам дали е здраво.
2. Ако храната е скапа, јас _____ да ја купам само ако вреди.
3. Моите пријатели _____ да нарачаат пица кога гледаат примамлива реклама.
4. Не _____ да јадам премногу чоколадо, иако изгледа вкусно во рекламата.
5. Доколку рекламата е за овошје и зеленчук, јас _____ да ја купам храната без грижа.

Вежба 2

Претвори ги следниве реченици така што ќе користиш еден од модалните глаголи и да-конструкција.

Пример:

Јас купувам храна што ја гледам во реклама. – Јас сакам да купам храна што ја гледам во реклама.

1. Јас купувам здрави производи.
2. Јас не јадам брза храна секој ден.
3. Јас ја пробувам храната што ја рекламираат моите омилени готвачи.
4. Јас внимавам на состојките во храната.
5. Јас не трошам многу пари на грицки.

Уметноста и културата ги поврзуваат младите

„Оние кои не веруваат во магија, никогаш не ја пронаоѓаат.“

– Роалд Дал

ARCS STUDIO

TEMA 4

ARS STUDIO

ЛЕКЦИЈА 29

„Чесноста не може да се купи бидејќи чесниот човек не ја продава ни за најголемо богатство на светот. А нечесниот би ја продал, но ја нема.“ — Јован Јовановиќ-Змај

ЧИТАЊЕ, РАЗБИРАЊЕ, ПИШУВАЊЕ

Уметноста ги поврзува младите

Учениците од нашата гимназија „Браќа Миладиновци“ од Струга се многу **талентирани**. Некои од нив во своето слободно време се занимаваат со цртање, други со глума, трети свират во група. Ние, неколкумина ученици од нашиот клас, за денот на шегата, први април, одлучивме да подготвиме интересен културен настан. Тој ќе се одржи во времето меѓу двете смени, од 12:00 до 14:00 часот. Во настанот ги вклучивме и другите класови од училиштето. Секој си избра активност според своите **афинитети** и **можности**.

Насер и Ајше одлучија да направат мала претстава, Амет ќе слика за потребите на **сцената**, Сафет ќе свири со својот **бенд** во заднина. Талентираните **танчари** ќе нè забавуваат на крајот на настанот. Сафета и Сара ќе ги **дизајнираат костимите** бидејќи се **креативни** и во своето слободно време **сликаат модели**. Сите се вредни и одговорни. Истражуваат и творат забранено, со цел да се претстават успешно.

На овој културен настан ќе бидат поканети претставници од другите училишта.

Лилјана Стојановска

Прочитај го горниот текст со правилен изговор на гласовите, правилно зборовно акцентирање и примени правилна реченична интонација. Во продолжение препиши ги прашањата што следуваат и одговори ги!

Прашања за разбирање

1. Во која гимназија учат учениците?
2. Кои активности ги избираат Насер и Ајше?
3. Кој ќе свири со својот бенд во заднина?
4. Кога се одржува настанот?
5. Што прават Сафета и Сара?

Прашања за личен став

1. Дали ти би сакал/а да учествуваш на ваков културен настан? Зошто?
2. Според тебе, која уметничка активност е најинтересна?
3. Зошто мислиш дека е важно младите да се занимаваат со културни активности?
4. Дали мислиш дека вакви настани треба да се одржуваат почесто?
5. Ако ти беше дел од организацијата, што би додал/а во програмата?

Речник на зборови и поими

- **културен настан** – организиран настан со уметничка или општествена цел, каде што се претставуваат музика, театар, изложби, танц и слични форми на уметност и култура
- **претстава** – театарска изведба каде актерите глумат ликови и прикажуваат приказна пред публика
- **бенд** – музичка група која свири заедно. Обично вклучува инструменти како гитара, тапани, клавијатури и сл.
- **танчари** – луѓе кои играат танц – особено ако тоа го прават вешто и/или на сцена
- **дизајнира** – создава дизајн, план или изглед на нешто. Во овој контекст – ги осмислува и црта костимите што ќе се носат на претставата
- **се претставува** – да се покаже себеси и своите вештини пред публика или други луѓе. Во текстот, учениците се подготвуваат за да се прикажат на културниот настан

Вежба 1

- Прочитај го правилно и внимателно претходниот текст! Издвој ги непознатите зборови!
- Напиши како во твоето училиште подготвувате некој настан важен за културниот развој на учениците!
- Обиди се да напишеш покана до училиштата што ќе го посетат настанот опишан во претходниот текст.

Вежба 2

Замислете дека во вашето училиште се планира културен настан за Денот на училиштето. Поделете се во групи од 4 – 5 ученици. Секоја група треба да:

- Избере тема на настанот (на пр.: талент шоу, уметничка изложба, музички концерт, драмска претстава...).
- Определи активности што ќе се одржат.
- Направи распоред на програмата (време, редослед на активности).
- Определи одговорности (кој што ќе прави).
- Осмисли покана за настанот (краток текст).

На крај, секоја група го претставува својот план пред класот (усно или на постер).

Вежба за дома

Преведи го горниот текст „Уметноста ги поврзува младите“ на својот мајчин јазик, внимавај на множината кај именките (обична, избројана и збирна).

ЛЕКЦИЈА 30

„Светот на реалноста има граници, светот на фантазијата е безграничен.“

– Жан Жак Русо

ЧИТАЊЕ, РАЗБИРАЊЕ, ПИШУВАЊЕ

ДА СЕ ПОТСЕТИМЕ

Повратни глаголи се оние каде што дејството преминува врз лицето што ја врши работата.

УМЕТНОСТА И СЛОБОДНОТО ИЗРАЗУВАЊЕ

Како ја разбираам уметноста

Во училишниот двор, додека Сонцето полека заоѓаше зад **хоризонтот**, Фухат и Љуљзие седеа на клупа, држејќи **скици** во рацете.

Фухат: Погледни го ова Љуљзие, синоќа цртав до доцна! Сакав да покажам како се чувствувам, но не сум сигурен дека некој ќе ме разбере.

Љуљзие: Не мора сите да разберат. Уметноста не се објаснува, туку се чувствува. Ти со цртежот нешто кажуваш, а тоа е слобода.

Фухат: Но некогаш мислам дека луѓето очекуваат сè да биде убаво и **реално**. А што ако уметноста е болка, прашање, **критика**, **недоразбирање**?

Љуљзие: Тоа е **суштината**! Уметноста не смее да има граници. Таа треба да биде огледало на вистината, дури и кога таа вистина е непријатна.

Фухат: Значи ли тоа дека, кога ја сликам тагата што ја чувствувам или ја критикувам **неправдата**, не грешам?

Љуљзие: Не само што не грешиш туку и создаваш нешто важно. Уметноста зборува за нас кога зборовите се премалку. Таа е најмоќната форма на слободно изразување.

Фухат се насмевна. Во очите му се појави искра на задоволство, погледна во скицата, но овој пат со гордост.

Можеби затоа уметниците низ историјата често биле гласот на тишината. Затоа што знаеле да кажат сè без да изговораат ниту еден збор.

Затоа секој уметник е храбар. Да се биде уметник значи да си искрен преку уметноста – тоа е вистинска слобода.

Анче Митровска

Прашања за разбирање

1. Каде се одвива дејството во текстот?
2. Кои се главните ликови во текстот?
3. Што правел Фухат нокта пред разговорот со Љуљзие?
4. Зошто Фухат се сомнева во својот цртеж?
5. Како Љуљзие го охрабрува Фухат?

Прашања за критичко размислување

1. Што мисли Љуљзие за уметноста и за нејзината улога во општеството?
2. Зошто Фухат мисли дека луѓето сакаат „реална“ уметност?
3. Каква е врска меѓу уметноста и слободата, според текстот?
4. Како се чувствува Фухат на крајот на разговорот и зошто?

Прашања за личен став

1. Дали се согласуваш со мислењето дека уметноста треба да биде слободна? Зошто?
2. Дали некогаш си се изразил/а преку уметност (слика, песна, цртеж, музика)? Какво било тоа искуство?
3. Дали уметноста може да биде начин на борба против неправда? Објасни со пример!
4. Кој облик на уметност најмногу ти се допаѓа и зошто?

Речник на зборови и поими

- **скици** – брзи, нецелосни цртежи што се прават како подготовка за поголема уметничка работа; обично се користат за да се изрази идеја или емоција.
- **слобода** – во овој контекст значи слобода на изразување – уметникот може да каже што чувствува, без ограничувања, без страв од осуда; тоа е право да се биде свој.
- **критика** – изразување несогласување или покажување недостатоци во нешто, често со цел да се подобри; во уметноста критиката може да биде насочена кон општеството, неправдата или лоши појави.
- **огледало на вистината** – метафора – уметноста треба да ја отсликува реалноста, да ја прикажува вистината, без разубавување; како што огледалото ја прикажува сликата каква што е.
- **слободно изразување** – право секој човек да ги искаже своите мисли, чувства, ставови – преку зборови, музика, цртежи, пишување и др.; во уметноста тоа значи да се создава без цензура или ограничувања.
- **гласот на тишината** – метафоричен израз – уметниците преку своите дела кажуваат многу, иако не зборуваат со зборови; делото „зборува“ наместо нив.

ЛЕКЦИЈА 30

ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА

ПОВРАТНИ ГЛАГОЛИ

Кај повратните глаголи дејството преминува врз лицето што ја врши работата, но не секогаш бидејќи тука спаѓаат сите глаголи во чиј состав влегува кратката заменска форма од повратната заменка **себе се**. Се препознаваат по тоа што во својата форма содржат **се**.

Повратност кај глаголите

Повратните глаголи можат да се употребуваат во различни случаи:

- вршителот дејството го врши сам на себе (се шминкам, се мијам, се чешлам);
- двајца или повеќе заемно го вршат дејството (се поздравива, се тепаа, се ракуваат);
- некои глаголи се употребуваат во пасивно или безлично значење (се сака, се може).

Вежба 1

1. Утринава сум се разбудила рано.
2. Не сме се слушнале долго.
3. Дали доцна сте се вратиле?
4. Вчера цел ден сум се подготвувал за испит.

- Разгледај ги глаголите во претходните примери и определи какви се тие (повратни, заемноповратни).

- Што е заедничко за сите нив?

Вежба 2

- Пронајди ги глаголите во претходните реченици и определи какви се тие?
- Обиди се да ги класифицираш!

1. Учениците се сликаа по претставата.
2. Сите присутни актери се забавуваа заедно со учениците во библиотеката.
3. Учениците-актери се нашминкаа за традиционалниот настап.
4. Навечер се мијам за да ја отстранам шминката.
5. Се радуваа бидејќи добија билет за балетот.

Задача

Напиши реченици во кои ќе употребиш повратни глаголи!

(зборови кои се препорачуваат: балет, библиотека, филм, галерија, изложба, концерт, музеј, театар, претстава, трибина, актер, писател, сликар, музичар, костимограф, сценограф, книга, поезија, графика, стрип, мурал, литература, фолклор, традиција, филмски, способен, почитуван, интересен, задоволен, креативен, индивидуален, културен, музички, фолклорен, драмски, традиционален, литературен, ликовен, почитува, кани, истражува, слика, пишува, твори, слуша, игра, танцува, се забавува, дизајнира, пресликува, имитира, глуми, се маскира, компонира)

„Работата на уметникот е секогаш да ја
продлабочува мистеријата.“
– Френсис Бекон

ЧИТАЊЕ, РАЗБИРАЊЕ, ПИШУВАЊЕ

УЧТИВА ФОРМА НА КОМУНИКАЦИЈА

ДА СЕ ПОТСЕТИМЕ

Прилози се неменливи зборови
што ги дополнуваат глаголите по
место, време, начин и количество.

Музеј на современата уметност

Блерим: Здраво Марија! Те молам, дали би сакала утре заедно да одиме во Музејот на современата уметност?

Марија: Здраво Блерим! Секако, со големо задоволство! Многу ми значи што ме покани.

Блерим: Ти благодарам што прифати! Има една нова **изложба** која навистина сакам да ја видам. Слушнав дека е многу интересна.

Марија: Одлично! И јас одамна не сум била во **музеј**. Сакам да си поминеме убаво и да научиме нешто ново.

Блерим: Сигурен сум дека ќе биде така. Изложбата е на тема „Боите на тишината“, а уметниците се од цел Балкан.

Марија: Звучи прекрасно! Воодушевена сум уште пред да стигнеме!

Блерим: Хаха, и јас исто! Ќе тргнеме утре во 11:00 часот, важи?

Марија: Одлично! Ти благодарам уште еднаш, Блерим. Многу ми значи твојата покана.

Блерим: Нема за што, Марија. Одвај чекам да го споделиме тоа **искуство** заедно!

Лилјана Стојановска

Прочитај го горниот текст со **правилан изговор на гласовите, правилно зборовно акцентирање и примени правилна реченична интонација. Во продолжение препиши ги прашањата што следуваат и одговори ги!**

Прашања за размислување

1. Кој упатува покана за во Музејот на современа уметност?
2. Како реагира Марија на поканата?
3. Каква изложба сака да види Блерим?
4. Од каде се уметниците на изложбата „Боите на тишината“? Објасни!
5. Зошто Марија вели дека е воодушевена уште пред да стигнат?
6. Какво расположение имаат двајцата за настанот?

Прашања за личен став

1. Кои видови изложби најмногу те привлекуваат – современа уметност, историја, археологија или нешто друго?
2. Што мислиш, дали е важно младите да посетуваат културни настани?
3. Кој е најинтересниот музеј или изложба што си ја посетил/а и зошто?
4. Дали би сакал/а во твоето училиште да се организира посета на музеј? Објасни!

ЛЕКЦИЈА 31

Речник на зборови и поими

- **современа уметност** – уметност создадена во поновото време (главно, од XX и XXI век), која често користи нови техники, идеи и теми; таа е поинаква од класичната уметност и често истражува длабоки или провокативни пораки
- **изложба** – настан каде се поставуваат уметнички дела (слики, скулптури, фотографии и сл.) за да ги види јавноста; може да се одржува во музеј, галерија или некој јавен простор
- **музеј** – институција каде се чуваат и изложуваат предмети од културата, уметноста, науката или историјата, за да може јавноста да учи и ужива во нив
- **воодушевен** – означува чувство на силна радост, восхит или воодушевување; Марија се чувствува многу среќна и возбудена поради идејата да ја посети изложбата
- **покана** – предлог или молба до некого да учествува во нешто – на пример, настан, средба, роденден, изложба и слично; Блерим ја поканува Марија да одат заедно во музеј
- **искуство** – сè што ќе доживееме или почувствуваме во некоја ситуација; во текстот посета-та на изложбата е ново, позитивно искуство што двајцата сакаат да го споделат

Вежба 1

Именувај ги и наброј ги правилно културните настани што се реализираат во твоето училиште. Внимавај на јазичните правила!

Вежба 2

Направете концепт за дијалог со вашиот соученик! Направете учтива комуникација во пишана и во говорна форма!

Вежба 3

Од горниот текст пронајди ги прилозите!

Размисли!

Како се чувствуваш кога си вклучен во ваква учтива комуникација?

Дали би сакал почесто да користиш ваков вид на комуницирање?

Колку е важна почитта кон твојот соговорник?

Вежба за дома

Преведи го горниот текст („Музеј на современата уметност“) на својот мајчин јазик, применувајќи точна граматика и соодветен стилски израз.

Покана

Имаме чест и задоволство да Ве поканиме на отворање на изложбата на ликовни дела на уметниците Петра Богатинова и Мерсиха Бајрами, што ќе се одржи на 21.2.2025 година, со почеток во 18:00 часот, во Националната галерија на Македонија. Изложбата е избор од најновите слики на нашите уметници, кои ќе се претстават со околу 35 дела од различни формати, интересен циклус од дела изработени во акрилна техника, на тема „Култура на современото живеење“.

Ќе ни претставува особена чест доколку нè удостоите со Вашето присуство!

Со почит,

Лилјана Стојановска

Вежба 1

Обиди се да напишеш покана по свој избор (концерт, роденден, изложба, промоција на книга)! Внимавај на правилата за пишување покана!

Вежба 2

Преведи го горниот текст (покана) на својот мајчин јазик, применувајќи точна граматика и соодветен стилски израз!

Мојата прва посета на театар

Театарот отсекогаш бил место каде што уметноста оживува пред нашите очи. Кога првпат отидов на театарска претстава, бев навистина воодушевена. Седев меѓу публиката и бев многу нестрплива пред да започне магијата на сцената.

„Те молам“, ми рече мајка ми додека ја држев за рака. „Седи мирна и внимавај – ова не е филм, ова е жив настап!“ Нејзините зборови ме наведоа да ги следам секој збор и секое движење на сцената.

Актерите беа извонредни. Со своите дијалози, движења и емоции ја раскажуваа приказната подобро од која било книга што сум ја прочитала. Сите тие сцени што сум ги замислувала сега добија облик и вистинска слика. Особено ме воодушеви главниот актер кој со толку страст ја изведе својата улога што сите во публиката останавме без здив.

По претставата имав можност да се сретнам со дел од тимот кој стои зад сцената. Костимографот ми раскажа колку време и труд вложил за секој костим да одговара на ликот. Сценографот, пак, ми објасни како ја осмислил целата сцена за да изгледа автентично и да ни ја пренесе вистинската атмосфера на делото.

Театарот е уметност што се доживува со сите сетили. Многу ми значи секоја посета, затоа што секоја претстава носи ново искуство, нова порака и нова причина да го сакам повеќе.

Лилјана Стојановска

Прочитај го горниот текст со правилен изговор на гласовите, правилно зборовно акцентирање и примени правилна реченична интонација. Во продолжение препиши ги прашањата што следуваат и одговори ги!

ЛЕКЦИЈА 31

Прашања за разбирање

1. Што ѝ вели мајката на својата ќерка пред да почне претставата?
2. Како се чувствува нараторот додека седи меѓу публиката?
3. Од што е воодушевен раскажувачот?
4. Кој ја објаснува својата работа по претставата?

Прашања на личен став

1. Дали ти сакаш да посетуваш театарски претстави? Зошто да или зошто не?
2. Кој жанр на претстави би го избрал/а да гледаш (комедија, драма, мјузикл, трагедија)?
3. Што мислиш, дали е важно младите да одат во театар? Објасни!

Речник на зборови и поими

- **театарска претстава** – изведба на драмско дело во живо, на сцена, пред публика; вклучува актери, костими, сценографија и дијалози
- **публика** – луѓето што присуствуваат на некој културен настан – како што се претстава, концерт или филм – и го следат настанот во живо.
- **настап** – јавно изведување на дело или вештина (игра, пеење, глума итн.); во текстот се однесува на живата изведба на актерите
- **актери** – лица кои глумат на сцена или во филм, прикажувајќи различни ликови преку зборување, движење и изразување емоции
- **дијалог** – разговори меѓу два или повеќе лица во претстава, филм или книга; во театар, тие се клучен дел од раскажувањето на приказната
- **улога** – ликот што го игра еден актер во претстава или филм; главниот актер во текстот игра улога со многу емоции и страст
- **костимограф** – лице задолжено за дизајнирање и избор на облеката (костимите) што ја носат актерите во една претстава
- **сценограф** – лице кое го осмислува изгледот на сцената – поставувањето, декорациите, реквизитите – за да се создаде одредена атмосфера и место
- **автентичен** – вистинито, реалистично, приближно до оригиналот; во текстот, сцената е така направена што изгледа веродостојно и природно

Вежба 1

Од текстот („Мојата прва посета на театар“), пронајди ги глаголите, а потоа определи ги по лице и број! Дополнително дефинирај го видот на глаголите (свршен/несвршен) и време (сегашно, минато или идно). Види пример!

ГЛАГОЛ	ЛИЦЕ	БРОЈ	ВИД	ВРЕМЕ
ОЖИВУВА	3 Л.	ЕДНИНА	НЕСВРШЕН	СЕГАШНО ВРЕМЕ

Вежба 2

Какво место е театарот?

Мајка ми ми вели _____

Главниот лик воодушевува со _____

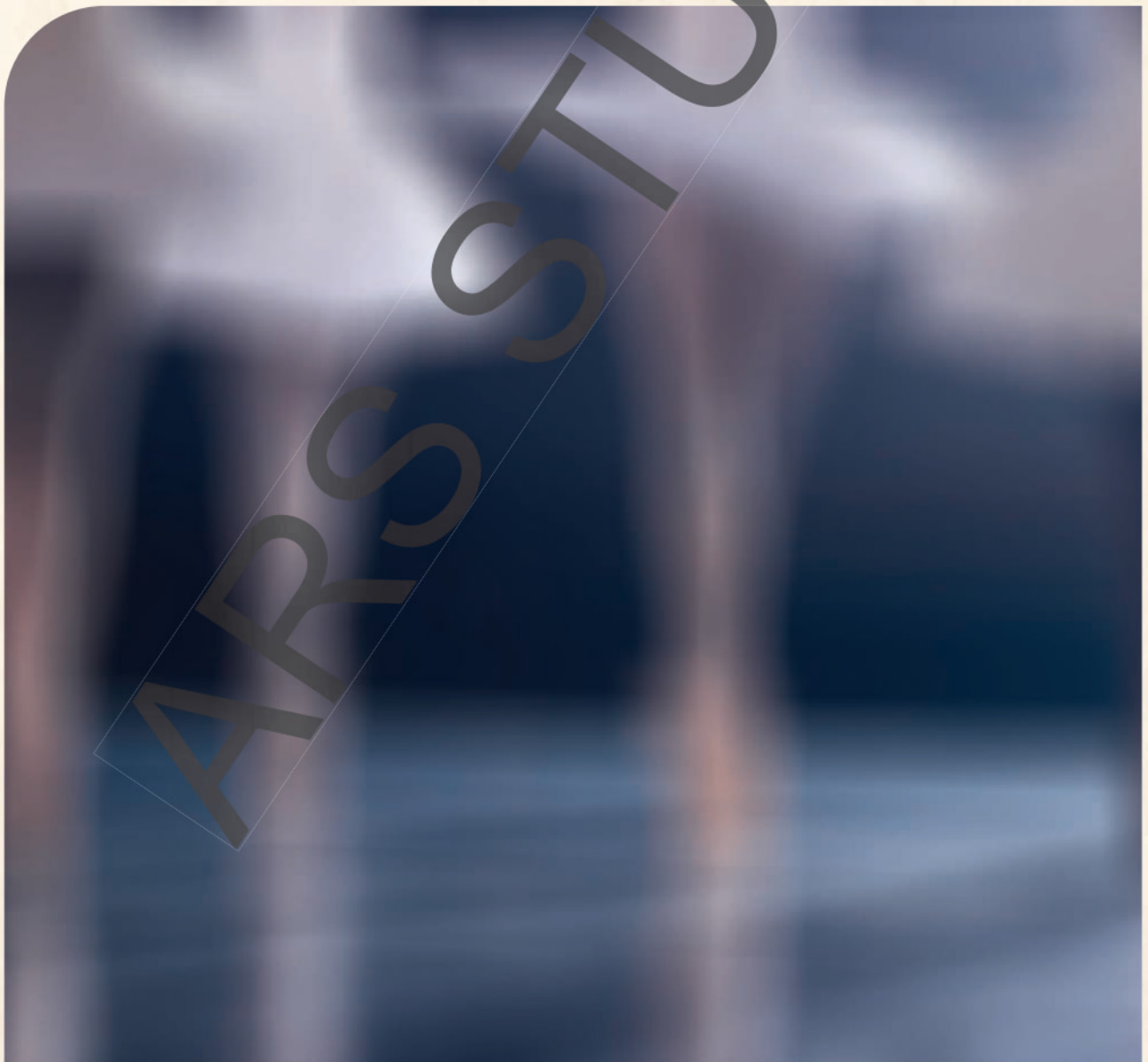
Костимографот им раскажува _____

Сценографот им објаснува _____

Театарот е _____

Проект

Обиди се да опишеш посета на концерт користејќи ги зборовите (индивидуален, културен, музички, фолклорен, традиционален, твори, слуша, игра, танцува, се забавува, дизајнира, пресликува, имитира, глуми, се маскира, компонира...

ЛЕКЦИЈА 32

„Човек не може да постигне помало или поголемо совршенство од совршенството на себеси.“ – Леонардо да Винчи

ЧИТАЊЕ, РАЗБИРАЊЕ, ПИШУВАЊЕ

Балет како културен настан

Седам во салата на Националната опера и балет. Светлата полека се гасат, а на сцената како да има **магија**. Ова е мојата прва посета на балет и чувствувам возбуда, но и мала љубопитност – не знам точно што да очекувам. Во салата владее тишина, сите очекуваме да почне претставата.

Сцената се осветлува, а танчарите се појавуваат со лесни движења, како да **лебдат**. Името на балетската претстава е „Лебедово езеро“ од Петар Илич Чајковски. Кога ги гледам движењата на танчарите, сфаќам зошто е така именувана. Музиката е тивка, нежна, а телата на **балетаните** раскажуваат приказна без ниту еден збор. Ги следам нивните движења со **восхит** – се движат **прецизно** и **елегантно**, како да не се од овој свет.

Особено ми се допаѓа **примабалерината**. Таа зрачи со сила и **грациозност**. Нејзините чекори се сигурни, а лицето ѝ е полно со емоции. Се чувствувам **инспирирано** и среќна сум што сум тука. Не сум голем познавач на балетот, но ова што го гледам е вистинска уметност.

По завршувањето на претставата, салата **одекнува** од **овации** и **аплаузи**. Сите се воодушевени. Се чувствувам толку инспирирано. Балетот ми покажува дека уметноста зборува на свој јазик – **универзален**, длабок и емотивен.

Лилјана Стојановска

Прочитај го горниот текст со правилен изговор на гласовите, правилно зборовно акцентирање и примени правилна реченична интонација. Во продолжение препиши ги прашањата што следуваат и одговори ги!

Прашања со разбирање

1. Каде се одвива дејството во текстот?
2. Каква е атмосферата во салата пред почетокот на претставата?
3. Кое е името на балетската претстава и кој е нејзиниот автор?
4. Што му остава најголем впечаток на авторот за време на настапот?
5. Како реагира публиката по завршувањето на претставата?

Прашања за личен став

1. Што мислиш, зошто уметноста често се нарекува универзален јазик?
2. Дали сметаш дека во училиштата треба почесто да се организираат посети на културни настани? Објасни!
3. Што мислиш, која е улогата на уметноста во поврзувањето на младите?

Речник на зборови и поими

- **Национална опера и балет** – културна установа каде што се изведуваат оперски и балетски претстави; сместена е во Скопје и е важен дел од културниот живот во Македонија
- **балет** – уметничка форма на танц во која преку движења, гестикулации и музика се раскажува приказна; балетот често е тивок, без зборови, и се изведува со класична музика

- **љубопитност** – состојба во која некој сака да дознае или да открие нешто ново; во текстот, љубопитноста е чувството на очекување и желба да се види нешто ново – балетска претстава.
- **балетска претстава** – изведба на балет на сцена, со танчари, музика, костими и приказна. Во овој случај, се изведува „Лебедово езеро“ од Чајковски
- **балетан** – мажи и жени што професионално се занимаваат со балет; во текстот, тие се оние што преку движења ја пренесуваат приказната
- **примабалерина** – главната, најистакната балерина во балетска претстава; таа има централна улога и обично ги изведува најважните делови
- **грациозност** – елегантност во движењата; означува лесно, мазно и убаво движење, како што имаат балерините на сцена
- **овации** – гласни, долги изрази на одобрување и восхит од публиката, обично во форма на аплауз и извикнувања
- **аплаузи** – плескање со раце од страна на публиката за да се изрази благодарност и задоволство од претставата или настапот

Вежба 1

Примени ги глаголите во следните реченици во сегашно, идно и минато определено свршено и несвршено време.

1. Сега јас _____ (седеше) во салата на Националната опера и балет.
2. Публиката тивко _____ (чекав) да започне претставата.
3. Танчарите грациозно _____ (се движеле) по сцената.
4. Музиката нежно _____ (свиревме) во заднина.
5. Примабалерината _____ (зрачала) со сила и елеганција.
6. Публиката со восхит _____ (ќе следи) секое движење.
7. Јас _____ (сум се чувствувал) инспирирано и среќно.
8. Балетот _____ (покажувал) дека уметноста зборува без зборови.
9. Сите заедно _____ (би аплаудирале) по завршувањето.
10. Овој настан ме _____ (потсети) колку е важна културата.

Вежба 2

Преведи го горниот текст („Балетот како кулурен настан“) на својот мајчин јазик, применувајќи точна граматика и соодветен стилски израз.

Чекор понатаму

Подвлечи ги глаголите во речениците, издели ги и посочи го времето.

Одговори на прашањата!

- Што чувствува авторот при првата посета на балетска претстава?
- Опиши ја сцената која ни е претставена!
- На која балетска претстава е присутен авторот?
- Како е опишан настапот на главната балерина?

ЛЕКЦИЈА 32

Вежба 3

Одреди дали зборовите во следните реченици се правилно подредени. Поправи ако треба!

1. Ученикот домашната работа ја напиша.
2. Маја пијано секој ден вежба.
3. Волонтира во библиотека Ана.
4. Учителката задачата ни ја објасни.
5. На натпреварот прво место освои Петар.

Вежба 4

Обиди се да откриеш во кое време се употребени глаголите? Подвлечи го глаголот и напиши го времето.

1. Таа се активира во ученичката заедница. _____
2. Сега тој помага на новите ученици. _____
3. Тој побара поддршка од своите пријатели. _____
4. Ние често реагиравме кога имаше неправда. _____
5. Таа секогаш даваше иницијативи. _____
6. Јас одлучувам да бидам покреативен. _____
7. Минатата година тој помагаше во активностите. _____

Проект

Текстот е напишан во сегашно време. Обиди се истиот текст да го напишеш во минато определено несвршено време!

Напиши ги глаголите од текстот кои се во сегашно време, а потоа во наредните колони замени ги со глаголи во минато определено несвршено и минато определено свршено време.

Вежби

Прочитај ги речениците и подвлечи ги глаголите, потоа напиши ги во табелата подолу! Во другите две колони нареди ги истите глаголи во сегашно време и потоа во минато определено свршено време!

1. Уште од мали нозе родителите често ме носеа во музеи и галерии.
2. Мајка ми секогаш ми зборуваше за важноста на културното наследство.
3. Во училиштето редовно организираа културни настани и приредби.
4. Со другарите често одевме на театарски претстави.
5. Професорката ни објаснуваше колку е важно да ја негуваме традицијата.
6. Во слободно време читав книги за историјата и за културата на Македонија.
7. Додека патувавме низ земјата, татко ми ни ги покажуваше културните споменици.

МИНАТО ВРЕМЕ	СЕГАШНО ВРЕМЕ	ПРОМЕНИТИ ВО СВРШЕНИ ГЛАГОЛИ
НОСЕА	НОСАТ	ИЗНОСИЈА

Менувај ги глаголите во минато определено несвршено и во минато определено свршено време: почитува, кани, истражува, волонтира, дизајнира, имитира, компонира.

ЈАС					
ТИ					
ТОЈ/ТАА/ТОА					
НИЕ					
ВИЕ					
ТИЕ					

ЛЕКЦИЈА 33

„Сите размислуваат за промена на светот, но никој не мисли да се промени самиот.“

– Лав Николаевич Толстој

ЧИТАЊЕ, РАЗБИРАЊЕ, ПИШУВАЊЕ

Интересен настан во училиштето

Во нашето училиште неодамна се _____ културно-уметнички настан. Учениците активно _____ и создаваа уметност. Настанот имаше три дела: _____ на мурал, училишна изложба на цртежи и литературен конкурс. Неколку ученици од повисоките класови _____ на големиот сид кај влезот. _____ сенчеа, додаваа детали и _____ идеи едни со други.

Муралот _____ шарен пејзаж исполнет со симболи за учење, пријателство и иднина. Додека тие цртаа, другите ученици _____ со љубопитност.

Децата од помалите класови цртаа цртежи.

Учениците од литературната секција _____ конкурс на тема „Јазикот и уметноста“. Тие _____ песни, раскази и есеи, а потоа оние што не беа срамежливи ги _____ своите творби.

Анче Митровска

Вежба 1

Дополни го текстот со глаголите што се дадени подолу.

изработка, одржа, работеа, набљудуваа, разменуваа, бојадисуваа, учествуваа, цртаа, прикажуваше, пишуваа, организираа, читаа.

Вежба 2

Следните глаголи се од несвршен вид. Твоја задача е да ги поставиш во свршен вид: кани, истражува, слика, пресликува, имитира, глуми, пишува, создава, поставува, претставува.

ДА СЕ ПОТСЕТИМЕ

Несвршените глаголи означуваат дејство кое трае, а свршените глаголи означуваат дејство кое е завршено.

„Ако при секоја услуга веднаш помислувате на благодарност, тогаш не сте дарувале, туку сте продале.“

– Ф. М. Достоевски

ЧИТАЊЕ, РАЗБИРАЊЕ, ПИШУВАЊЕ

Прослава на Светскиот ден на уметноста – 15 април

Секоја година на 15 април светот го одбележува Светскиот ден на уметноста, ден посветен на **креативноста**, културното изразување и моќта на уметноста која ја збогатува човековата култура. Овој датум не е случајно избран, токму на тој ден во 1452 година е роден еден од најголемите уметници на сите времиња, Леонардо да Винчи. Светскиот ден на уметноста претставува можност за луѓето од различни култури и заедници. Тие се потсетуваат на значењето на уметноста во секојдневниот живот, како средство за **емоционално изразување**, **општествена критика**, но и **духовно изразување** и **воздигнување**.

Без разлика дали станува збор за музика, сликарство, театар, скулптура, вајарство или за литература, уметноста говори на **универзален** јазик што ги поврзува луѓето низ светот.

Во чест на овој ден, во многу градови во светот, па и кај нас, се организираат изложби, концерти, работилници, улични **перформанси** и други културни настани што ја слават човековата креативност. Овие активности не само што ја поттикнуваат уметноста и уметничката слобода, туку и ја нагласуваат важноста на уметниците во општеството како чувари на **културното наследство**.

Уметноста има моќ да ја менува **перцепцијата**, да го поттикнува дијалогот и да гради мостови помеѓу различни култури и генерации. Затоа 15 април не е само ден за прослава, туку и ден за поддршка на уметниците, признание за нивната улога и поттик за младите да ја следат својата креативна страст.

Лилјана Стојановска

Прочитај го горниот текст со правилен изговор на гласовите, правилно зборовно акцентирање и примени правилна реченична интонација. Во продолжение препиши ги прашањата што следуваат и одговори ги.

ЛЕКЦИЈА 34

Прашања за размислување

1. На кој датум се одбележува Светскиот ден на уметноста?
2. Зошто токму 15 април е избран за овој ден?
3. Кој голем уметник е роден на 15 април 1452 година?
4. Кои уметнички области се спомнати во текстот?
5. Наведи три активности што се организираат во чест на Светскиот ден на уметноста.

Прашања за личен став

1. Зошто уметноста се нарекува „универзален јазик“?
2. Како уметноста може да влијае врз општеството?
3. Што мислиш, зошто е важно да се поддржуваат уметниците?

Речник на зборови и поими

- **културно изразување** – начин на кој луѓето преку уметност, традиции, музика, облека или јазик ја покажуваат својата култура и вредности
- **духовно изразување и воздигнување** – преку уметноста, луѓето можат да ги изразат својата внатрешна состојба, чувства и верувања и да се издигнат емоционално и духовно
- **универзален јазик** – јазик што сите луѓе го разбираат, без разлика на културни или јазични разлики; уметноста често се нарекува така бидејќи пренесува емоции и пораки разбирливи за сите
- **перформанс** – јавен уметнички настап (музички, театарски, танцов, уличен итн.) што се изведува пред публика
- **перцепција** – начинот на кој луѓето гледаат, разбираат или чувствуваат нешто. уметноста може да промени нечие мислење или чувство за некоја тема
- **дијалог** – разговор или размена на идеи и мислења; уметноста поттикнува комуникација помеѓу различни луѓе и култури.

Вежба 1

- Издели ги именките од текстот „Прослава на Светскиот ден на уметноста – 15 април“, а потоа определи ги дали се конкретни или апстрактни!
- Издели ги придавките од „Прослава на Светскиот ден на уметноста – 15 април“ а потоа распредели ги во табелата!

ОПИСНИ	ОДНОСНИ	БРОЈНИ	ЗАМЕНСКИ
			СЕКОЈА

ЛЕКЦИЈА 35

„Штом ќе веруваме во себе, можеме да ризикуваме со љубопитност, чудење, спонтаност или кое било искуство што го открива човечкиот дух.“ – Е. Е. Камингс

ЧИТАЊЕ, РАЗБИРАЊЕ, ПИШУВАЊЕ

Ботаничка градина

Часот по Биологија го одржавме во Ботаничката градина на Природно-математичкиот факултет во Скопје. Едно прекрасно доживување за сите ученици кои за првпат го посетија ова место. Ботаничката градина е наменета за зголемување на свеста за екологија, негување и зачувување на ретките растенија и мотивација за отворање нови ботанички градини. Одговорниот ботаничар нè водеше низ градината покажувајќи ни ги старите градинарски семиња и нивното одржување. Ни покажуваше како се размножуваат овие ретки семиња, како се одгледува расад и како трајно ги зачувуваат автохтоните видови. Таму се одржуваат повеќе од 300 грмушки и дрвја и сите потекнуваат од нашето поднебје. Биолозите посветено и одговорно одржуваат и одгледуваат дури 500 тропски и дрвенести растенија од Азискиот и Американскиот Континент. Ботаничката градина е градина во мало, која ја отсликува македонската флора.

Лилјана Стојановска

Вежба 1

Дополни ги речениците.

1. Во Ботаничката градина го одржавме часот по _____.
2. Ботаничката градина е мотивација за _____.
3. _____ ги водеше учениците и им покажуваше градинарски семиња.
4. Од македонско поднебје потекнуваат _____ грмушки и дрвја.
5. Македонската флора е отсликана преку _____.

ДА СЕ ПОТСЕТИМЕ

Јазикот служи за да постигнеме комуникација. Во јазикот учествуваат испраќач и примач.

„Уметноста е хармонија паралелна со природата.“ – Сезан

АРХИТЕКТУРАТА ВО НАШЕТО МЕСТО НА ЖИВЕЕЊЕ

ЧИТАЊЕ, РАЗБИРАЊЕ, ПИШУВАЊЕ

Млади археолози

Минатата недела ние ги посетивме сите археолошки наоѓалишта со материјални докази што се наоѓаат во близина на нашиот град. Тука имаме и вредни историски и културни споменици. Нашите професори по историја, литература, ликовна уметност и географија ни дадоа задача да направиме постери со кои ќе ги промовираме сите овие локалитети. Тие треба да содржат кратка содржина за историјатот на споменикот или локалитетот, местото каде што се наоѓа, за колку време и како се стигнува дотаму, да се прикаже локалитетот со креативен веб-дизајн. Почнавме да истражуваме, сликаме, пишуваме и да го дизајнираме постерот. Истовремено се дружиме, се забавуваме и учиме.

Анче Митровска

Прочитај го горниот текст со правилен изговор на гласовите, правилно зборовно акцентирање и примени правилна реченична интонација. Во продолжение препиши ги прашањата што следуваат и одговори ги!

ДА СЕ ПОТСЕТИМЕ

Лексема – лексичка единица, збор, како составна единица на еден јазик.

ЛЕКЦИЈА 36

Прашања за размислување

1. Што посетуваат учениците?
2. Каде се наоѓаат тие?
3. Кои професори им даваат задача?
4. За што се наменети постерите?
5. Што треба да содржат постерите?
6. Што прават учениците по дадените насоки?

Прашања за личен став

1. Опиши ги археолошките локалитети во близина на твојот град!
2. Опиши како и на кој начин се стигнува до таму!
3. На која надморска височина се наоѓаат локалитетите?
4. Колку музеи има во твојот град и какви се тие?

Речник на зборови и поими

- **археолошки наоѓалишта** – места каде што се пронајдени остатоци од стари цивилизации, како на пр.: предмети, згради, гробници или алатки; тие даваат информации за историјата и животот на луѓето од минатото
- **материјални докази** – опипливи (физички) остатоци, како предмети, алатки, сидини, монети итн., кои сведочат за животот во минатото; тие се спротивни на усната или пишаната историја – се базираат на реални, видливи пронајдоци
- **историски и културни споменици** – објекти или градби со голема историска или културна вредност, на пример: стари цркви, мостови, тврдини, музеи, кои се важни за националното и локалното наследство
- **локалитет** – места од посебно значење, особено археолошки или културни; во текстот, тоа се конкретните места каде што се наоѓаат спомениците или археолошките наоѓалишта
- **историјат** – краток преглед на историјата на нешто – кога настанало, кој го изградил, која е неговата намена и значење низ времето

Проект

Поделете се во групи и направете презентација или постер со кои ќе промовирате некој локалитет кој е во ваша близина.

Вежба за откривање намерни грешки

- Пронајди ги грешките и напиши како што треба:
- Најновиот претстава ќе се прикажува во Храватска.
- Во инспиративното збирка на Ајше песните се посветени на љубовта, на прекрасниот природата, на краткото патувања.
- Моите предлог беше прифатен од Училишниот одбор.
- Литературната конкурс се организира во училиштетото наспроти споменикот.

ГРАМАТИЧКИ ПРАВИЛА

ЛЕКСИЧКИ ЕДИНИЦИ

Вежба 1

1. Дополни ги речениците со именките кои соодветствуваат!
2. актер, писател, сликар, музичар, балерина, костимограф, сценограф, книга.
3. Во театарска претстава во главна улога игра _____
4. Во библиотеката има многу _____
5. Сценските декорации ги црта _____
6. Тој умее да свири на гитара и е член на групата Миг. Што е тој?
7. Го купив ова ликовно дело, неговиот творец е извонреден _____
8. _____ ни донесе костими кои одговараа за улогите во претставата.
9. _____ ми ја потпиша книгата и ми напиша посвета.
10. Балетанот и _____ танцуваа како да се едно!

Вежба 2

Поврзи ја придавката со соодветната именка. На пр., филмски настан. Притоа внимавај на согласувањето на придавката и именката по род.

1. музички	ученик
2. способен –	професор
3. почитуван –	концерт
4. интересен –	проект
5. задоволен –	уметник
6. креативен –	обичај
7. индивидуален –	публика
8. културен –	фестивал
9. фолклорен –	игра

Вежба 3

Подвлечи ја придавката во секоја реченица:

1. Учесникот беше многу задоволен од својот настап.
2. Во училиштето се одржа музички концерт.
3. Тој е способен да води тим и да решава проблеми.
4. Нашата професорка е многу почитувана во градот.

Вежба 4

Напиши спротивен збор (антоним) за секоја од придавките:

задоволен _____	културен _____
почитуван _____	способен _____
интересен _____	

ЛЕКЦИЈА 36

Вежба 5

Прочитај ги речениците и подвлечи го прилогот:

1. Тој стручно го објасни проектот пред комисијата.
2. Работевме вредно за изложбата речиси цела недела.
3. Учениците на концертот се однесуваа културно.
4. Таа не се подготви доволно за тестот.
5. Таа одговори точно на сите прашања.
6. Иако учеше, доби малку поени.
7. Имаше многу луѓе на настанот.
8. За жал, се пријавија малку учесници.
9. Тимот успешно ја заврши задачата.

Вежба 6

Во секоја реченица избери го прилогот што најмногу одговара на значењето:

1. Професорот _____ ја објасни лекцијата.
 - а) недоволно
 - б) стручно
 - в) малку
2. Учениците на екскурзија се однесуваа _____.
 - а) културно
 - б) доволно
 - в) успешно
3. Тимот работеше _____ и ја освои првата награда.
 - а) одговорно
 - б) вредно
 - в) многу

4. Тој _____ јаде и затоа не порасна доволно.
- а) малку
 - б) успешно
 - в) стручно

Вежба 7

Напиши реченици во кои ќе ги употребиш следните придавки: литературен, културен, уметнички, поетски, маестрален!

Вежба 8

Кои од следните зборови се прилози, а кои не се? Стручно, недоволно, вреден, одговорно, малку, многу, културен, успешен, доволно.

Вежба 9

Подвлечи ги сврзниците во речениците:

1. Сега ќе пишуваш задачи или попладне?
2. Илина беше уморна, па реши да се одмори.
3. Не го прифати предлогот зашто му изгледаше нелогичен.
4. Бесир и Викторија учествуваа на натпревар и освоија награда.

Вежба 10

Подвлечи ги предлозите во речениците:

1. Книгата е на масата.
2. Белма падна од столот.
3. Одиме во парк секое утро.
4. Аднан и Антонио живеат до училиштето.
5. Писмото го стави врз книгата.
6. Таа тргна кон целта најбргу што може.
7. Орелот лета над планината.

Вежба 11

Подвлечи ги прашалните зборови во речениците:

1. Кој ќе учествува на натпреварот?
2. Како се чувствуваш денеска?
3. Кога ќе започне претставата?
4. Зошто не дојде на состанокот?
5. Колку книги прочита за време на летото?
6. Што направи за време на викендот?
7. Дали сакаш да дојдеш со нас?
8. На кој начин го реши тој проблем?
9. Каде се наоѓа библиотеката?

ЛЕКЦИЈА 36

Вежба 12

Одговори на прашањата:

1. Кога стануваш наутро?
2. Зошто го сакаш овој цртеж?
3. Колку часа учиш дневно?
4. Каде одиш на играорна?
5. Каков филм сакаш да гледаш?
6. Кој ти е омилен предмет?
7. Како го поминуваш викендот?
8. На кој начин се подготвуваш за тест?

Прашални зборови и изрази:
дали; што, кој; каде, кога, колку,
зошто, како, каков, на кој начин...

Пополни го прашалниот збор во реченицата

(Употреби: кога, што, кога, каде, кого, како, зошто, кој/која/кое, кои, дали, колку, на кој начин)

1. _____ ти е омилената книга?
2. _____ ќе се одржи концертот?
3. _____ дојде вчера на час?
4. _____ сакаш да станеш кога ќе пораснеш?
5. _____ не ја напиша домашната задача?
6. _____ учесници дојдоа на натпреварот?
7. _____ учиш нови зборови на англиски?
8. _____ ќе го прашаш за помош?
9. _____ зборуваш толку тивко?

ЧИТАЊЕ, РАЗБИРАЊЕ, ПИШУВАЊЕ

Книгата

Книгата е еден од најголемите дарови што ги има создадено човештвото. Таа не е само збир на страници и зборови – таа е врата кон други светови, патување низ времето, патување во други земји – книгата е пријател што секогаш е тука за тебе.

Кога читаме книга, ние учиме за нови светови, се запознаваме со ликови и случувања, а ја развиваме и нашата имагинација. Без разлика дали читаме бајка, расказ, роман или некоја песна, книгата ни носи своја порака и мудрост. Некои книги нè учат како да решаваме проблеми, некои ни покажуваат како изгледа светот низ очите на другите луѓе, а некои ни помагаат да ги разбереме сопствените чувства.

Во поново време, во оваа дигитализација, многумина забораваат на мирисот на новата книга и на задоволството да се одмориш во некој мирен агол и да се задлабочиш меѓу страниците. Но книгата не ја губи својата вредност. Таа сè уште останува извор на знаење и одмор на умот, а храна на душата.

Читањето книги не е само навика, туку потреба. Тоа нè прави подобри луѓе, поотворени, попаметни и почувствителни. Книгите ни помагаат да го осознаеме светот и да се спознаеме себеси. Со секоја прочитана книга стануваме побогати – не материјално, туку духовно.

Анче Митровска

Вежба 1

1. Прочитај го внимателно текстот, а потоа обиди се да го парафразираш на свој мајчин јазик!
2. Размисли која книга ти оставила впечаток и обиди се да ни ја раскажеш!
3. Одговори со целосни реченици:
 - а) Што претставува книгата според текстот?
 - б) На кој начин книгите ни помагаат да се разбереме себе и светот околу нас?
 - в) Зошто книгата не ја губи својата вредност иако живееме во дигитално време?
 - г) Каква е врската меѓу читањето и личниот развој?

Проект

Напиши краток текст (5 – 6 реченици) што би се случило со луѓето, училиштата и светот без книги! Како би изгледал животот?

ЛЕКЦИЈА 36

Креативна тетратка

Во нашето училиште секој ученик има лична тетратка што ја користи како креативна страница. Тоа е едно посебно место за слободно изразување, уметнички цртежи и литературни творби. Сите ученици имаат различен талент и афинитети, па затоа секоја тетратка е различна.

Јас сум талентирана за поезија, но многу сакам да направам и една шарена, разнолика, разиграна рамка во која ќе испишам убава порака. На корицата од тетратката напишав кратка песна и нацртав голема шарена буква – првата буква од моето име.

На втората страница напишав личен опис и моите интереси, хоби, интересни настани кои го опишуваат мојот живот. Секој ден додавам некоја инспиративна мисла – некоја песна или цртеж.

Оваа тетратка ми помага кога сум сама со себеси да се изразам уметнички и да го развијам пишаниот збор. Професорката понекогаш нè мотивира со задачи што се однесуваат на нашите приказни и фантазии.

На крајот на секое тримесечје правиме мала изложба, на која ги прикажуваме нашите лични страници.

Лилјана Стојановска

Задача

Прочитај го внимателно текстот и направи целосна поделба на сите зборови во текстот (именки, придавки, прилози, предлози, сврзници, глаголи...)

Проект

Направи своја креативна тетратка!

ARS STUDIO

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

- Бојковска, Ст., Минова-Ѓуркова, Л., Пандев, Д., Цветковски, Ж., Исакова, Н. и Пендовски, Б. (ур.). (V изд.). Македонски јазик и литература за I година за реформирано гимназиско образование.
- Бојковска, Ст., Минова-Ѓуркова, Л., Пандев, Д., Цветковски, Ж., Исакова, Н. и Пендовски, Б. (ур.). (V изд.). Македонски јазик и литература за II година за реформирано гимназиско образование.
- Бојковска, Ст., Минова-Ѓуркова, Л., Пандев, Д. и Цветковски, Ж. (2008). Општа граматика на македонскиот јазик. Скопје: Просветно дело.
- Велјановска, К., Дучевска, А., Танушевска, Л. и Сташа-Станислава, Т. (2007). „Преглед на видските форми на почитите глаголи во македонскиот јазик“. Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“.
- Гочкова-Стојановска, Т. (2008). Практикум по морфологија на македонскиот литературен јазик. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“.
- Институт за македонски јазик (ред. Цветковски, Ж. - претседател). Правопис на македонскиот јазик (второ издание). Достапно на: <https://pravopis.mk/>
- Кепески, К. (1989). Граматика на македонскиот литературен јазик за училиштата за средно образование (IX изд.). Скопје: Просветно дело.
- Конески, Б. (1953; 1967). Граматика на македонскиот литературен јазик. Скопје.
- Конески, Б. (1987). Граматика на македонскиот литературен јазик (дел I и II). Скопје: Култура.
- Конески, Б. (2021). Собрани дела (Том 9, Том 11). МАНУ. Достапно на:
- Корубин, Бл. (1952). „Некои особености во творењето на придавки од именки“. Македонски јазик – Билтен на Катедрата за јужнословенски јазици при Филозофскиот факултет во Скопје. Скопје.
- Корубин, Бл. (1972). „За множинските форми на именките во македонскиот јазик“. Литературен збор. Скопје: Сојузот на друштвата за македонски јазик и литература.
- Кусевска, М. Улогата на модалните глаголи како ублажувачи во англискиот и во македонскиот јазик. Штип: Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“. Достапно на: eprints.ugd.edu.mk
- Минова-Ѓуркова, Л. (1994). Синтакса на македонскиот стандарден јазик. Скопје.
- Минова-Ѓуркова, Л. (2005). „Две особености на македонскиот глаголски систем“. Во: Актуелните состојби во македонскиот јазик (научен собир, 16 март 2004). Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.
- Пановска, Р. (1989). Методика на наставата по македонски јазик. Скопје: Просветно дело.
- Саздов, С. (2007). „За граматичката категорија род во македонскиот и во англискиот јазик“. Годишен зборник XXXIII. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“.
- Тоциновски, В. и Младеноски, Р. Македонски јазик и литература за I година за средно стручно образование (за сите струки).
- Тоциновски, В. и Младеноски, Р. Македонски јазик и литература за II година за средно стручно образование (за сите струки).

- Угринова, Р. (1952). „Број со именка“. Македонски јазик – Билтен на Катедрата за јужнословенски јазици при Филозофскиот факултет во Скопје.

[Мрежен ресурс] Македонски јазик – Портал. Достапно на: <https://makedonskijazik.mk/>

[Мрежен ресурс] Polska semantika i sintaksa (репозиториум). Достапно на: <https://eprints.ugd.edu.mk/3321/>

ARS STUDIO